

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1941.

Första kammaren.

Nr 31.

Onsdagen den 21 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Domö* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 252, angående vissa anslag under tolfte huvudtiteln för budgetåret 1941/42;

nr 254, angående anslag till oljelagringsanläggning på Gotland; och
nr 255, angående lån till Aktiebolaget svenska amerika linien.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 251, angående åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 253, med förslag till lag med vissa bestämmelser om tryckta skrifter vid krig eller krigsfara.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande konstitutionsutskottets memorial nr 12, angående granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Punkten A.

Utskottets anmälan att anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen.

Lades till handlingarna.

Punkten B.

Utskottets jämlikt § 107 regeringsformen gjorda anmälan av visst ärende.

Enligt statsrådsprotokollet över finansärenden den 14 mars 1941 hade Kungl. Maj:t på föredragning och hemställan av chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, nämnda dag utfärdat kungörelse om undantag beträffande vissa varor från skatteplikt enligt förordningen den 13 december 1940 (nr 1000) om allmän omsättningsskatt.

Kungörelsen, som utkommit från trycket den 19 mars 1941 och trätt i kraft den 1 april 1941, var av följande lydelse:

Kungl. Maj:t har, med stöd av 2 § 3 mom. förordningen den 13 december 1940 om allmän omsättningsskatt, funnit gott förordna, att allmän omsättningsskatt icke skall utgå vid försäljning eller uttag från rörelse av

medel för betning av utsäde, s. k. A. I. V.-vätska avsedd för konservering av foder, bakteriekulturer till växter samt saltsten och hösalt;

kalciumkarbid;

tapppapp och annan impregnerad byggnadspapp, tjära och tjärolja av alla slag, asfalt, bitumenmattor, isoleringsmattor, reveteringsmattor och reveteringsväv.

Första kammarens protokoll 1941. Nr 31.

*Ang. av
Kungl. Maj:t
medgiven
befrielse från
omsättnings-
skatt.*

Ang. av Kungl. Maj:t medgiven befrielse från omsättningsskatt. (Forts.)

Utskottet hade i den nu föredragna punkten anfört:

»I det i kungörelsen återopade 3 mom. i 2 § förordningen om allmän omsättningsskatt stadgas, att 'Kungl. Maj:t äger förordna om ytterligare undantag från skatteplikt beträffande särskilda varor eller varugrupper'. Till stöd för denna bestämmelse hade föredragande departementschefen i det till propositionen (nr 3) till 1940 års urtima riksdag med förslag till förordning om allmän omsättningsskatt fogade utdraget av statsrådsprotokollet framhål- lit, att han ansåge ett dylikt stadgande icke gärna kunna undvaras i en lag- stiftning sådan som den förevarande, vars verkningar vore lika vittgående som svåröverskådliga. I anledning härav samt av en inom riksdagen väckt motion med yrkande om att förevarande bestämmelse skulle utgå ur förord- ningen, framhöll första särskilda utskottet i sitt av riksdagen godkända ut- låtande (nr 10) över propositionen, vartill hänvisades i riksdagens skrivelse (nr 79) i ämnet, att av departementschefens återopade uttalande 'drar ut- skottet den slutsatsen, att ifrågavarande bemyndigande är avsett att begag- nas endast för sådana nu oförutsedda fall, då alldeles särskilt starka skäl tala därför och då omständigheterna icke medgiva frågans hänskjutande till riksdagen. Under förutsättning, att bemyndigandet erhåller denna snäva ut- tolkning, anser utskottet stadgandet kunna och böra kvarstå.'

Utan att ingå i bedömande av frågan, om de båda övriga förutsättningarna i detta vederbörande utskotts av riksdagen godkända uttalande voro för handen vid utfärdandet av förevarande kungörelse, nödgas utskottet konsta- tera, att den tredje förutsättningen, nämligen att omständigheterna icke med- giva frågans hänskjutande till riksdagen, uppenbarligen icke förelåg. För- fattningen utfärdades nämligen den 14 mars 1941, alltså vid en tidpunkt då riksdagen var samlad. Kungörelsen har för övrigt av vederbörande icke ens ansetts vara av brådskande natur, vilket följer såväl därav, att de till grund för densamma liggande framställningarna och remissyttrandena avgåvos under tiden 9 januari—12 februari 1941, som därav att den först trädde i kraft mera än två veckor efter utfärdandet. Då den förevarande kungörelsen sålunda såväl kunnat som bort underställas riksdagen, har utskottet funnit sig ej kunna undgå att besluta anmärkning mot föredragande departements- chefen, statsrådet Wigforss, vilket utskottet får för riksdagen anmäla.»

Herr statsrådet **Wigforss**: Genom 2 § 3 mom. omsättningsskatteförord- ningen har Kungl. Maj:t bemyndigats att — utöver de i paragrafens 1 mom. stadgade undantagen — förordna om ytterligare undantag från skatteplikt beträffande särskilda varor eller varugrupper.

Denna bestämmelse återfanns i Kungl. Maj:ts förslag till ifrågavarande förordning. I det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet hade föredragande departementschefen framhållet, att han ansåge ett dylikt stadgande icke gärna kunna undvaras i en lagstiftning sådan som den före- varande, vars verkningar vore lika vittgående som svåröverskådliga. I anled- ning härav samt av en inom riksdagen väckt motion med yrkande att före- varande bestämmelse skulle utgå ur förordningen, framhöll första särskilda utskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande över propositionen, att av det av departementschefen återopade uttalandet »drar utskottet den slutsatsen, att ifrågavarande bemyndigande är avsett att begagnas endast för sådana nu oförutsedda fall, då alldeles särskilt starka skäl tala därför och då omstän- digheterna icke medgiva frågans hänskjutande till riksdagen. Under förut- sättning, att bemyndigandet erhåller denna snäva uttolkning, anser utskottet stadgandet kunna och böra kvarstå».

Det är detta utskottets yttrande, som ligger till grund för den framställda

Ang. av Kungl. Maj:t medgiven befrielse från omsättningsskatt. (Forts.)
anmärkningen. Man synes med andra ord ha utgått från att detsamma innebär ett ovillkorligt förbud för Kungl. Maj:t att begagna sig av bemyndigandet, då omständigheterna medgiva frågans hänskjutande till riksdagen. Denna tolkning av utskottets yttrande synes emellertid icke vara nödvändig. I andra fall, då Kungl. Maj:t erhållit fullmakt, som avsetts vara begränsad på antytt sätt, har detta fått komma till uttryck i själva författningstexten. Då så icke skett i förevarande fall, bör utrymme finnas för en något friare prövningsrätt från Kungl. Maj:ts sida.

Ett sådant betraktelsesätt måste ock med hänsyn till de säregna förhållandena på det förevarande området te sig såsom det rimligaste. Det är nämligen icke svårt att finna en naturlig uppdelning av hithörande ärenden mellan å ena sidan sådana som böra hänskjutas till riksdagen, där så låter sig göra, och å andra sidan sådana som kunna avgöras utan riksdagens hörande.

Så länge fråga är om att från skattetryck undandraga helt nya varor eller varugrupper bör uppenbarligen riksdagen höras.

Emellertid föreligga en hel del frågor som mer eller mindre röra tolkningen av bestämmelserna i 1 mom. Sådana frågor kunna tänkas av två olika slag. Antingen kan det gälla att avgöra om en viss vara är att hänföra till ett undantaget varuslag, om den t. ex. kan betecknas såsom fodermedel eller ej. Eller också kan fråga vara, huruvida en viss vara — ehuru den ej låter sig direkt inrymmas bland de i 1 mom. uppräknade varuslagen — likväl är av den art, att den jämlikt grunderna för detta moment bör hänföras till de skattefria varorna. En vara kan t. ex. sägas fylla samma uppgift som en lysolja, men är icke i och för sig att dit hänföra. Det är med andra ord fråga om en analogisk tillämpning av författningens bestämmelser.

Vill man i författningens förarbeten söka ett stöd för en dylik analogisk tillämpning, synes det kunna hänvisas till vederbörande utskotts uttalande, att tjära och tjärolja, som användes som drivmedel för fiskebåtar, borde räknas till brännoljor.

Till den andra gruppen — den där riksdagens hörande icke är nödvändigt — synes emellertid böra hänföras även ett tredje slag av frågor, vilka sammanhånga med en del för omsättningsskatten egenartade förhållanden. Som bekant har centrala omsättningsskattenämnden befogenhet att med bindande verkan avgöra vilka varor, som skola hänföras till butikshandelsvaror. Det är naturligt, att därvid gränsfall kunna uppkomma, detta icke minst med hänsyn till att i handeln förekommande varor ofta utgöra sammansättningar av ett flertal andra varor. Avgörande för nämndens ställningstagande måste uppenbarligen vara om ett visst varuslag i nämnvärd utsträckning plägar försälas i butik. Då med anledning härav varor med ungefär enahanda användningssätt kunna komma att hänföras till skilda kategorier, torde det — av hänsyn till det praktiska livets krav — vara nödvändigt att en justering kan ske beträffande vissa av dessa gränsfall. En dylik justering synes icke kunna åvägabringas annorledes än medelst anlitande av Kungl. Maj:ts ifrågavarande beslutanderätt, och en proposition till riksdagen i varje sådant fall synes icke rimligen böra krävas.

De beslut om undantag av varor från skatteplikt, som blivit föremål för anmärkning, kunna alla hänföras till den grupp, som enligt vad här anförts icke bör kräva riksdagens hörande.

Såväl i fråga om A. I. V.-vätska och bakteriekulturer som beträffande kalciumkarbid innebär Kungl. Maj:ts beslut en tolkning av 1 mom. eller en analogisk tillämpning. Vad särskilt kalciumkarbid angår, synas samma skäl, som åberopats för undantagande från skatteplikt av bränn- och lysoljor, under nuvarande förhållanden äga motsvarande tillämpning.

Ang. av Kungl. Maj:t medgiven befrielse från omsättningsskatt. (Forts.)

För beslut om undantag beträffande takpapp, tjära och asfalt m. m. ha de anförda synpunkterna rörande justering av centrala omsättningsskattenämndens beslut varit avgörande. Med tillämpning av de synpunkter, som nämnden vid sin klassificering av varor haft att beakta, hade nämnden beträffande ifrågakvarande varor kommit till resultat, som praktiskt sett måste medföra betydande olägenheter. Så t. ex. hade takpapp kommit att hänföras till butikshandelsvaror, medan åtskilliga konkurrerande taktäckningsmaterial gjorts till icke butikshandelsvaror. Vidare hade asfalt, som i viss utsträckning användes för impregnering av takpapp, förklarats för icke butikshandelsvara, medan motsatsen var fallet i fråga om tjära, som också användes för samma ändamål. Då ett beslut om skattefrihet vore den möjlighet omsättningsskatteförordningen erbjöde att rätta en sådan inadvertens, upptog centrala omsättningsskattenämnden såsom sin en hemställan om undantag från skatteplikt för de varor inom ifrågakvarande grupp, som nämnden ansett sig böra rubricera såsom butikshandelsvaror.

Det förtjänar slutligen anmärkas, att de skäl, som vid författningens tillkomst ansågos göra det önskvärt att antalet skattefria varor var så ringa som möjligt och att undantag därför medgäves blott med största återhållsamhet, numera näppeligen hava samma styrka. Med tillämpning av 2 § 2 mom. ha nämligen i betydande utsträckning butikshandlande hos länsstyrelserna begärt och erhållit tillstånd att från butik sälja icke butikshandelsvaror utan skatteplikt. Om bland ett större antal varor, som säljas utan skatteplikt, några äro icke butikshandelsvaror och andra skattefria enligt 2 § 1 mom., har tydligen icke någon som helst reell betydelse.

Herr Källman: Herr talman! Vad som är skillnaden mellan utskottets och finansministerns ståndpunkter i den förevarande frågan, är närmast, att utskottet i den påtalade regeringsåtgärden ser ett ingripande i riksdagens befogenhet att stifta skattelagar, medan finansministern betraktar hela frågan såsom ett spörsmål om tolkningen av en författning.

Vi ha alltså skilda meningar om detta, men har man läst konstitutionsutskottets memorial i punkten B, är man nog på det klara med att utskottets anmälan icke gäller en tolkningsfråga, utan att det är fråga om en lagstiftning.

Den tolkning, som finansministern nyss talade om och som enligt hans mening egentligen skulle tillhöra regeringen, bör handläggas av omsättningsskattenämnden. Det heter nämligen i reglerna i 19 § av omsättningsskatteförordningen, att »Kungl. Maj:t förordnar en för hela riket gemensam nämnd (centrala omsättningsskattenämnden) med uppgift att dels, efter framställning från skattepliktig eller när anledning därtill eljest uppkommer, meddela bindande förklaring beträffande frågan huruvida viss vara eller visst slag av varor skall i beskattningshänseende hänföras till butikshandelsvaror eller ej». Detta är alltså kärnpunkten, när det är fråga om tolkning av förordningen.

När nu utskottet har funnit, att finansministern lämnat ett råd till Konungen som icke står i överensstämmelse med grundlag eller annan allmän lag, har utskottet ansett saken anmärkningsvärd och beslutat påtala den inför riksdagen.

Det är konstitutionsutskottets skyldighet, bland annat, att vaka över att Kungl. Maj:t icke övertar riksdagens befogenheter. I detta fall gäller det beskattningsmakten, och därvidlag äro ju grundlagens bud absoluta. Det är ju riksdagen ensam, som utövar beskattningsrätten.

Utskottet har framhållit, att det är tre särskilda omständigheter, som kunna föranleda att Kungl. Maj:t själv gör ytterligare undantag från förordningen. Det yttrar sig icke om de två första, utan det anser det vara tillräckligt att

Ang. av Kungl. Maj:t medgiven befrielse från omsättningsskatt. (Forts.)
påpeka, att frågan mycket väl hade kunnat hänskjutas till riksdagens avgörande. Det framgår därav att myndigheternas utlåtanden äro avgivna i mycket god tid och även därav att författningen icke trädde i kraft förrän drygt två veckor efter utfärdandet. Herr finansministern ville ha större utrymme för tolkningen, men det har uppenbarligen icke varit riksdagens avsikt att meddela Kungl. Maj:t sådana befogenheter, som Kungl. Maj:t där har tillagt sig. Vi ha inom utskottet kanske funderat i någon mån över huruvida icke departementschefen tillstyrkt någon överträdelse av allmän lag, men om vi resonera så, komma vi in på § 106 regeringsformen, vilket ju är en mycket allvarlig sak, och vi ha icke betraktat frågan såsom så pass betydande att vi ett ögonblick reflekterat på att gå in på denna lagbestämmelse. I stället få vi väl säga, att det rör sig om i någon mån bristande nit och skicklighet och alltså faller under § 107. Det kanske låter egendomligt, att man påstår, att den nuvarande finansministern skulle brista i skicklighet — den motsatta uppfattningen är väl den man vanligen får höra, och jag tillhör dem, som ha stor respekt för hans skicklighet — men å andra sidan finns det icke något annat att stödja sig på än denna bestämmelse om bristande nit och skicklighet som omnämnes i § 107.

Jag tror att det är tillräckligt med det lilla jag anfört, då det synts oss i utskottet åtminstone alldeles självklart, att det här är fråga om en åtgärd, som icke bort få förekomma.

Herr Holmström: Herr talman! Det har säkerligen hos många väckt förvåning, att herr statsrådet överhuvud taget ingått på en förklaring i denna sak, då det ju måste anses fullkomligt klart, att denna anmärkning är befogad. Jag skall här icke uppehålla mig vid den rent formella sidan därav, utan endast ägna några ord åt den sakliga innebörden av det av statsrådet Wigforss tillstyrkta beslutet.

Om man erinrar sig vad som förekom när riksdagen fattade sitt beslut rörande omsättningsskatten, så måste man bli ytterligare styrkt i den uppfattning, åt vilken utskottet har givit uttryck och som den föregående ärade talaren också lämnade bevis för. När förslaget om omsättningsskatten framlades, väckte det ju mycken oro bland handelns folk. Köpmännens ståndpunkt var, att det icke skulle vara några varor alls undantagna från lagens tillämpning. Sådana undantag skulle nämligen medföra ökat arbete för köpmännen och ökat arbete och större svårigheter beträffande kontrollen. Deras önskemål var alltså: inga undantag eller i varje fall så få som möjligt!

Bland de undantag, som Kungl. Maj:t emellertid har medgivit, efter det att riksdagen fattat sitt beslut, finnes ett, som gäller karbid. Det är känt, att frågan om undantag för karbid var uppe i utskottet, och det är även känt, att det där framställdes yrkande om undantag beträffande karbid, och att detta yrkande avslogs. Utskottet hade, såvitt jag är riktigt underrättad, med alla röster mot en intagit den ståndpunkten, att karbid *icke* skulle göras till föremål för undantag. Under sittande riksdag har herr statsrådet likväl föreslagit, att karbid skall undantagas.

Enahanda är förhållandet beträffande papp och tjära, som också Kungl. Maj:t har undantagit från lagens tillämpning. Även den frågan var uppe i utskottet, enligt vad jag vet. Man diskuterade där, huruvida dessa varor skulle hänföras till butikshandelsvaror eller icke, men man tog avstånd ifrån den tanken. Man menade sålunda inom utskottet, att dessa båda varor, papp och tjära, icke skulle göras till föremål för undantag. Alltså måste även rent sakligt sett detta Kungl. Maj:ts beslut på statsrådet Wigforss' föredragning vara anmärkningsvärt. Meningen inom utskottet var säkerligen — det kan man

Ang. av Kungl. Maj:t medgiven befrielse från omsättningskatt. (Forts.)
utläsa av utskottsutlåtandets formulering — att riksdagen under alla förhållanden, när den är samlad, skulle ta ansvaret för undantagsbestämmelserna.

Jag vill med dessa ord, herr talman, bestämt hävda, att denna anmärkning är såväl formellt som sakligt sett väl grundad.

Herr **Herlitz**: Bara en helt kort anmärkning! Herr statsrådet yttrade, att vad utskottet sagt angående tillämpningen av den ifrågavarande befogenheten för Kungl. Maj:t i omsättningskatteförordningen icke finge betraktas såsom något ovillkorligt förbindande, tydligen därför att man icke behövde fästa sig så mycket vid en sak, som står i en motivering. Jag är mycket tacksam för detta herr statsrådets yttrande, som till fullo understryker ett förhållande, som jag vid flera tillfällen har påpekat här i kammaren: att det är olämpligt, att riksdagen nöjer sig med att uttala sin mening bara i motiveringar. Det hjälper tydligen icke ens att i motiveringen ha uttryckt sig så bestämt, att riksdagen säger, att den »förutsätter», att ett bemyndigande tolkas så och så, ty även om så sker, betraktas uttalandet ändock ifrån statsrådshåll på det vis som herr statsrådet Wigforss nu antytt. Det kan vara av intresse för kammaren att lägga detta på minnet.

Herr **Undén**: Jag skall icke blanda mig i diskussionen om själva sakfrågan, om det är lämpligt eller icke lämpligt att utfärda sådana här bestämmelser angående undantag, men jag är uppkallad av herr Källmans yttrande, vari han förklarar, att det skett en uppenbar överträdelse av allmän lag och att man strängt taget hade bort tillämpa § 106 regeringsformen, därest denna icke kommit ur bruk.

Det förefaller mig alldeles obegripligt, att en ledamot av konstitutionsutskottet här kan påstå, att det föreligger överträdelse av allmän lag, då tvärtom den antagna förordningen uttryckligen ger Kungl. Maj:t tillstånd att utfärda bestämmelser om undantag från skatteplikt.

Det är, som herr Herlitz nyss påpekade, en avsevärd skillnad mellan en bestämmelse i själva förordningen och ett uttalande i motiveringen till ett utskottsbetänkande, där utskottet drar en viss slutsats angående hur snävt Kungl. Maj:t bör tillämpa denna bestämmelse. Utskottet hade rimligen bort sätta in det i en paragraf, om det var meningen att detta uttalande i motiveringen skulle vara så strikt bindande. Det är ofta så, då det i motiven lämnas kommentarer till lagbestämmelser, att dessa kommentarer inte äro lika genomtänkta som en lagtext bör vara och att de inte omfatta alla oförutsedda tillämpningsfrågor. Jag måste alltså i likhet med vad herr Herlitz, efter vad jag förstår, menade, hävda den ståndpunkten att det här icke föreligger någon överträdelse av en av riksdagen utfärdad författning.

Herr **Källman**: Herr talman! Jag ber bara att få tillägga, att om icke en motivering, som innehåller att man *förutsätter*, att Kungl. Maj:t *endast* under de och de omständigheterna *får begagna en fullmakt*, som riksdagen har lämnat, skall *anses giltig*, måste alltså sådana åtgärder vidtagas, att riksdagens villkor komma att placeras i själva klämman av utskottets hemställan. Jag kan nämna, att det finns vissa planer i konstitutionsutskottet på att försöka åstadkomma en sådan ordning. Det nuvarande tillståndet kan icke vara hållbart, om herr Undéns mening skulle tillmätas vitsord.

Efter härmed slutad överläggning lades den nu ifrågavarande punkten till handlingarna.

Punkten C.

I denna punkt hade utskottet erinrat om att utskottet i sitt dechargebetänkande till 1940 års lagtima riksdag på förekommen anledning understrukt önskvärheten av att, där ej synnerliga skäl till annat föranledde, de av Kungl. Maj:t utfärdade författningarna vederbörligen kungjordes i god tid före ikraftträdandet. Utskottet hade därefter anfört:

»En av utskottet företagen granskning av de under år 1940 i Svensk författningssamling införda författningarna ådagalägger, att utskottets nyss åberopade uttalande icke lett till efterföljd. Sålunda trädde av de av Kungl. Maj:t föregående år efter dechargebetänkandets framläggande utfärdade 680 författningarna (under hela året något över 1,000) endast omkring 100 (under hela året 140) i kraft fyra veckor eller mera efter kungörandet. I de allra flesta fall bestämdes däremot, antingen att författningarna skulle träda i kraft viss dag inom fyra veckor från kungörandet eller också att ikraftträdandet skulle äga rum 'omedelbart', 'genast efter utfärdandet' eller dagen efter den, då författningen 'enligt därå meddelad uppgift från trycket utkommit i Svensk författningssamling'. I något över 100 fall (under hela året 115) fastställdes en frist på 8—27 dagar och i omkring 120 fall (under hela året 170) en frist på 2—7 dagar. I bortåt 300 fall (under hela året 500) skulle ikraftträdandet ske omedelbart eller dagen efter kungörandet. Slutligen skulle närmare 70 författningar (under hela året 90) lända till efterrättelse från ett datum *före* kungörandet. Även om, såsom konstitutionsutskottet föregående år framhöll, ett snabbt ikraftträdande eller en retroaktiv tillämpning av en författning någon gång kan påkallas av tungt vägande skäl, visa emellertid de anförda siffrorna, att de principer, som ligga till grund för de inledningsvis omnämnda författningsbestämmelserna, icke tillbörligen iakttagits. Utskottet finner sig därför föranlåtet att ånyo understryka betydelsen av att författningar, där ej synnerliga skäl till annat föranleda, vederbörligen kungöras i god tid före ikraftträdandet, vilket utskottet får för riksdagen oförmåla.»

Herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Konstitutionsutskottet har i år liksom i fjol för riksdagen oförmålt, vad utskottet vid granskning av författningar, intagna i svensk författningssamling, iakttagit angående tidpunkten för författningarnas ikraftträdande. Utskottet har därvid funnit anledning till viss erinran mot de under senare år tillämpade principerna, och utskottet har också understrukt önskvärheten av att allmänna författningar utfärdas i god tid.

Jag vill med anledning av denna upprepade oförmålan från utskottets sida något klarlägga de principer, som varit vägledande för Kungl. Maj:t vid bestämmandet av tidpunkt för författningars ikraftträdande. Det är självfallet — i det hänseendet delar jag helt konstitutionsutskottets uppfattning — att det är ett starkt önskemål, att allmänna författningar komma ut i god tid: det är önskvärt såväl med hänsyn till de myndigheter, som hava att tillämpa dem, som ock med hänsyn till de enskilda, vilkas rättigheter och skyldigheter beröras av författningarna. Men ett iakttagande av dessa regler angående tiden för ikraftträdandet har naturligtvis olika betydelse, då det gäller olika grupper av författningar. Det har sin särskilda betydelse beträffande sådana författningar, som skola tillämpas av ett mycket stort antal myndigheter, t. ex. våra domstolar, eller sådana författningar, som beröra rent civilrättsliga förhållanden och ingripa i de enskildas rättssfär. I fråga om andra författningar, t. ex. sådana som rikta sig endast till ett fåtal myndigheter eller kanske endast till en enda myndighet, eller sådana författningar, som endast innebära

Ang. tidpunkten för ikraftträdandet av utfärdade författningar.

Ang. tidpunkten för ikraftträdandet av utfärdade författningar. (Forts.) att vissa förmåner ges åt grupper inom samhället, är naturligtvis intresset av att det förflyter någon längre tid mellan utfärdandet och ikraftträdandet icke av samma valör. Men det är självfallet även i fråga om dessa senare författningar att de böra utkomma i så god tid att myndigheterna hunnit få del av dem, då de skola börja tillämpas, och även haft någon tid att överväga dem. I fråga om de allmänna principerna — önskemålet att författningarna skola träda i kraft i god tid — torde det alltså icke vara något att erinra, men man måste nog därvidlag göra åtskilliga reservationer icke minst i en tid sådan som denna.

Konstitutionsutskottet har nu funnit, att regeringen under både år 1939 och år 1940 icke iakttagit de här angivna synpunkterna på ett tillfredsställande sätt. Konstitutionsutskottet har erinrat om att endast ett fåtal av de författningar, som utkommo under fjolåret, trätt i kraft fyra veckor eller längre tid efter utfärdandet. Det stora flertalet har trätt i kraft omedelbart eller dagen efter det författningen utkommit från trycket i Svensk författningssamling eller eljest med iakttagande av sådan mycket kort tidsfrist. Vidare har utskottet funnit att beträffande ett ganska stort antal författningar — utskottet har angivit dem till ett 90-tal — författningen faktiskt har länt till efterrättelse från tid, som infallit före författningens utfärdande. De iakttagelser, som utskottet gjort, äro naturligtvis fullt riktiga.

Jag har vid genomgång av fjolårets författningar funnit, att under 1940 var det 75 författningar, som i egentlig mening fingo retroaktiv kraft, d. v. s. bestämmelsen skulle lända till efterrättelse för tid före utfärdandet. Detta kan ju i och för sig förefalla ganska egendomligt, men om man ser på de olika grupper av författningar, som det här gäller, finner man mycket lätt en förklaring till detta. Det övervägande antalet av dessa författningar, närmare två tredjedelar därav, är författningar som innehålla avlöningsbestämmelser, och de allra flesta av dessa äro sådana, som innehålla avlöningsbestämmelser som hänföra sig till de omfattande inkallelserna på grund av beredskapstjänstgöring. Det har gällt att reglera för olika befattningshavare, vilka förmåner de skulle ha från sin civila befattning under den tid de voro inkallade i militärtjänstgöring. I allmänhet ha de svårigheter, som uppkommit på grund härav, icke upptäckts, förrän beredskapen satts i kraft och personerna inkallats. Det har därefter tagit en viss tid att undersöka, hur man skulle rätta till detta, och sedan har det varit nödvändigt att också gå till riksdagen. Men när man hade fått klart, hur man skulle göra med avlöningsförmånerna i dessa fall, ansåg man det alldeles självfallet, att de förmåner, som man ville tillerkänna de inkallade, icke skulle gälla från viss framtida dag, utan skulle gälla för alla, som hade drabbats av dessa inkallelser. Det förekommer därför i början av år 1940 en hel mängd författningar, där det bestämmes, att de regler angående avlöningen, som där finnas, skola lända till efterrättelse från och med den 1 september 1939, alltså från den tidpunkt, då stormaktskriget bröt ut.

Det är enligt min mening icke någon ikraftträdandebestämmelse utan en rent materiell bestämmelse, där man säger, att viss förmån skall tillkomma en del befattningshavare under den och den tiden, och det torde icke med fog kunna riktas någon anmärkning mot att dessa bestämmelser ha gjorts retroaktiva. Ingen enskild har blivit lidande på det, utan vederbörande har tvärtom fått fördelar härigenom.

En annan grupp av sådana författningar, som fått återverkande kraft, omfattar författningar, som gälla lån och statsbidrag till olika företag, vilka statsmakterna ha velat främja. Det gäller även beträffande dessa, att icke någon blivit lidande på det snabba ikraftträdandet utan att det tvärtom har varit förmånligt för enskilda, och man har ansett det vara av värde

Ang. tidpunkten för ikraftträdandet av utfärdade författningar. (Forts.)
att så snabbt som möjligt få igenom de hjälptåtgärder, som det varit fråga om. I allmänhet har det gällt ändringar av författningar, det har t. ex. varit fråga om att mjuka upp lånevillkor och dylikt, och man har velat tillämpa detta även i fråga om sådana låneansökningar, som redan tidigare kommit in. En annan grupp av författningar har varit sådana som gällt instruktioner för ämbetsverk eller kristidsinstitutioner. Då har det ju ingen praktisk betydelse, om det står att författningen träder i kraft någon dag tidigare eller icke. Författningarna rikta sig nämligen praktiskt taget endast till den myndighet, som omnämnes i författningen. Vidare finns det några spridda författningar, där man kan fråga sig om det varit nödvändigt att göra dem retroaktiva. Men i allmänhet och jag kan säga över lag har det funnits alldeles speciella skäl, som gjort att man i de särskilda fallen har satt författningen i kraft vid en tidigare tidpunkt än den, då författningen utkom.

Sedan kommer den stora gruppen av författningar, som satts i kraft omedelbart vid utfärdandet eller dagen efter eller med mycket kort tidsfrist. Dit hör det övervägande antalet av de författningar, som utfärdades under fjolåret, och främst den stora gruppen av kristidsförfattningar, som röra beslag på olika varor eller avse reglering av handel med sådana. I dessa författningars natur ligger, att man icke kan vänta med ikraftträdandet. Om man skulle kungöra, att det blir beslag på en vara eller reglering på ett område och bestämmelsen skulle träda i kraft om några veckor, skulle detta leda till fullkomligt kaotiska förhållanden. Man skulle uppamma jobberi och spekulation och göra stora skador. Alla dessa rena kristidsförfattningar måste kungöras mycket sent och träda i kraft praktiskt taget omedelbart efter utfärdandet. När det gäller författningar som röra beslag har man till och med infört en särskild metod för kungörandet: man har i allmänhet fastslagit, att bestämmelserna skola anses ha kommit vederbörande till del redan genom utfärdandet av författningssamlingen och genom kungörandet i radio. Bestämmelsen att beslag träder i kraft genom kungörelse i radio grundar sig på en särskild, av Kungl. Maj:t och riksdagen antagen lag, nämligen allmänna förfogandelagen, där riksdagen har gått med på att Kungl. Maj:t i fråga om sådana här allmänna förfoganden får efter läglighet ange, på vilket sätt vederbörande skall få del av bestämmelserna om beslaget. Man har ju då och då klandrat dessa regler och sagt, att det är fullkomligt omöjligt för folk att hålla reda på meddelanden, som sändas på detta sätt. Man kräver ju inte att människorna skola ha radioapparater. Det är klart att det kunde uppstå svårigheter om folk finge reda på beslaget endast genom radio, men faktiskt kommer det ju till allmänhetens kännedom på en mängd andra vägar, inte minst genom tidningarna, och det är givet, att om det gäller att tillämpa straffbestämmelser i sådana här beslagsförfattningar och dylikt, måste dessa författningar liksom alla andra tillämpas med förnuft och omdöme. Mig veterligen har det inte förekommit här i landet, att någon blivit dömd för brott mot kristidsförfattningar, om han har kunnat göra sannolikt, att han inte känt till författningen och har haft en verklig ursäkt för detta. Jag vet inte ens att det har anställts något åtal i sådant fall. Men, som sagt, alla dessa kristidsförfattningar intaga en fullkomlig särställning, och deras egen natur kräver, att de träda i kraft så snart man utfärdat dem.

Så finns det en hel mängd andra författningar, beträffande vilka man tillämpat detta snabbare förfaringssätt. När man går igenom dessa författningar, förstår man i regel mycket väl anledningen. Ofta har det varit sådana fall, då man upptäckt luckor i den gällande lagstiftningen, som framträtt på grund av de extraordinära förhållandena och som man i allmänt intresse så fort som möjligt velat råda bot för. Överhuvud taget är det i allmänhet sådana extra-

Ang. tidpunkten för ikraftträdandet av utfärdade författningar. (Forts.)
ordinära förhållanden, som man icke kunnat förutse, som ha föranlett denna snabbhet i behandlingen av författningarna. Det är självfallet, att det inom denna mycket stora grupp av författningar finns en och annan, där man kan ställa sig frågande, om det varit nödvändigt att bestämma en så kort tid för ikraftträdandet, men dessa författningar, där man kan vara tveksam, äro undantagslöst av den art, att de icke medfört någon rättsförlust eller någon större ändring i fråga om enskildas rättigheter.

Till slut kommer den lilla grupp, där man iakttagit de fyra veckorna för ikraftträdandet eller ännu längre tid. Det gäller i allmänhet rent civilrättsliga lagar och följdförfattningar till dem, alltså det rent normala lagstiftningsarbetet, som försiggår ungefär på samma sätt i dessa tider som under fredliga förhållanden.

Jag har med detta velat något klargöra de principer, som regeringen följt vid fastställandet av tiderna för ikraftträdandet. Jag vill sluta som jag började med att säga, att regeringen givetvis delar konstitutionsutskottets uppfattning, att man bör se till, att författningar utkomma i god tid, så att de som beröras av författningarna få tid att sätta sig in i dem, men jag måste här göra den mycket kraftiga reservationen, att kristidsförhållandena nödvändiggöra en snabbare takt i fråga om författningarnas utfärdande än tidigare och att kristidsförhållandena också gjort det omöjligt att iakttaga de eljest tillämpliga bestämmelserna angående ikraftträdandet.

Herr Herlitz: Herr talman! Herr statsrådet är ju tydligen ense med konstitutionsutskottet i de allmänna utgångspunkterna för bedömandet av denna fråga; han erkänner nödvändigheten av att tiden mellan en författnings kungörande och ikraftträdande göres så lång som möjligt. Det är därför inte av nöden, att jag alltför mycket understryker behovet av detta. Jag vill bara med några få ord betona, att det naturligtvis är ett starkt önskemål för myndigheterna, först och främst med hänsyn till ordning och planmässighet i deras arbete, att de få någon tid på sig att tänka över det nya som kommer. Detta är också av utomordentlig vikt för kommunerna. På kommunalkontor och dylika inrättningar torde man ha en mycket stark känsla av de olägenheter, som ett snabbt ikraftträdande för med sig. Slutligen är saken naturligtvis framför allt av betydelse ur de enskildas synpunkt, ur allmän rätts-säkerhetssynpunkt.

Jag stannar emellertid vid dessa ord om sakens allmänna betydelse och övergår till att säga något om hur förhållandena faktiskt ha gestaltat sig. Utskottet har meddelat en del siffror, men jag skall be att få förenkla dem därhän, att under den senare delen av förra året omkring 500 författningar av 680 antingen trätt i kraft före kungörandet eller omedelbart eller också inom en vecka efter kungörandet. Varför drar man upp denna godtyckliga gräns? Varför uppställer man denna godtyckliga kategori? Jo, därför att vi ju alltid måste komma ihåg, att då det heter att en författning kungöres en viss dag, syftar detta bara på det datum, som står tryckt på författningen, medan det regelmässigt tar en viss tid, innan författningen faktiskt hinner komma ut till vederbörande. Står det att en författning utkommit av trycket den 1 januari, kommer den myndigheterna till handa kanske den 2, kanske den 8, kanske den 14; ännu för några år sedan hade man den regeln, att utsändandet av författningar ägde rum bara var fjortonde dag. Alltså får man, för att få ett genomsnittligt omdöme om vad som träder i kraft praktiskt taget genast, taga med en del av de författningar, där det formellt finnes någon liten frist.

Jag vill understryka, att olägenheterna accentueras vid sådana tillfällen, då det kommer en massa författningar på en gång. Det är ju notoriskt, att detta

Ang. tidpunkten för ikraftträdandet av utfärdade författningar. (Forts.) sker regelmässigt särskilt i sista hälften av juni månad; vid början av semestertiden fingo myndigheterna t. ex. i fjol, om jag räknat rätt, emottaga 160 nya författningar under dessa två veckor, vilka nästan allesammans skulle träda i kraft den 1 juli.

Vad beträffar olägenheterna vill jag särskilt beröra en sak, som statsrådet utförligt uppehöll sig vid, nämligen de författningar, som ha så att säga retroaktiv verkan. Statsrådet har alldeles riktigt karakteriserat vad som är det väsentliga i de flesta av dessa författningar. De äro icke sådana som rikta bud och befallningar till medborgarna, utan de röra penningar: avlöningsförmåner, statsbidrag till kommuner och enskilda och sådant. Man kan ju säga, att det då inte spelar någon roll, om författningarna få retroaktiv verkan. Men i många fall spelar det ändå en ganska betydande roll. Låt oss tänka oss det fallet, som förekommit, att ett avlöningsreglemente kungöres efter den tidpunkt från vilken det, som det heter, skall vara gällande. Det är sant att författningen har kommit i god tid, om den kommer ut låt oss säga den 15 juli och skall tillämpas första gången vid nästa avlöningsdag, vid utbetalandet av avlöning i slutet av juli. Men då författningen gäller löneförhållandena under juli månad, betyder det, att de tjänstemän, som den avser, icke ha på förhand blivit varskodda om de villkor, som skola gälla för åtnjutande av den ena eller andra avlöningsförmånen: tjänstledighet, semester, sjukvårdsersättning o. s. v. Och, mina herrar, detta gäller också kommunerna. För dem är det ofta mycket kännbart, att de först i efterhand få veta, hur statsbidragsförhållanden gestalta sig. Statsrevisorerna erinrade i sin berättelse till fjolårets lagtima riksdag om ett flagrant sådant fall, då genom en sådan här författning med retroaktiv verkan genomfördes en bestämmelse om begränsning i skoldistriktens rätt till bidrag för slöjdundervisning. Den författningen vållade kommunerna kännbara besvärligheter, vilket kanske åtskilliga kommunalmän här kunna vittna om. Huruvida sådant skett i år också, ha vi inte kunnat närmare undersöka.

Jag kan ge herr statsrådet rätt i vad han sade om de många omständigheter, som kunna föranleda undantag från de goda principerna. Jag behöver knappast upprepa vad han sade; jag ger honom rätt i det mesta av det. Jag skulle till och med för att vara objektiv vilja lägga till en omständighet, som kunde ha åberopats från regeringsbanken: det förhållandet nämligen att den särskilda brådska, som inställer sig i slutet av juni månad, i viss mån har vållats av riksdagen. Konungen är ju i många fall tvungen att bestämma en mycket kort tid för ikraftträdandet därför att riksdagens skrivelse kommit alltför sent. Jag hade nästan väntat, att herr statsrådet skulle taga upp detta förhållande till försvar för Kungl. Maj:ts förfarande. Jag vill emellertid då erinra om en sak, som är av ganska stort intresse. Då man år 1922 genomförde den nya budgetordningen, hade man fullkomligt klart för sig, att dessa svårigheter skulle komma att inträda. Man förstod att det skulle bli mycket kort tid för departementen att göra författningarna färdiga, sedan riksdagen skrivit, då de skulle träda i kraft den 1 juli i stället för den 1 januari, som man förut varit van vid. Men då förutsatte man också, och det sades ganska tydligt ifrån, att Kungl. Maj:t skulle göra allt vad som kunde göras för att undanröja svårigheterna, dels genom att framlägga propositioner i god tid och dels genom att på förhand färdigställa och eventuellt meddela riksdagen de författningar som voro avsedda att komma som resultat av riksdagens beslut. I den mån icke detta har iakttagits, få väl statsråden bära sin del av ansvaret för även denna försening.

Som sagt: jag erkänner de mångahanda omständigheter, som göra undantag och avvikelser naturliga, men utskottet har uppmärksammat en del fall,

Ang. tidpunkten för ikraftträdandet av utfärdade författningar. (Forts.) där dessa omständigheter icke alls kunna ha spelat in, och jag skall, herr talman, tillåta mig att upptaga några minuter med att nämna några sådana fall, som alltså inte alls hänga ihop med kristidsförhållandena och där inte heller brådskan har påkallats av riksdagens åtgöranden eller överhuvud taget några andra särskilda omständigheter. Det är inte särskilt viktiga och stora saker, men de äro belysande för hur det går till.

Den 27 juni utkom en författning med vissa bestämmelser angående lagen om delning av jord på landet. Den avsåg ändrat förfaringssätt, sedan utslag meddelats angående jorddelningsförrättningar. Författningen skulle träda i kraft fyra dagar efteråt, den 1 juli. Den stora, för oss alla välbekanta författningen om den statliga egnahemsverksamheten, som införde hela den nya ordningen, kom ut från trycket samma dag, den 27 juni, och trädde också i kraft den 1 juli. Den 29 juni utkom en författning om fortsatt tillämpning av en kungörelse om reglering av införseln av slaktdjur m. m.; även den skulle gälla från den 1 juli. Samma dag kom en författning om ändring av giftstadgan på en hel del punkter, innefattande bland annat bestämmelser om straff för den som bryter mot de nya stadgandena; den trädde också i kraft efter två dagar. Uppskovskungörelsen utkom från trycket den 22 juli och trädde i kraft dagen efteråt. Den 19 augusti utkom en författning, innefattande förbud mot ilandförande m. m. av färsk skarpsill, som fångats med trål, och den skulle fiskarna, som voro ute till havs, ha reda på och ställa sig till efterrättelse tre dagar efteråt. Från den 22 augusti skulle nämligen förbudet gälla.

Herr talman! Man får av sådana exempel det intrycket, att man ändå inte alltid vid Kungl. Maj:ts beslut har riktigt tänkt på denna sak, att med andra ord känslan för vikten av de principer, om vilka vi äro ense, en liten smula har nöts av under kristiden. Det är däri, som enligt min mening det farliga ligger. Jag ser det alltid som en angelägen uppgift att söka hindra, att de avsteg från en god ordning, som kristiden nödvändiggör, sträcka sig längre än krisförhållandena verkligen påkalla.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, lades den under behandling varande punkten till handlingarna.

Ang. vissa reservationsvis framställda anmärkningar.

Vid utlåtandet funnos fogade åtskilliga reservationer, innefattande sådana anmärkningsyrkanden eller yrkanden om omförmäländen, vilka icke vunnit majoritet inom utskottet.

Ordet lämnades på begäran till herr **Engberg**, som yttrade: Herr talman! Jag har begärt ordet för att fästa kammarens uppmärksamhet på ett förhållande, som har bestått ganska länge men som ändå kan vara förtjänt av att då och då påtalas. På sid. 6 i konstitutionsutskottets föreliggande memorial upptagas »Reservationsvis framställda yrkanden, a) Anmärkningsyrkanden enligt § 107 regeringsformen», och detta korresponderar på sid. 22 med ett »b) Yrkanden om omförmäländen».

När man 1809 skapade § 107, så var man ifrån grundlagsstiftarnas sida angelägen att kringgärda paragrafens användning med mycket starka garantier. Att man överhuvud taget hade behov av den paragrafen liksom av § 106 sammanhängde därmed, att riksdagen sammanträdde vart femte år. Riksdagen och regeringen träffades alltså inte så ofta, och därför ville man ha de instrument, som §§ 106 och 107 inneburo, för att hävda riksdagens uppfattning.

§ 106 tillämpades några gånger men med negativt resultat. Jag vill minnas att sista gången var något av de första åren på 1850-talet. § 107 har aldrig ännu i riksdagens historia kommit till användning. Man kringgärdade den nämligen med sådana garantier, att detta praktiskt taget var uteslutet.

Ang. vissa reservationsvis framställda anmärkningar. (Forts.)

Först och främst skulle, om den skulle tillämpas, en skrivelse avlätas från båda kamrarna; det skulle fattas ett samstämmigt beslut. För det andra — och det är på den punkten, jag vill fästa uppmärksamheten — skulle den enda behöriga att framställa anmärkning vara *utskottet*, icke den enskilde ledamoten.

Man iakttog ganska länge i riksdagens historia denna innebörd av paragrafen, men så småningom började en ny väg att brytas. Det berodde på att oppositionen mot regeringarna inom riksdagen kände ett behov av att också få komma till tals, och man började med systemet med »reservationsvis framställda anmärkningar».

Jag har den uppfattningen, att detta system i längden kan bli äventyrligt nog. Vad konstitutionsutskottet i kraft av grundlagen på detta område har att utföra, är en revision. Gör det tankeexperimentet, mina herrar, att inom statsrevisionen den enskilde ledamoten av revisionen framställde anmärkningar, som levererades in samtidigt med revisionsbetänkandet till riksdagen. Något sådant har ju inte skett, och jag är övertygad om att ingen heller har tänkt sig att det bör ske. Men vad är det som nu här föreligger? Ja, det är i själva verket en analogi till det tänkta fallet: här levererar man till kammaren icke blott anmärkningar, som äro grundlagsenliga, d. v. s. framställda av utskottet självt, utan även en godtycklig katalog över avslagna anmärkningsyrkanden. Vilket anmärkningsyrkande som helst kan ju under granskningen av protokollet framställas i konstitutionsutskottet. Det är en sak för sig. Men systemet att de avslagna anmärkningsyrkandena skola levereras in och figurera som reservationsvis framställda anmärkningar är dock, om man närmare överväger saken, ganska betänkligt. Ett yrkande kan ju bli anmärkning först i det ögonblick då utskottet genom beslut gjort yrkandet till sitt. Då är det i grundlagens mening en konstitutionell anmärkning. Men om Andersson, Pettersson och Lundström var och en efter sitt huvud göra anmärkningsyrkanden och dessa avslås av utskottet men i godtyckligt urval inlevereras till riksdagen, då står man inför en ganska vildvuxen flora. Allmänna opinionen förleades ofta. Både utskottets anmärkningar och enskildas avslagna anmärkningsyrkanden uppföras som likvärdiga.

Hur ha då dessa s. k. avslagna reservationsanmärkningar behandlats? Andra kammaren har sedan länge gått in i sakbehandling även av sådana. Proposition får naturligtvis icke ställas, och yrkande om proposition i anledning av något sådant reservationsvis framfört yrkande kan ju inte heller få förekomma. Det vore orimligt eftersom ju ingen punkt föredragits och endast föredragna punkter kunna komma under proposition. Första kammaren har under sin historia följt en sobrare linje. Här ha icke förrän häromåret förekommit överläggningar i anledning av denna katalog över avslagna anmärkningsyrkanden. Praxis har i medkammaren varit, att i det ögonblick sakbehandling förekommit i överläggningen rörande dessa avslagna anmärkningsyrkanden, statsrådets ledamöter ha lämnat sina bänkar och utträtt för att markera, att de icke ha något mellanhavande med den enskilde ledamoten i utskottet, utan mellanhavandet föreligger först i det ögonblick, då utskottet i grundlagens mening är anmärkare.

Jag har därför, herr talman, känt ett behov av att i detta sammanhang rikta uppmärksamheten på att den enda konstitutionella anmärkning, som kan föreligga, är den som *utskottet* framställer. Andra »anmärkningar» äro avslagna anmärkningsyrkanden. Då uppstår en fråga, som man med skäl kan diskutera inom konstitutionsutskottet och där taga under övervägande, nämligen huruvida systemet att till kamrarna inleverera avslagna ansvarsyrkanden skall fortsätta eller icke.

Ang. vissa reservationsvis framställda anmärkningar. (Forts.)

I våra dagar ha vi överhuvud taget inte behov av regeringsformens § 107. En författningshistoriker omnämner att någon i en debatt en gång i andra kammaren hade kallat den en hund som »morrar men bits inte». Liknelsen torde vara alldeles riktig, och även om numera, när vi ha riksdag varje år, morrandet kan återkomma och upprepas årligen, kan det dock inte få någon praktisk effekt.

Jag undrar, herr talman, om inte tiden vore inne att, när vi ha årliga riksdagar, interpellationsinstitut, frågeinstitut, remissdebatt och en utvecklad tidningspress, konstitutionsutskottet ägnade någon tid åt den måhända akademiska men kanske ändå fruktbara diskussionen, huruvida inte hela systemet med det nuvarande anmärkningsförfarandet lämpligen kunde utbytas mot något annat, ty varken politiskt eller sakligt har det numera någon större betydelse.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Jag har inte samma uppfattning som den siste ärade talaren att konstitutionsutskottet skulle frånga sin gamla praxis att låta reservanternas i utskottet framföra sina meningar. Jag tror att det skulle vara en mörkläggning, som skulle skada riksdagens anseende, och att systemet icke skulle kunna ersättas med interpellationsförfarandet, då man inte alls vet, om en interpellation får framställas och ännu mindre om den kommer att besvaras. Jag tror sålunda att det är av betydelse att riksdagen får kunskap om vilka meningar som funnits inom konstitutionsutskottet, även om de inte nått majoritet.

För min del, och det är därför jag begärt ordet, har jag ansett att utskottet bort anmärka enligt 107 § RF mot regeringens beslut om konfiskering utan rättegång av åtskilliga tryckta skrifter. Jag anser att det tillämpade indragningsförfarandet strider mot grundlagens anda och mening och även mot dess bud. Man har använt § 3 mom. 9 i tryckfrihetsförordningen, som talar om att då en tryckt skrifts innehåll är mot främmande makt smädligt skall skriftens utgivare åtalas, vilket leder till rättegång med juryförfarande på det sätt som vi känna, och att då genom tryckt skrift missförstånd med utländsk makt sig yppat skriften må utan rättegång konfiskeras, även om innehållet i skriften icke är smädligt eller förgrifligt. Om alltså skriftens innehåll inte är smädligt men missförstånd *sig yppat* — inte befaras kunna yppa sig eller något dylikt — kan man enligt grundlagen konfiskera skriften.

Såvitt jag har kunnat finna vid granskningen i konstitutionsutskottet av hithörande ärenden har det i åtskilliga fall icke kunnat med skäl och bevis klarläggas, att missförstånd med utländsk makt *sig yppat*, utan man får snarare den uppfattningen att konfiskationerna ägt rum därför att man möjligen ryktesvis kunnat höra eller förnimma att någon bok eller någon tidning skulle vara illa sedd eller bli illa upptagen hos främmande makt, men väl framför allt därför att man ansett att en bok eller en skrift skulle kunna vålla missförstånd.

Här måste man emellertid hålla mycket strängt på lagens bokstav, ty däri ligger garantien för tryckfriheten. Det skall alltså verkligen kunna visas, att missförstånd *sig yppat*. Jag har för min del vid granskningen icke kunnat finna att så vid åtskilliga konfiskeringar varit fallet. En del skrifter ha sålunda enligt mitt förmenande konfiskerats utan rättegång, trots att frågan bort hänskjutas till domstols prövning.

Om vi se på de tidningar och skrifter som konfiskerats slås man utav vissa omständigheter. Jag vill visst medge, att bland de konfiskerade skrifterna finnas de som äro smädliga och som bort åtalas, men icke utan rättegång indragas. Andra äro såvitt jag kan finna fullkomligt oskyldiga. Jag vill inte

Ang. vissa reservationsvis framställda anmärkningar. (Forts.)

nämna de olika skrifternas eller tidningarnas namn och rubriker, ty till en viss del äro våra läppar förseglade, men jag vill säga att i åtskilliga fall är det för ett vanligt sunt förnuft totalt obegripligt, varför en konfiskering ägt rum. Man kan helt enkelt inte förstå det.

Om en sådan praxis utbildas som man nu är inne på med konfiskeringar utan rättegång och utan klara principer, uppstå åtskilliga faror. Det uppstår en fara för vår nationella självbestämningsrätt. Jag skall emellertid inte gå in på detaljer i den saken, då det möjligen skulle kunna vålla svårigheter för regeringen som jag ingalunda vill framkalla.

Jag vill i stället peka på hur stor fara och kostnad som uppstår för publicister, författare, översättare och bokförlag när man alls icke kan veta vad som kan tänkas bli konfiskerat eller icke. När jag har jämfört en del konfiskerade med en del icke konfiskerade böcker, har det i allra högsta grad förvånat mig, att en del böcker som icke konfiskerats ha blivit skonade, när man har indragit böcker och tidningar som varit betydligt oskyldigare och mildare i uttryckssättet. Om vi nu bortse från det väsentliga, den stora fara som uppstår för tryckfriheten och den andliga friheten i vårt land genom detta system, vållar detta osäkerhetstillstånd publicister, författare, översättare och bokförlag en oändlig svårighet och kan lätt leda till ett godtycke, som jag är övertygad om att varken någon regering eller riksdag skulle vilja vara med om i längden.

Systemet leder också till förhandsgranskning, vilket strider mot grundlagen. Det har meddelats mig att man har underställt vissa skrifter någon myndighet för granskning i förväg. Fastän denna efter justeringar lär förklarar sig icke ha något att erinra mot skriften har lika fullt konfiskation efteråt ägt rum. Jag kan inte veta i vad mån man i allo följt de anvisningar, som kunna ha lämnats eller icke, men det är farligt att slå in på en sådan väg.

Systemet leder också till en viss osäkerhet för allmänheten och bokhandlarna. Jag har i min ficka ett par brev ifrån personer, som varit inne i en bokhandel och begärt att få köpa en viss bok. Man svarade ömsevis att boken vore utgången, slutsåld eller indragen från förlaget. När man har stått på sig och förklarar att så icke kan ha varit fallet, har det kommit fram ett exemplar. När sedan efter någon stund någon annan person har kommit och velat ha samma bok, har precis samma procedur upprepats. När man har vänt sig till förlaget och frågat om boken slutsåldts eller indragits, har det svarats att så icke varit fallet utan att den föreligger till salu. Man måste utgå ifrån att här ha bokhandelsmedhjälparna eller bokhandlaren befarat, att en viss bok skulle komma att drabbas av konfiskering, och för att vara på den säkra sidan eller för att i förväg vara synnerligen lojal har man då lagt undan skriften, och allmänheten har icke kunnat få den, i varje fall inte så snabbt som skulle ha varit önskligt.

Det uppstår också en viss ensidighet i tillämpningen genom en praxis sådan som den nu användas, i det att denna praxis lätt får sken av att huvudsakligen vara till tjänst för en viss åskådning, icke för en annan eller rent av emot en annan. Det måste strida mot grundlagens anda. Godtycket vid urvalet av konfiskerade tidningar och skrifter har också den faran med sig att rättssäkerheten blir lidande, och det är väl ingenting som är så farligt för ett samhälle som när man börjar bli tveksam hur det förhåller sig på den punkten.

Jag har därför ansett att det är av vikt och betydelse att man betonar denna sak och att man inte förbigår den. Jag kan ju till nöds förstå att konstitutionsutskottet inte har velat göra en anmärkning, därför att den på vissa punkter berör ett känsligt ämne på ett ömtåligt område, som även jag till fullo uppskattar att man är försiktig med, men rent principiellt har jag velat föra fram

Ang. vissa reservationsvis framställda anmärkningar. (Forts.)
denna sak, då principen är av det allra största värde och vikt för vårt folk.

Vad sedan angår reservationsanmärkningen nr III rörande kommunikéerna, vill jag på den punkten ännu mindre gå in på några detaljer och har icke heller enligt utskottets beslut rättighet att göra det. Jag skall sålunda icke säga mer än att det enligt mitt förmenande skulle vara önskligt att kommunikéerna icke komme för sent, att de i varje fall inte bleve motstridiga och att de finge en större klarhet. Det tror jag skulle vara till nytta för både regeringen och dess underlydande organ, för riksdagen, för tidningspressen och allmänheten, ja att det överhuvud taget skulle vara till rikets nytta, att man här förefore synnerligen omsorgsfullt.

I fråga om den fjärde punkten, där många reservanter äro antecknade, vill jag inte taga upp någon debatt. Anmärkningen gäller vissa värnpliktigas klagomål över att de inte fått ledigt den 1 maj 1940. Saken har kanske delvis berörts tidigare. Önskvärt vore att man förefore så, att allmänheten kunde ha en känsla av att varje form av godtycke vore borteliminerad.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Jag har bevittnat många diskussioner både i riksdagen och i den vetenskapliga litteraturen angående statsrådets ansvarighet och angående konstitutionsutskottets arbete med dechargen. Men sällan har jag varit med om någonting som har varit så intressant, så uppseendeväckande som den deklaration vi nyss fingo höra av herr Engberg.

Det intressanta låg till att börja med däri att han grävde fram en gammal statsrättslig doktrin, som somliga människor höllo på för vid pass ett femtiotal år sedan, om att det inte får förekomma några reservationsanmärkningar i konstitutionsutskottets dechargebetänkande. Sedan årtionden tillbaka har den varit bortglömd, tills den nu dragits fram, och det av en man som eljest just under den närvarande tiden har visat ett mycket starkt intresse för att olika meningar skola komma fram i den offentliga debatten. Man hade inte väntat att han skulle vara den som här tog till orda i mörkläggningsintresse. Man hade inte heller väntat det med tanke på hur i gamla tider det just från vänsterhåll ansågs vara en mycket viktig sak att slå vakt om att man fick komma fram även med reservationsanmärkningar och att de inte skulle strypas av utskottets majoritet. Nya tider, nya problemställningar. Vi, som numera befinna oss i samma läge som tidigare vänsterpartierna, få konstatera att den tanken numera har framförts av en representant för majoritetspartiet, att det helst bör hållas tyst med sådana tankar, som minoriteten i utskottet kan komma på. Tills vidare håller jag nog ändå på att minoritetsanmärkningarna äro en lämplig form att för offentligheten lägga fram ett och annat som kan vara av intresse. Herr Engberg tyckte visserligen, att vi ha så många andra möjligheter härtill; vi kunna framställa interpellationer och vi kunna yttra oss i remissdebatten. De möjligheterna ha vi alltid haft, men, mina herrar, vad man än vill säga om konstitutionsutskottets arbete, det har sin särskilda poäng däri att anmärkningarna grunda sig på tillgång till det offentliga aktmaterialet. Därigenom få dessa anmärkningar, som förvisso i många fall kunna slå fel, likväl den särskilda styrka som ligger i att de ha denna basis, att de grunda sig på statsrådsprotokoll och därtill hörande handlingar.

Herr talman! Jag är verkligen till den grad kättersk att jag inte bara anser det rimligt att reservanter i konstitutionsutskottet låta höra av sig inför den allmänna opinionen, utan att de till och med kunna få säga ett ord här i kammaren. Jag skall emellertid nöja mig med att taga upp en av de frågor som blivit berörda reservationsvis. Jag syftar på min reservation nr VIII, till vilken ett antal ledamöter — låt vara i annan form — anslutit sig i reserva-

Ang. vissa reservationsvis framställda anmärkningar. (Forts.)

tionen nr IX. Jag vill till mitt försvar inte återberätta, att den där berörda saken skulle vara så särskilt viktig, ehuru jag för min del nog har den känslan, att den berör ett ganska stort problem. Men jag skall tillåta mig att som ursäkt för min avvikelse från vad som har varit åtminstone vanligt återberätta att det endast är med lottens hjälp som det blivit en minoritetsanmärkning. Därför kan jag kanske till och med hoppas på herr Engbergs förståelse, ty om han vill medge en med lottens hjälp skapad majoritet rätt att yttra sig inför offentligheten och kammaren, skulle det kanske vara en smula vidskepligt att rädas för samma antal, då lotten har råkat göra det till en minoritet.

Det som i anmärkningen lagts fram bygger på ett ganska ingående och omfattande studium av folkhushållningsdepartementets protokoll. Säkerligen äro förhållandena desamma i andra departement som ha liknande spörsmål att syssla med, men vi ha stannat vid folkhushållningsdepartementet. Vad vi där ha studerat är det förfarande som äger rum då regeringen på det ena eller andra sättet ingriper i folkhushållningen med s. k. beslag eller vad som brukar kallas för regleringar. Jag skall beskriva det förfaringsätt som tillämpas. Det är genomgående ett ganska enhetligt schema. Vi ha först en skrivelse från en kommission, vari föreslås en reglering av en vara; ofta säger kommissionen att den tänker tillämpa de och de grundsatserna vid regleringen. Så kommer förslaget till statsrådet, och vad säges då därom i statsrådsprotokollet? Jo, detta innehåller endast och allenast att Kungl. Maj:t beslutar utfärdandet av en kungörelse i ämnet, d. v. s. Kungl. Maj:ts beslut går ut på blott det som vi känna från Svensk författningssamling. Där står det regelmässigt, att över den och den varan får man förfoga i den ordning och under de villkor som den och den kommissionen bestämmer — intet annat! Jag har meddelat ett exempel på förfarandet i reservationen, men det tillgår på precis samma sätt i alla andra fall.

För att ytterligare stryka under, hur Kungl. Maj:t avstår från att bestämma någonting, kan jag nämna att jag såg ett fall i protokollet, där en kommission begärde, att Kungl. Maj:t skulle fastställa vissa grunder för en reglering. Det förslaget lämnade Kungl. Maj:t utan åtgärd. I ett annat fall lade en kommission fram en plan för en viss reglering. Saken remitterades till andra kommissioner som var för sig förordade helt olika riktlinjer och planer. Tog då Kungl. Maj:t ståndpunkt till förslagen? Nej, inte alls, utan Kungl. Maj:t säger bara, att det överlämnas till den och den kommissionen att bestämma.

Vad betyder nu detta? Om man till att börja med håller sig till vad man kan läsa ut ur protokoll och handlingar, betyder det, att det lämnas helt och hållet åt kommissionerna att bestämma den ordning, i vilken en reglering skall genomföras. I reservationen ha antytts en hel del viktiga frågor, som sålunda helt och hållet lämnas åt kommissionernas gottfinnande. En reglering innefattar alltid ett fördelande av varutillgångar mellan olika slag av konsumenter. Är det fråga om införsel, är det en fördelning mellan olika slag av importörer. Det blir fråga om mångahanda överväganden. Skall en vara användas för omedelbar konsumtion eller skall industrien få den som råvara? Hur mycket skall man spara ur krigsberedskapssynpunkt? o. s. v. Allt sådant tar icke Kungl. Maj:t ståndpunkt till, utan det få kommissionerna själva bestämma. En fråga, som ofta uppdyker, är den, huruvida och i vilka former staten vid genomförandet av regleringar skall betjäna sig av någon organisation av näringsidkare, som t. ex. skola få monopol på en viss försäljning eller någonting dylikt. Återigen frågor som Kungl. Maj:t betraktar som liggande helt och hållet utanför sin intressesfär! Och framför allt, mina herrar, de

Ang. vissa reservationsvis framställda anmärkningar. (Forts.)
utomordentligt viktiga frågorna, hur mycket vi skola hushålla med en viss vara, i vilken mån vi skola hoppas på att kunna åstadkomma import därav, vad för utsikter det handelspolitiska läget ger oss i det hänseendet, i vad mån vi skola våga räkna på utsikterna att åstadkomma en svensk produktion, vad pågående experiment på det industriella området lämna för utsikter, vilka behov vi skola räkna med, hur högt vi skola taxera krigsmaktens behov o. s. v. — detta befattar sig Kungl. Maj:t inte med, utan det få kommissionerna bedöma.

Man har invänt mot denna kritik, att kommissionerna icke äro allenarådande; det finns alltid möjlighet till besvär över deras beslut. Besvär över kommissionernas beslut kunna emellertid inte leda till annat resultat än rättelse i de enskilda fallen, varigenom någon som blivit missgynnad vid en ransonering får det bättre ställt o. s. v. Men de kunna icke leda till någon rubbning av de allmänna planerna.

Detta om vad akterna upplysa oss. Nu begriper jag naturligtvis mycket väl att akterna inte på långa vägar säga allt. Vad ligger då bakom dem? Självklart är, att kommissionerna i stor utsträckning verkligen ha den frihet som formellt har lämnats dem. Det är mångahanda ting som kommissionerna få avgöra på egen hand. Men naturligtvis har ofta någonting annat hänt. Det har skett förhandlingar mellan kommissionens representanter och departementschefen och kanske övriga statsråd. De förra ha lagt fram en plan, man har diskuterat den i statsrådsberedningen, och antingen har statsrådet sagt ifrån: »Så och så vill jag ha det», eller också har man kommit överens i godo. Nog av, det har blivit ett besked från statsrådets, kanske regeringens sida, att så och så tänker man sig saken ordnad. Inte vet jag hur detta resultat sedan fixerats. Kanske på det sättet, att man skrivit ned det i en P. M. Kanske så att man skriftligen meddelat, att man godkänner de av kommissionen framlagda principerna. Kanske säges det bara muntligen. Härom kan jag som konstitutionsutskottets ledamot inte lämna någon som helst upplysning. Men naturligtvis förekommer en viss ledning, ett visst bestämmande på något av dessa formlösa sätt.

Hur långt regeringen på dessa vägar går i att leda och bestämma över vår folkhushållning, kan jag naturligtvis inte alls upplysa om. Jag vet inte om det är tillräckligt, eller om det sker i alltför begränsad omfattning. Jag vet inte om regeringen i vissa fall går långt nog vid fixerandet av hur det skall vara, medan den i andra fall lämnar kommissionerna full handlingsfrihet.

I varje fall synas mig två saker kunna konstateras såsom önskvärda. Det är i varje fall önskligt att regeringens ledning över dessa viktiga angelägenheter sträcker sig längre än vad statsrådsprotokollen utvisa. Det är vidare för det andra angeläget att den ledning, som sålunda äger rum, utövas i klarare, bestämdare och rättsligt riktigare former, nämligen genom beslut, fästade i statsrådsprotokollen. Varför detta? Jo, för det första naturligtvis därför att underhandsanvisningar, när det kommer till kritan, äro av intet värde rent rättsligt sett: en kommission är inte skyldig att ställa sig dem till efterrättelse, ty den står inte under någon statsrådets befälskraft. Den är alltså berättigad att underlåta att följa anvisningarna, ja, man kan till och med säga, att kommissionen icke är befriad från skyldigheten att, om dess mening skulle avvika från vad anvisningarna innehålla, följa denna mening. Det kan inte heller vara praktiskt med en ordning som, efter vad jag föreställer mig, i många fall måste lämna oklart och ovisst vad regeringen egentligen bestämt sig för.

Men framför allt vill jag understryka ansvarighetsfrågan. Med den nu tillämpade ordningen är det kommissionerna som bära det fulla ansvaret för

Ang. vissa reservationsvis framställda anmärkningar. (Forts.)

krispolitiken, medan regeringen är friskriven. Då jag nu talar om ansvar, menar jag inte bara den ansvarighet av statsrättslig art, varom det är tal i 106 och 107 §§ i regeringsformen och som konstitutionsutskottet sysselsätter sig med, utan jag menar det ansvar, som vi i dagligt tal avse då vi tala om en ansvarig myndighet, nämligen att man moraliskt bär ansvaret inför den allmänna opinionen, inför folket, för vad som göres. Nu är det faktiskt så att om någonting händer, om det går galet på någon punkt med vår krishushållning, regeringen är fullt berättigad att säga: »Ja det må så vara, men det ha vi inte med att göra, det ha inte vi tagit ståndpunkt till, utan ansvaret bäres av kommissionerna.» Detta resonemang är inte någon konstruktion, herr talman, ty vi minnas att det gick på det viset under förra världskriget. Under de sista åren därav var det just ingen som talade om något regeringsansvar medan däremot det allmänna medvetandet var fullproppat av talet om t. ex. herr Elmquists ansvar för folkhushållningen och herr Henrik Pettersons i bränslekommissionen o. s. v. Detta förhållande inger mig vissa olustkänslor. För närvarande är det verkligen så, att den övervägande delen av vårt folk är övertygad om att regeringen i ordets egentliga mening tager ansvaret för vår folkförsörjning och allt vad därmed sammanhänger. Det är inte riktigt lyckligt att den övertygelsen på visst sätt vilar på ett missförstånd.

Det är mycket svårt att ange hur långt regeringen bör gå i fråga om att bestämma och taga ansvaret. Kanske är det nog om man så att säga kläder den nuvarande ordningen i fastare former; det kan jag icke bedöma, ty jag vet som sagt icke vad den nuvarande ordningen innebär. I varje fall vill jag — till förebyggande av de missförstånd, som bruka inställa sig, då man diskuterar detta ämne — säga, att jag är oändligt långt ifrån den tanken, att regeringen skulle lägga sig i alla enskildheter i krisförvaltningen. Det är icke tal om annat än att den skulle fastställa vissa ytterst allmänna grundlinjer med möjlighet för vederbörande kommission att avvika från dessa i särskilda fall, exempelvis om det inträffar fullkomligt oförutsedda omständigheter. Det skulle i många fall efter min tanke vara fullkomligt tillfyllest, ifall regeringen i statsrådsprotokollet förklarade, att den godkänner den plan, som vederbörande kommission lagt fram i sin skrivelse, att i huvudsak lända till efterrättelse, eller någonting dylikt.

Av den uppläggnig jag har givit detta ämne torde framgå att jag inte alls, såsom möjligen någon kunde förstå saken, har sett det hela såsom en fråga om en maktkamp mellan regering och kommissioner. Jag är alldeles fjärran från en sådan tanke. Jag har ingalunda framställt det påståendet, att kommissionerna äro för självrådiga, att de ha för stor makt, att de blivit en stat i staten eller dylikt. Det vill jag inte påstå ty jag vet inte, såsom jag flera gånger betonat, vad som sker under hand. Icke heller vet jag, om den klarare definiering av ansvaret, som jag framför allt eftersträvar, så att säga ligger i kommissionernas intresse eller i regeringens. Kanske är det så att det är kommissionerna, som äro angelägna om att ha en stor rörelsefrihet och sålunda icke gärna skulle se, att regeringen fixerade några gränser för deras makt. Men jag kan lika väl tänka mig, att en kommission kan ha en motsatt synpunkt, d. v. s. att den tvärtom är intresserad av att regeringen skall taga ansvaret för någonting som skall genomföras.

Mitt huvudintresse, herr talman, då jag lagt fram denna reservation, har blott varit att det skall bli klarare linjer i fråga om bestämmandet över vår krisförvaltning och ansvaret för den.

Herr Karlsson, Oscar Gottfrid: Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att på något sätt beröra de sakfrågor, som under den senare delen av överlägg-

Ang. vissa reservationsvis framställda anmärkningar. (Forts.)
ningen förts fram av herr Ström och av herr Herlitz. Jag vill endast deklarerera, att jag är fullt överens med herr Engberg därom, och jag har hävdad denna uppfattning vid ett resonemang i annat sammanhang, att det är de anmärkningar, som göras av utskottet, som utgöra anmärkningar mot en viss ledamot av statsrådet, men icke sådana som äro framförda reservationsvis av någon enda eller av flera eller färre ledamöter av konstitutionsutskottet. Och i anslutning till denna min uppfattning hyser jag också den meningen att den gamla praxis, som i första kammaren är så gott som obruten, är riktig, nämligen att icke taga upp till överläggning de frågor, som på detta sätt ha framförts av enskilda ledamöter av konstitutionsutskottet.

Herr Ström inledde emellertid sitt yttrande med att säga några ord gent emot den uppfattning, som hävdades av herr Engberg. Han sade att han inte kan vara överens med herr Engberg, ty, säger herr Ström, det måste väl ändå vara riktigt att riksdagen får kännedom om vad som blivit föremål för anmärkningsyrkande inom utskottet, även om det icke blivit majoritet för de framställda anmärkningarna. Det var detta uttalande, som närmast föranledde mig att begära ordet.

Herr talman! Det memorial, som ligger på kamrarnas bord i dag, ger ju inte någon som helst riktig bild av utskottets dechargearbete. Om, som herr Ström menade, det vore riktigt att riksdagen skulle få kännedom om vad konstitutionsutskottet sysslat med i dechargehänseende, skulle man ha redovisat alla de ärenden, som varit föremål för överläggning i utskottet i anmärknings- eller dechargehänseende. Så är långt ifrån fallet. Det memorial, som föreligger, innehåller endast en del av de framställda anmärkningsyrkandena, som icke vunnit majoritet, och samma förhållande har ju alltid varit rådande.

Jag har, som sagt, herr talman, velat ge uttryck åt den uppfattningen, att endast de anmärkningar som göras av konstitutionsutskottet, majoriteten må sedan vara stor eller liten, konstitutionellt sett utgöra anmärkningar, men inga därutöver. Och det är fullt i överensstämmelse med min sedan länge hävdade uppfattning, som jag gör detta uttalande.

Nu anmärkte herr Herlitz gent emot herr Engberg, att herr Engberg hävdade sin uppfattning såsom representant för ett majoritetsparti. Därmed ville han väl göra gällande, att representanterna för minoritetspartierna inte skulle få föra fram sina meningar. Jag har ju ingen anledning att ingå i svaromål för herr Engbergs vidkommande, ty det kan han göra själv mycket bättre än vad jag kan göra. Men jag har ju ett mycket livligt minne av hurusom herr Engberg vid åtskilliga tillfällen även under den tid, då han representerade minoriteten, hävdade precis samma uppfattning som han hävdad i dag. Det är inte någon ny uppfattning, som han gjort sig till tolk för, utan i diskussioner, som vi under tidigare år fört i konstitutionsutskottet, har herr Engberg hävdad precis samma uppfattning.

Herr Bergman: Herr talman! Det är inte min mening att gå in på någon av de speciella frågor, som här tagits upp av utskottets reservanter. Det är ju en gammal praxis i första kammaren, att man inte diskuterar dem. Denna praxis har blivit bruten några gånger — jag erinrar mig åtminstone två tillfällen, då detta förekommit före dagens debatt.

Anledningen till att jag begärde ordet var herr Engbergs principiella yttrande i början av debatten, då han gjorde gällande att reservationer till konstitutionsutskottets dechargebetänkande överhuvud taget inte skulle få framställas, om jag inte missförstod honom. De skulle alltså helt enkelt inte få offentliggöras. Det har redan mycket riktigt av två föregående talare anmärkts, att detta är en »mörkläggning», och att man knappast kunde ha väntat något så-

Ang. vissa reservationsvis framställda anmärkningar. (Forts.)

dant av herr Engberg. Jag behöver för min del inte försöka ingå på några förklaringar till denna svängning från herr Engbergs tidigare ståndpunkt och praxis, ty man vet ju hur ofta det har hänt att herr Engberg bytt meningar. Och det är ju otvivelaktigt hans rättighet att nu tala för mörkläggnig, även om han ännu de senaste veckorna flera gånger talat för dess motsats.

Men jag vill fästa hans uppmärksamhet på att då han säger »reservationsanmärkningar» och »reservationsvis framställda anmärkningar», så är det formellt icke alldeles riktigt. Det talas i konstitutionsutskottets memorial om »yrkanden, som framställts reservationsvis», och som rubrik över alltsammans står ordet »reservationer». I alla riksdagsutskott är det varje ledamot obetaget att reservera sig mot majoritetens beslut, och det är ingenting annat som reservanterna i konstitutionsutskottet här ha gjort. De ha reserverat sig emot att det icke blivit majoritetsanmärkning rörande de regeringshandlingar som de velat påtala.

Det finns här också en annan sak, som man bör taga hänsyn till, och det är att i den mån partisystemet verkar i ett parlament, är benägenheten att slå vakt om sina egna ministrar stor hos det härskande partiet, om det finns ett sådant. Och det har det ju funnits hos oss under en lång följd av år. Vi hade ett härskande konservativt parti under långa tider, och under de allra sista åren före samlingsregeringens tid var socialdemokratiska partiet praktiskt taget ett härskande parti. Ett härskande parti visar, som sagt, en växande benägenhet att slå vakt om sina ministrar, och det även i sådana fall, då i hög grad berättigade anmärkningar kunnat och bort framställas gent emot någon av dem. Under herr Engbergs tid som minister fick han som bekant ofta schavottera både genom anmärkningar, som framställts av konstitutionsutskottets majoritet, och i uppmärksammade reservationer. Man undrade då över att han inte på något sätt försvarade sig mot de sistnämnda. Han lämnar nu sent omsider en förklaring på detta, som emellertid, om jag inte misstar mig, strider mot den teori och den praxis som han följde innan han var minister, då han såsom ledamot av konstitutionsutskottet visst ganska livligt deltog i debatter rörande reservationer till konstitutionsutskottets betänkande. Jag vill åtminstone minnas att det förhöll sig på det viset.

Emellertid måste det sägas ut att därför att ett parti, som har makten, skyddar sina ministrar mot anmärkningar, är det inte alltid sagt att majoritetspartiet har rätt. Makt är inte detsamma som rätt. Denna sats har herr Engberg nyligen värtaligt proklamerat på annan plats, och däri hade han fullkomligt rätt. Men då är det också fullkomligt oriktigt, om man avskär möjligheten för en minoritet att få säga sin mening, även om den inte kunnat få flertal för den. Och det är det enda som dessa reservanter ha gjort; de ha begagnat sig av det i alla utskott tillåtna sättet att reservera sig emot majoriteten. Herr Engberg har ju redan själv erinrat om att man inte kan framställa proposition på sådana anmärkningar, så att i det avseendet går det ju ingen nöd på föremålet för anmärkningen. Men man har i alla fall fått fram till diskussion och till närmare belysning vad minoriteten har velat säga.

Herr Engberg har här anvisat andra utvägar för att nå samma syfte, och såvitt jag inte hörde miste rekommenderade han interpellationer och anföranden i remissdebatten. Men jag ber att däremot få anmärka, att en sådan väg icke är likvärdig med en konstitutionsutskottsreservation, ty i konstitutionsutskottet kan man få en sak grundligt belyst från botten genom att taga kännedom om alla handlingar, som förelegat för regeringen när den fattat sitt beslut. Man får i konstitutionsutskottet läsa statsrådsprotokollen och man kan rekvirera in alla de handlingar, som legat till grund för beslutet hos Kungl. Maj:t. Det kan en interpellant icke göra. I en remissdebatt kan en enskild talare icke heller vara försedd med sådant material. Granskningen i konstitutionsutskottet är någon-

Ang. vissa reservationsvis framställda anmärkningar. (Forts.)
ting helt annat och effektivare. Att taga bort rättigheten att till konstitutionsutskottets dechargebetänkande foga minoritetens reservationer — det föreföll som herr Engberg menade att de inte ens borde få tryckas — vore i själva verket, skulle jag vilja påstå, att begå ett brott mot själva andan i vår fria författning.

Herr Linderot: Herr talman! Jag skall be att få lugna alla närvarande ledamöter med förklaringen att jag inte ämnar ge mig in på någon diskussion om konstitutionell praxis från 1809 och till nu. Utan jag har begärt ordet därför att diskussionen här ger mig en möjlighet att till regeringen få framföra en bestämd önskan och en bestämd fråga.

Då det emellertid uppstått en diskussion, särskilt framkallad av herr Engberg, rörande konstitutionsutskottets dechargebehandling och de rättigheter, som de enskilda ledamöterna kunna anses besitta i fråga om att till diskussion i kammaren föra fram sina avvikande meningar, vill jag förklara att jag lutar åt herr Engbergs mening, att en sådan diskussion rörande enskilda ledamöters meningar om regeringens handel ochandel i olika hänseenden är tämligen meningslös, då ju intet beslut överhuvud taget kan fattas och då det till och med är en gammal praxis, att man inte ens skall diskutera dessa frågor. Då blir ju en diskussion ävenledes betraktad såsom en viss avvikelse från god ordning och hela saken därmed från regeringens sida ytterligare ringaktad.

Jag tror alltså att herr Engberg i det fallet rent praktiskt sett har rätt. Men sett utifrån demokratiska principer tycker jag i alla fall att det är för mycket att begära, att riksdagen på ett eller annat sätt skulle undertrycka de enskilda ledamöternas meningar i konstitutionsutskottet i vad det gäller dechargebehandlingen. Herr Herlitz uttryckte en oförställd förvåning över herr Engbergs meningar gent emot minoriteten i detta fall och sökte förklaringen i att herr Engberg tillhörde ett majoritetsparti. Det faller mig inte in att vara så förmäten, att jag skulle vilja diskutera herr Engbergs motiv. De ha väl kanske inte heller större intresse, ty det är väl saken som har intresse och inte motiven. Men kanske herr Herlitz inte behövde förvåna sig så mycket om han gick till filosofien och tog närmare kännedom om hur vissa filosofer utforma begreppet om kvantitetens omslag i kvalitet. Där kunna åtskilliga förklaringar till politiska företeelser i riksdagen med dess nuvarande sammansättning finnas. Men i övrigt vill jag inte provocera till någon filosofisk diskussion.

Jag vill säga ytterligare en sak, herr talman! Herr Herlitz' anförande rörande krisorganen är ett typiskt belägg för riktigheten av vad herr Engberg anförde angående meningslösheten i en sådan här diskussion. Ty herr Herlitz' alla bekymmer för att icke bara riksdagen, men framför allt regeringen avhänt sig möjligheterna att icke allenast ansvara för, utan i regel också handlägga mycket väsentliga ting rörande landets folkförsörjning, de komma i protokollet, men någon större effekt därutöver lära de icke få. Det har dock vid lagtima riksdagen i år funnits ett tillfälle för herr Herlitz att icke bara lägga fram dessa bekymmer, utan också att framställa yrkanden i fråga om dessa bekymmer och kanske vinna riksdagens öra för ett yrkande i vad det gäller dessa krisorgans förhållande till statsmakterna. Jag har i denna kammare tidigare väckt en motion i detta ärende, men då teg herr Herlitz. Det intresserade honom inte ett dugg att jag föreslog, att riksdagen åtminstone en gång i månaden skulle få mottaga en liten rapport rörande dessa förhållanden och få möjlighet att därvidlag säga sin mening. Det förslaget understöddes icke. Nu kommer man i dechargede-batten och talar om de faror, som uppstå genom en praxis, som man själv har varit med om och beslutat att godkänna här i riksdagen.

Ang. vissa reservationsvis framställda anmärkningar. (Forts.)

Jag måste hålla med herr Engberg om att detta är att »morra och inte bitas». Jag vet inte ens om man skall kalla det för ett morrande. Jag tycker att det verkar mera som om man genom krisen blivit arbetslös, men tycker att någonting måste man ju ändå ta sig för. Ty det vore väl ändå effektivare att göra någonting i riksdagen, när det kan göras, än att prata när ingenting kan göras.

Jag har inte velat underlåta att säga detta. Jag påpekade också i en interpellation till statsministern vid förra årets urtima riksdag de faror, som herr Herlitz nu har upptäckt, och jag sade till herr statsministern i mitt anförande efter hans interpellationssvar, att det kommer att bli en fara för regeringen i att man ger krisorganen så vidsträckta befogenheter som de nu ha. Det har alltså inte saknats tillfällen för första kammaren att ingripa i dessa förhållanden, och jag tycker faktiskt att det är rätt malplacerat att nu så här i fria luften börja diskutera detta spörsmål.

Men det var en annan sak, som jag begärde ordet för att få säga. Jag har velat uttala en bestämd önskan och ställa en bestämd fråga i det spörsmål, som berörs i herr Fredrik Ströms reservationsanmärkning rörande konfiskation av skrifter. Jag är ju i den mer eller mindre avundsvärda belägenheten att ha en personlig kännedom om konfiskering av skrifter, och ganska ofta har det varit fråga om konfiskering utan åtal. Jag skulle kunna berätta om hur det går till, men jag tror inte det har så stort allmänintresse att jag behöver ta kammarens tid i anspråk för sådana berättelser från den inre konfiskationsfronten, där jag tämligen permanent befinner mig med de tryckta skrifter jag har att göra med.

Det var alltså fråga om denna konfiskation utan åtal, som herr Ström vill ha förändrad till konfiskation med åtal. Man kan vara herr Ström mycket tacksam för att han vårdar tryckfriheten på så sätt. Rent formellt sett är herr Ströms mening, att det åtminstone skall få bli åtal, hur paradoxalt det än låter, ett visst framsteg. Det kan ibland vara en förmån att få bli åtalad i sådana här fall för en viss förutsatt brottslighet. Men för min del tycker jag att konfiskation med åtal eller utan åtal är hipp som happ. Vid konfiskation utan åtal har man åtminstone klarat sig ifrån Långholmen, och i varje fall personligen är jag tacksam för denna form av den censurmyndighet, som regeringen har att utöva.

Jag är däremot av den bestämda meningen, att när man konfiskerar skrift bör man tala om för skriftens utgivare, varför man konfiskerar. Det var för att beröra den saken jag tog ordet i debatten. Konfiskation utan åtal åtföljes för närvarande inte automatiskt av något meddelande från justitiedepartementet, utan man får inställa sig på departementet och fråga, varför de ha varit och knyckt tidningarna, eller vilken skrift det nu månne vara fråga om. Då får man besked varför. Det kan exempelvis vara någon vicekonsul från Otaheiti, som har tyckt att man skrivit oförmånligt om någon sorts bönor som odlas på ön i fråga, och därför har han sagt till att tidningen måste dragas in. Eller också kan det vara — och därvidlag kan jag ge faktiska fall — några mer eller mindre exotiska ministrar här i Stockholm, som ha känt sig kränkta av någon teckning, och så konfiskerar man tidningen i fråga. Det får man reda på i justitiedepartementet, och sedan passar man på, så att det inte blir något ofördelaktigt skrivet om Honolulu eller om någon kanske närmare liggande stat. Det iakttar man alltså för framtida bruk. Men när man sedan konfiskerar utan att tala om, varför man konfiskerar, ja, då står en stackars tidningsutgivare där. Då få vi klia oss i våra juridiskt mer eller mindre klyftiga huvuden och undra: var är det nu vi skola underlåta? Vad är det vi ha förbrutit oss mot? Är det någonting om kotlettsirener? Gäller det livsmedelskommissionen eller något främmande lands regering, eller vad är det fråga

Ang. vissa reservationsvis framställda anmärkningar. (Forts.)
 om? Det är ett oskick, att landets regering skall ha makt till sådant som konfiskation utan åtal och utan meddelande om orsaken till konfiskationen. Jag vill utnyttja detta utomordentliga tillfälle att få säga den saken här i kammaren, och därmed är jag framme vid — jag höll på att säga min begäran, men det är kanske för mycket sagt — min önskan eller min vädjan till regeringen, att regeringen vid varje särskilt fall av konfiskation även meddelar skriftens utgivare, varför konfiskationen äger rum.

Herr Engberg: Herr talman! Jag kan ju inte rå för om den ärade talaren på Värmlandsbanken inte orkar fatta ett logiskt resonemang. Jag hade här sagt, att dessa reservationsvis framförda anmärkningar icke kunna ha karaktären av konstitutionella anmärkningar, därför att de äro avslagna anmärkningsyrkanden. Jag antydde också, att själva den praxis vi följa i kamrarna ger stöd för den uppfattningen. Saken är den, att herr Bergman inte med någon ansträngning i världen kan förmå kammarens ärade talman att ställa proposition på ett yrkande i anledning av någon av dessa s. k. reservationsanmärkningar. Och varför? Jo, därför att de icke äro frågor, ärenden eller mål i grundlagens mening. De föreligga icke på talmannens bord till föredragning. Därmed är utsagt, att de ha en helt annan principiell ställning än de konstitutionella, av utskottet självt framförda anmärkningarna. Författningen ger åt riksdagen ett konstitutionsutskott, och i kraft av författningen har detta utskott plikten och rättigheten att göra anmärkningar och omförmälanden. Men varken författningen eller riksdagen har givit rätt åt den enskilde ledamoten av utskottet att usurpera vad författningen har tilldelat utskottet självt. Den saken borde vara självklar.

Herr Bergman skulle naturligtvis också ha ett argumentum ad hominem. Det förstod jag redan från början, när han anmälde sig till ordet. Han talar om att människor förändra mening. Ja, det är riktigt, herr Bergman. Jag tillhör dem, som ha ändrat mening i många stycken under sitt liv. Jag har nämligen gått ut ifrån att även människans hjärna är en organism, som både bör och kan utvecklas. Man stiftar ibland bekantskap med personer, herr talman, som inte alls ändra sig. De ha i alla tider förblivit precis sådana som de voro, när man första gången gjorde bekantskap med dem. Man kan dem i förväg, och därför intressera de i grund och botten ytterst litet. Den klassiska myten, som kanske herr Bergman känner till, talar om en figur som hette Tithonos. Han förmälde sig med morgonrodnadens gudinna, den rosenfingrade Eos. Hans gemål utbad sig då hos Zeus, att Tithonos skulle få ett evigt liv. Bönen villfors, men hon hade glömt att på samma gång utbedja sig att han skulle få evig ungdom, och myten förtäljer, att han så småningom skrumpnade samman till en knorpande cikada, torr i alla skiften.

Herr Brandt: Herr talman! Det är då för väl att anmärkningar kunna framföras »reservationsvis», ty eljest hade vi aldrig fått höra herr Engbergs inlägg nu och därmed gått miste om denna muntra högtidsstund här i kammaren.

Det vare mig eljest fjärran att vilja »klyva näbb» med en sådan doctor subtilis som herr Engberg. Likväl tror jag att herr Herlitz har rätt gent emot herr Engberg. Det är nog bra att dylika frågor få upptas i denna kammare. Det är inte säkert, att offentligheten eljest blir lika stor. Jag ville tillägga: det är inte säkert att dessa ärenden ens genom kammardebatten nå den publicitet de kunde förtjäna. Jag erinrar mig just nu, att det under denna riksdag har inträffat vid ett tillfälle — det var när herr Wagnsson interPELLERADE angående den svenska insamlingen av socker till hjälp åt Norge — att referatet i tidningarna dagen efter interpellationssvaret var starkt stympat och kor-

Ang. vissa reservationsvis framställda anmärkningar. (Forts.)

rumperat. Detta berodde helt enkelt på att en regeringsledamot hade ingripit och ordnat så, att den lydiga och hyggliga T.T. inte släppte ut vad utrikesministern ansåg opassande i herr Wagnssons yttrande. — Jag är tacksam för att ha fått tillfälle att säga detta.

Sedan skulle jag vilja ta upp en annan sak, som herr Ström i förbigående var inne på, nämligen den fråga, som står upptagen under punkt IV. på sidorna 6, 7 och 8 i utlåtandet. Denna anmärkning har reservationsvis framförts av sju medlemmar av utskottet. Frågan har mycket riktigt varit före i kammaren tidigare, ja t. o. m. tvenne resor. Den ena gången när militieombudsmannens ämbetsberättelse behandlades, den andra gången då de nya instruktionerna för J. O. och M. O. behandlades.

Själva saken — d. v. s. saken som ligger bakom den åtgärd, som har föranlett anmärkningsyrkandet — är ju den, att chefen för kustflottan hade givit order, att 1 maj 1940 skulle det arbetas som på en vanlig vardag, oavsett att 1 maj då för första gången var helgdag och en dag, som sedan länge är en stor klang- och jubeldag framför allt för arbetarna. Detta hade karlen företagit sig fullkomligt på egen hand, och därigenom hade — såsom anfördes i klagoskriften från de värnpliktiga, vilken undertecknats av inte mindre än 88 män — regeringens föreskrifter blivit föremål för ett uppenbart trots. Det kan man gott säga, ty man kan just inte finna något annat lämpligt ord för att beteckna denne kommandörs handlingssätt, än att han trotsat regeringens föreskrifter. Därför gjordes anmälan. De i sådana angelägenheter antagligen ganska oerfarna unga inkallade anmälde saken direkt till försvarsministern, ehuru väl de samtidigt, kanske för säkerhets skull, vände sig också till M. O.

Så inträffade detta fatala, att försvarsministern i beredning beslöt, att klagomålen icke skulle föranleda någon åtgärd. Härom underrättades M. O., som på grund av detta beslut ansåg, att också han borde nedlägga målet. Så stodo dessa 88 pojkar där, som absolut hade rätt, utan att kunna få någon rätt.

Men det räckte inte härmed, utan saken fick en anmärkningsvärd fortsättning. Man kan läsa härom i slutet av reservanternas yttrande på sid. 8 i utlåtandet. Denne kommandör och chef för kustflottan liksom också hans närmaste förman, chefen för marinen, ha tillåtit sig att helt enkelt ifrågasätta bestraffning av de 88 pojkarna! Jag skall läsa upp vad som står i utlåtandet om detta:

»Vid akten finnes fogad en den 31 maj 1940 dagtecknad framställning av chefen för kustflottan, vari denne hemställer, att chefen för marinen ville införskaffa uppgift å ifrågavarande klagandes nummer och namn, enär klagomålen ingivits på sätt — direkt till statsrådet — som står i uppenbar strid mot av chefen för kustflottan med stöd av chefens för marinen skrivelse i ämnet utfärdad order. Uppgiften skulle möjliggöra vederbörandes bestraffning för orderbrott.»

Man får väl säga, att det är en mycket beklaglig mentalitet som här lägges i dagen. Man må fråga, vad de 88 pojkarna i sitt hjärta tänka — de, som ha utkallats till fosterlandets försvar — när de se, att de icke få rätt vare sig på ena eller på andra hållet, men att däremot den man, som uppenbarligen förbrutit sig, hotar dem med straff. Jag vet i detta ögonblick icke, huruvida de fått någon bestraffning. Det kan mycket väl hända, att man funnit någon form härför. Chefens för marinen anhållan »om åtgärd» hos försvarsministern bifölls i alla fall inte, utan som väl är avskrev försvarsministern även detta mål.

Allt detta står omtalat i reservationen, och jag vill nu fråga: måste det inte betecknas som oriktigt, att statsrådet på egen hand avvisar framställningen och underlåter att föredraga de värnpliktigas klagomål inför Konungen? Man kan

Ang. vissa reservationsvis framställda anmärkningar. (Forts.)
 också fråga: hade det inte varit mycket rimligare, att statsrådet från början avböjt att ta upp ärendet och i stället låtit M. O. få hand om utredningen? Vi hade då fått se, vilket beslut M. O. skulle ha kommit till. Vi, som ha lite hum om saken, tvivla inte på att utgången då skulle ha blivit en annan.

Nu är i alla fall situationen den, att ingenting har skett till rättelse i denna sak. Jag kan inte finna att detta är så betydelselöst, som de herrar i utskottet ha menat, vilka inte velat delta i anmärkningsyrkandet. De ha tyckt, att det gör ungefär detsamma. Men det gör inte detsamma i fråga om disciplinen. Jag har kanaler till dessa unga män och vet hur i sitt hjärta upprörda de äro över detta och hur man bland dem tänker ungefär så här: »Det är lönlöst att klaga. En underordnad får aldrig rätt mot en överordnad, och i all synnerhet får inte en underordnad militär rätt mot en överordnad.»

I förbigående sagt berördes ju i samband med granskningen av M. O:s berättelse ett annat mål, som gällde en anmälan av en ung värnpliktig från handelsflottans befäl mot en kapten i flottan, vilken sedermera gjort sig sorgligt ryktbar genom en viss grundstötning, för att denne brustit i objektivitet i något föredrag eller bedrivit propaganda inför de värnpliktiga på tjänstetid. Anmälan föranledde ingen åtgärd, och det må vara hänt. Men denne unge man var den ende bland de vid krigsutbrottet inkallade unga sjömännen från handelsflottans befäl, som icke samtidigt med sina kamrater blev befordrad till fänrik. — En underordnad får icke gärna rätt mot en överordnad!

Kom sedan och säg, att det är opåkallat att i kammaren beröra sådana ärenden, när man nödgats ta upp dem reservationsvis i utskottet! Jag är tacksam för att denna sak kommit fram. Jag vill uttala mitt beklagande av att vi ännu på sina håll ha kvar denna knektanda, som äventyrar den verkliga försvarsberedskapen och den entusiasm för landets försvar, som så väl behöves.

Herr Bergman: Herr talman! Herr Engberg fann i slutet av sitt senaste, polemiska anförande lämpligt att återropa den antika mytologien och jämförde mig med den evigt åldrande Tithonos. Som svar till herr Engberg skulle jag kunna nöja mig med att erinra om en annan klassisk figur, den som förekommer i myten om Proteus, — prototypen för de förvandlingskostnärer, som herr Engberg är ett motstycke till i vår tid. Proteus kunde förvandla sig och antaga snart sagt alla tänkbara gestalter: Ibland var han fågel, ibland fisk, ibland uppträdde han som siare och profet, men i själva verket var han ett havstroll, som alla sjöfarare varnade för. Platsen, där han höll till, var annars en lockande lugn havsvik.

När herr Engberg säger, att felet med Tithonos var, att hans gemål, som var gudinna och ville att även han skulle bli en gud, då hon bad om odödlighet för honom, var oförsiktig nog att inte också be om evig ungdom, så är detta riktigt återgivet enligt myten, men jämförelsen med mig är bra haltande och långsökt. Herr Engberg ville jämföra mig med denne Tithonos, vilken skrumpnade hän århundrade efter århundrade och till slut blev så liten, att han förvandlades till en gräshoppa. — Ja, det kan ju kanske vara hälsosamt att få litet komplimanger av annat slag än de vanliga. Jag är så van vid att annars få komplimanger för vitalitet och ungdomlighet, att jag nästan kunde bli högfärdig, och det skadar mig därför inte alls att få veta att jag är en sammankrympande åldring.

Då herr Engberg säger, att jag inte erbjuder honom något intresse — och motsatsen skulle jag knappast ha väntat mig — kan jag trösta honom med att han inte behöver besvara sig så länge till för min skull. Denna riksdag är nämligen den sista jag bevisar. Jag önskar ingalunda att bli återvald. Redan för åtta år sedan erbjöd jag mig att avgå på grund av min då uppnådda ålder, och

Ang. vissa reservationsvis framställda anmärkningar. (Forts.)
mitt beslut att avgå nu är oryggligt. Jag önskar avgå icke blott för ålderns skull men framför allt därför att jag har åtskilligt arbete väntande på mig, som ligger utanför riksdagen, vetenskapligt och litterärt arbete, som jag inte hunnit fullborda på grund av riksdagsarbetet. Herr Engberg behöver alltså inte länge vara generad av att jag finns här.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 13, i anledning av väckta motioner om sänkning av rösträttsåldern vid politiska och kommunala val. *Ang. sänkning av rösträttsåldern.*

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen dels de likalydande motionerna nr 23 i första kammaren av herrar *Löfvander* och *Persson* samt nr 34 i andra kammaren av herr *Olsson* i Kullenbergstorp, dels de likalydande motionerna nr 49 i första kammaren av herr *Ohlin* m. fl. och nr 70 i andra kammaren av herr *Bergvall* m. fl., dels de likalydande motionerna nr 73 i första kammaren av herr *Linderot* och nr 109 i andra kammaren av herr *Hagberg* i Luleå m. fl., dels ock motionen nr 110 i andra kammaren av herr *Nilsson* i Stockholm m. fl.

I motionerna I: 23 och II: 34 hade hemställts, att minimiåldern för utövande av politisk och kommunal rösträtt måtte sänkas från 23 till 21 år.

I motionerna I: 49 och II: 70 hade hemställts, att riksdagen måtte dels såsom vilande grundlagsändring besluta en sådan förändring av gällande bestämmelser, att rösträtt vid val till riksdagens andra kammare inträdde under året efter det, då vederbörande uppnått 21 år, dels besluta en sådan ändring av kommunallagarna, att motsvarande förändring inträdde beträffande rösträtt vid kommunala val.

I motionerna I: 73 och II: 109 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta om sådan ändring i vallagarna, att rösträttsåldern vid samtliga politiska och kommunala val sänktes till 21 år.

I motionen II: 110 hade hemställts, att riksdagen för sin del måtte besluta sådana ändringar i grundlag och lag, att rösträttsåldern vid politiska och kommunala val sänktes till fyllda 21 år.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motioner

1) såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling villa antaga följande

F ö r s l a g

till

ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen.

§ 16.

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

Valrätt tillkommer en var man och kvinna, som är svensk undersåte och senast under nästföregående kalenderår uppnått *tjugutre* års ålder.

Valrätt tillkommer en var man och kvinna, som är svensk undersåte och senast under nästföregående kalenderår uppnått *tjuguet* års ålder.

Valrätt må — — — — — varaktigt försörjning.

Till efterrättelse — — — — — valet inträffar.

Ang. sänkning av rösträttsåldern. (Forts.)

2) under förutsättning att ändring av riksdagsordningen i överensstämmelse med utskottets under 1) gjorda hemställan bleve slutligt genomförd för sin del ville antaga under punkten infört förslag till lag angående ändrad lydelse av 38 § lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen;

- 3) för sin del ville antaga under denna punkt införda förslag till
- a) lag angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet;
  - b) lag angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 6 juni 1930 (nr 252) angående kommunalstyrelse i stad;
  - c) lag angående ändrad lydelse av 9 § lagen den 15 juni 1935 (nr 337) om kommunalstyrelse i Stockholm;
  - d) lag angående ändrad lydelse av 8 § kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253).

Reservation hade anmälts av herrar *Holmström*, *Herlitz* och *Lindmark*, som på återopade grunder hemställt, att riksdagen i anledning av de i ämnet väckta motionerna ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville med beaktande av de av reservanterna angivna synpunkterna överväga frågan om en sänkning av rösträttsåldern vid politiska och kommunala val och för riksdagen framlägga de förslag som härav kunde föranledas.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten 1.

Herr **Holmström**: Herr talman! År 1937 infördes en för alla allmänna val gemensam rösträttsålder, nämligen 23 år. Vid de därpå följande riksdagarna, 1938 och 1939, motionerades om rösträttsålderns sänkning till 21 år. Dessa motioner avslogos av riksdagen. Då nu i år motioner med sådant syfte ånyo ha väckts, ha dessa tydligen ett vidare underlag än motionerna vid föregående tillfällen.

Lämpligheten och riktigheten av en ytterligare sänkning av rösträttsåldern kan diskuteras, och den har också diskuterats. Vi reservanter inom konstitutionsutskottet ha inte slutfört den diskussionen. Vi ha därför heller inte tagit slutgiltig ståndpunkt till själva saken. Vi mötte nämligen ett förhållande, som kunde vara ett hinder, och t. o. m. ett betydande hinder, för sänkning av rösträttsåldern till 21 år. Det förhållandet är, att de allmänna valen kunna komma att infalla vid en tidpunkt, då de nytillkomna årgångarna av röstberättigade befinna sig i militärtjänst, när de första gången skola utöva sin rösträtt. Detta kan av flera skäl vara mycket betänkligt, vilket också i vår reservation har framhållits.

Vi peka på att när de röstberättigade ligga inne i militärtjänst, de äro i en för dem främmande miljö. De ha lämnat hemorten och ha kunnat komma bland värnpliktiga kamrater, som äro från helt andra trakter och ha helt olika intressen. Det kan t. ex. hända att några pojkar från en ren jordbruksbygd ha kommit i samma förband som industriarbetarungdom med helt andra intressen, och tvärtom. Det måste vara betänkligt att de alltså, när de för första gången ha att bilda sig en uppfattning om hur de skola rösta, äro i en för dem främmande miljö.

Man har pekat på att det gick så bra vid senaste andrakammarvalet, då så många röstberättigade lågo inne i beredskap. Ja, det var i en alldeles säregen situation, då svenska folket var samlat som aldrig förr, då enigheten var stark

Ang. sänkning av rösträttsåldern. (Forts.)

oeh partitvisterna avskrivna. Vi reserverar oss inte på sådana exceptionella fall. Vårt resonemang gäller normala förhållanden, då det är fred.

Vidare är att räkna med att den värnpliktige unge mannen kan ta intryck av de alldeles särskilda förhållanden, som äro rådande i militärtjänsten, och att han därför kan bilda sig en uppfattning, som han inte skulle få, om han vistades i sin hemmiljö.

Till sist vill jag säga — det ha vi inte tryckt på särskilt i reservationen — att det skulle bli så att, om denna motion nu bifalles, den politiska agitationen införes i förläggningarna. Och den politiska agitationen tar sig ju, som alla veta, särskilt starka uttryck vid tidpunkten strax före ett val. Alla partierna skulle bedriva en livlig verksamhet i förläggningarna, och de värnpliktiga skulle sinsemellan börja diskutera och tvista om politik. Allt detta skulle skapa söndring bland dem, söndring just, då allt sådant borde vara bannlyst.

Detta är i korthet tre synpunkter, som kunna anföras såsom betänkligheter mot ett bifall till motionen. Nu veta vi ingenting om, hur en blivande försvarsordning kan komma att se ut, och veta alltså ännu inte, i vilken mån dessa våra betänkligheter komma att göra sig gällande i praktiken. Man kan gå ut ifrån såsom säkert, att repetitionsövningarna, då *flera* årsklasser äro samlade, komma att förläggas till september månad av rent praktiska skäl. Man vill ha dessa repetitionsövningar vid en tidpunkt, då skörden är bärgad och då man för övningarna har tillträde till de öppna fälten, åkrar och ängar. Man vill också gärna ha dem vid en tidpunkt innan det har börjat bli alltför höstkallt och regnigt, vilket är olägligt för övningarna och för de värnpliktiga. Man har också uppställt som ett önskemål, att dessa repetitionsövningar skola vara avslutade före 1 oktober, den stora flytt dagen, då ju de värnpliktiga böra vara hemma. Man kan alltså räkna med att repetitionsövningarna måste bli i september månad. Man torde väl också kunna anta, att valen i fortsättningen, liksom nu, komma att ske i samma månad, september. Man vill ju ha valet i så god tid, att det skall kunna överklagas och, om valet blir upphävt, ett omval skall kunna ske och allting vara klart före årsskiftet, då de valda ha att tillträda sina mandat.

Detta är alltså våra betänkligheter. Man vet heller inte, hur många årsklasser, som enligt den nya försvarsordningen kunna komma att ligga inne för repetitionsövningar och hur många som sålunda bli berörda härav. Därför mena vi reserverar oss, att riksdagen icke bör fatta ett beslut i denna sak, förrän vi ha fått se, hur den nya försvarsordningen kommer att te sig och förrän vi ha fått tillfälle att väga fördelar mot nackdelar.

Nu vill jag framhålla, att ett avslag på motionerna *icke* behöver betyda, att vi sätta krokben för själva saken. Ty när det gäller den politiska rösträtten — och den är väl för motionärerna det väsentliga, förmodar jag — kan det ju inte bli någon omedelbar effekt av ett beslut nu. Det är nämligen en grundlagsfråga. Ett beslut om bifall till motionerna i år kan därför inte bli satt i verkställighet förrän efter nästa val till andra kammaren. Om alltså 1945 års riksdag fattar med denna riksdag samstämmigt beslut, då först träder det hela i kraft. Under hela den tid, som förflyter till sista riksdagen i denna valperiod, nämligen 1944, böra dessa saker enligt vår mening hinna bli klara.

De, som sympatisera med motionen, behöva alltså inte befara, att saken stjälpes genom att man nu avslår utskottets förslag och bifaller reserverarnas hemställan om en utredning. Vi förutsätta att den skall vara klar i så god tid, att vi kunna fatta beslut senast vid 1944 års riksdag. Det är alltså

Ang. sänkning av rösträttsåldern. (Forts.)
endast fråga om en välbehörlig betänketid i en så stor och viktig sak som rösträttsåldern.

Det är också ett annat skäl, som kan anföras mot ett beslut i dag. Om motionen bifalles och rösträttsåldern sänkes till 21 år, komma vi alltså att få uppleva, att rösträttsåldern nästa år vid de kommunala valen blir 21 år. Rösträttsåldern beträffande kommunala val är ju ingen grundlagsfråga; den ändras redan genom ett beslut av denna riksdag. Vi skulle alltså nästa år ha kommunalval med en rösträttsålder av 21 år. Två år därefter kommer så andrakammarvalet 1944. Då blir det en rösträttsålder av 23 år, den nuvarande rösträttsåldern. Det kan inte vara så lämpligt att man får en till 21 år sänkt rösträttsålder vid nästa års kommunala val och så en återgång till 23 år vid riksdagsvalen ett följande år. Den saken kan undvikas genom uppskov med beslutet i år.

Dessutom är det ju teoretiskt tänkbart att 1945 års riksdag icke biträder det beslut, som riksdagen i dag kan komma att fatta. Det blir då ett onödigt virrvarr.

Det är, herr talman, av dessa skäl som vi reservanter ha ansett oss icke kunna tillstyrka, att riksdagen för närvarande fattar beslut i överensstämmelse med motionerna. Jag anhåller alltså, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Karlsson, Oscar Gottfrid: Herr talman! Den fråga vi här behandla gäller, huruvida man skall utsträcka rösträtten även till de yngre årsklasserna, d. v. s. så, att den även skall gälla dem som föregående år ha fyllt 21 år. Detta är ett krav, som vi inom det parti jag har äran tillhöra, under en lång följd av år ha velat förverkliga. Men vi ha inte lyckats komma därhän.

Vid årets riksdag föreligger det emellertid motioner om denna sak från representanter för samtliga partier här i riksdagen. Det är ju då inte att undra på att vi, som vid flera tidigare tillfällen i konstitutionsutskottet föreslagit denna anordning, i år biträtt de motionsvis framförda förslagen därutinnan. Det utskottsutlåtande, som här föreligger till behandling, tillstyrker bifall till motionerna om införande av 21-årsstrecket för rösträtt. Detta betyder ju, herr talman, att man får utöva sin rösträtt första gången det år man fyller 22 år.

Vid detta utlåtande är emellertid fogad en reservation av tre av utskottets ledamöter, som inte kunnat biträda utskottets förslag. De förmena, att det skulle komma att bli svårigheter vid militärförläggningarna, eftersom man på detta sätt skulle släppa in den politiska propagandan i förläggningarna. Det skulle enligt deras mening göra, att stämningen och förhållandena där skulle bli allt annat än angenäma. Dessa reservanter vilja därför, att avgörandet i denna fråga uppskjutes till dess vi få reda på hur den väntade nya försvarsordningen kommer att te sig, vid vilken tid de unga värnpliktiga skola fullgöra sin värnpliktstjänstgöring, vid vilken ålder de komma att fullgöra repetitionsövningarna o. s. v.

Herr Holmström anförde till sist det skälet, att man inte vet, om 1945 års riksdag, sedan nästa andrakammarval ägt rum, kommer att bifalla ett vilande grundlagsförslag sådant som det nu föreliggande. Då skulle det, som herr Holmström uttryckte sig, komma att bli ett virrvarr. Ja, herr talman, jag måste säga, att om man skulle ta hänsyn till ett sådant skäl, skulle det leda till att man aldrig någonsin skulle våga sig på att föreslå eller genomföra en grundlagsändring. Enligt våra grundlagsbestämmelser skall en sådan ändring konfirmeras sedan nyval till andra kammaren ägt rum. Jag tycker, att

Ang. sänkning av rösträttsåldern. (Forts.)

herr Holmström för sin egen skull kunde ha uraktlätit att anföra den motiveringen utöver de andra som han förde fram.

Herr Holmström talade också om olägenheten av att redan i år genomföra förändringen på grund av att i fråga om de politiska valen, andrakammarvalen, den som bekant inte kan träda i tillämpning, förrän beslutet grundlagsenligt konfirmerats vid 1945 års riksdag. Däremot skulle redan vid nästa kommunalval den föreslagna sänkta rösträttsåldern komma att tillämpas. Detta skulle medföra, att man måste ha uppgifter i röstlängden både om vilka som äro röstberättigade vid politiska val och vilka som äro röstberättigade vid kommunala val. Tidigare ha vi ju under en lång följd av år haft en sådan ordning. Det var då olika åldersstreck vid andrakammarval, landstingsmannaval och kommunala val. Men detta kan ju inte vara en olägenhet av den storleksordningen, att den kan få utgöra ett tillräckligt skäl för kammaren att inte nu bifalla det förslag, som utskottet framlagt i sitt utlåtande.

Det rådande tidsläget har naturligtvis varit den direkta orsaken till att motioner i denna sak från så skilda håll ha framburits i riksdagen. Vi måste under denna tid ställa stora krav på landets ungdom, och jag måste då för min del säga, att när man av vår manliga ungdom kräver den högsta insats, som någon kan ge för sitt land, är man också skyldig att ge den så mycket erkännande, att man medger den rätten att räknas såsom fullgoda medborgare, även då det gäller att utöva inflytande på sammansättningen av Sveriges riksdag.

Jag tror inte det är nödvändigt, herr talman, att jag utförligare än vad här skett motiverar utskottets ständpunktstagande. Jag hoppas och jag vågar också förmoda, att kammaren med mycket stor majoritet kommer att bifalla det föreliggande förslaget. Jag är också övertygad om att det kommer att uppskattas av den manliga ungdomen i landet.

Jag hemställer, herr talman, alltså om bifall till konstitutionsutskottets föreliggande förslag.

Häri instämde herr *Härdin*.

Herr **Holmström** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag vill endast erinra herr Oscar Gottfrid Karlsson om att jag pekade på möjligheten att 1945 års riksdag icke skulle komma att biträda årets riksdagsbeslut om motionens bifallande i samband med att jag framhöll, att om vi i dag bifalla motionen, så blir det nästa år en kommunal rösträttsålder på 21 år. Om 1945 års riksdag icke biträder beslutet, återgår man till rösträttsåldern 23 år för de kommunala valen. Det var det jag karakteriserade som virrvarr.

Min enkla mening är alltså, herr talman, endast den, att vi inte behöva vara så heta på gröten och besluta i år, den första riksdagen i en valperiod, när vi ha tiden på oss att fundera på saken och fatta beslut vid 1944 års riksdag.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 e. m.

Herr **Wistrand**: Herr talman! De synpunkter, som framförts vid denna frågas behandling, ha egentligen rört sig om lämpligheten av att *nu* genomföra en reform på detta område. För min del kan jag icke underlåta att i detta sammanhang framföra några rent principiella synpunkter som inte blivit under den föregående debatten berörda.

Det har sagts, och det är väl det som ligger bakom denna fråga, att röst-

Ang. sänkning av rösträttsåldern. (Forts.)

rätten i det demokratiska samhället skulle vara något slags medborgarnas rättighet, som så att säga intjänades genom vissa prestationer till samhället.

Det har också anförts som en motivering för den föreslagna ändringen av rösträttsbestämmelserna, att man skulle binda ungdomen vid det demokratiska statsskicket.

Man avser alltså att befästa detta statsskick genom ändringen. För min del har jag mycket svårt att se rösträtten såsom en individuell rättighet, vilken bör tillkomma vederbörande utan avseende på vilka värden den grupp, som man vill tillerkänna rösträtten, har att ge samhället. Rösträtten är ett institut i samhällets intresse, icke i individernas intresse.

Nu måste man utan tvivel fråga sig: är det alldeles uppenbart, att den ålder, då man blir mogen att handha sina egna angelägenheter, också är den ålder, då man blir skickad att handha samhällets angelägenheter? Skulle man inte kunna tänka sig, att det vore en viss nytta med en provotid på ett par år, då man får försöka sig på att sköta sitt eget, innan man kallas att sköta också samhällets intressen? Jag tror, att denna frågeställning är riktig, och jag tror, att man borde låta den bli mera inverkan på frågan än hittills debatten givit vid handen. Det förefaller mig klart, att om man skall kunna utöva en rösträtt i samhällets intresse och därigenom lämna värdefulla bidrag till samhällsarbetet, så måste detta förutsätta en viss erfarenhet, mognad, kunskap och överblick. Naturligtvis finns det många ungdomar som redan vid 21 års ålder ha denna erfarenhet och denna överblick, men jag vågar tro, att det är icke färre som gott kunna behöva ett par år ytterligare på sig, innan de nå fram till den nödvändiga erfarenheten och överblicken. Jag tror också, att det inte är så förfärligt många av ungdomarna, som gå och känna sig tillbakasatta, därför att de få vänta på rösträtten något år. De veta ju att deras tid kommer. Det är inte på samma sätt nu som före den allmänna rösträtts tillkomst. Då voro stora grupper i samhället utestängda från rösträtt, och de visste att deras tid aldrig skulle komma. Här kommer den automatiskt.

Jag har sålunda ganska svårt att se, att samhällsarbetet genom en utsträckning av rösträtten skulle tillföras några verkligen användbara samhällsgrupper, som inte redan nu ha tillfälle att göra sig gällande i detta arbete. Jag är visst medveten om att denna fråga inte i och för sig har så synnerligen stor räckvidd. Dess betydelse ligger enligt min mening på det principiella, det symptomatiska planet. Genom ett bifall till utskottets hemställan ändrar man praktiskt sett icke någonting synnerligen väsentligt i det nuvarande samhällslivets förutsättningar. En utgång i vare sig den ena eller andra riktningen kan därför enligt min mening bäras med ganska stort jämnmod.

Jag måste emellertid säga, att jag inte skulle känna mig nöjd med mig själv, om jag inte vid detta tillfälle hade avgivit en personlig deklaration. Jag har ett intryck av att man vid denna frågas behandling låter demokratien så att säga löpa linan ut. När demokratien på sin tid undan för undan trängde sig fram, ansåg man, att det var mycket angeläget att omgjorda den med vissa garantier gentemot missbruk. Detta skedde otvivelaktigt främst i syfte att tillgodose vissa intressen, som då ännu stodo i motsats till demokratien. Dessa garantier möjliggjorde emellertid en lugn övergång, som varit oändligt värdefull för hela vårt folks utveckling. Men det bör också beaktas, att många av dessa garantier tjänade demokratien själv och voro ägnade att säkra dess bestånd. De voro säkerhetsventiler mot missbruk, mot överdrifter och mot äventyr. Nu ha dessa garantier utranterats den ena efter den andra, och i några fall ha de under utvecklingens gång blivit föråldrade och därmed betydelselösa. Kan man i dessa dagar påstå, att demokratien nu står säkrare

Ang. sänkning av rösträttsåldern. (Forts.)

än då man ännu allmänt, om också på vissa håll motvilligt, medgav, att vissa återhållande element voro nödvändiga förutsättningar för demokratiens riktiga funktionerande? Med garantier var demokratin stark, utan garantier har den blivit en hotad styrelseform. Det förefaller mig klart, att man inte kan bortse från denna utveckling även då man bedömer denna fråga, låt vara att man redan nu hunnit så långt, att vad vi i dag ha att besluta om kvantitativt inte har någon överdrivet stor betydelse. För dem, som se som sin uppgift att stärka demokratin, synes mig därför uppgiften inte vara att intill bristningsgränsen utsträcka dess grundvalar. Det är formella vinster man uppnår på den vägen, vinster, som enligt min mening i bästa fall kunna bli betydelselösa.

Vill man stärka och säkra demokratin som en allt fortfarande livskraftig styrelseform, ligger enligt min mening uppgiften på ett helt annat plan. Då gäller det att vårda förutsättningarna för dess funktioner på ett sätt som tjänar rikets sannskyldiga nytta. Det sker genom att man skapar, om också inte formella så i varje fall reella garantier mot politiskt förtryck, som kan medföra, att stora och viktiga samhällsgrupper gripas av en känsla av att permanent vara dömda till en politisk betydelselöshet, garantier för att samhällsmakten aldrig kan utövas på så sätt, att vissa intressen tillgodoses på andras bekostnad. Att befästa en sådan anda, som kan bära upp ett parlamentariskt styrelsesätt i förädlad form, är enligt min mening ett viktigare medel och en betydligt säkrare väg för att uppehålla ett folkstyre, som kan vara en levande faktor i samhället.

Herr talman! Jag skulle på grund av dessa synpunkter helst ha velat yrka rent avslag på utskottets utlåtande. Då jag emellertid är övertygad om att ett rent avslagsyrkande icke har någon som helst utsikt att vinna majoritet, anser jag ett sådant yrkande ändamålslost och avstår därför från något yrkande.

Herr André: Herr talman! Även jag skall anhålla om att i all korthet få belysa det problem, som här föreligger till kammarens behandling. Jag är alldeles särskilt angelägen om att här göra en personlig deklARATION, då jag inte kan dela den uppfattning, som kommit till uttryck i den reservation till konstitutionsutskottets betänkande, som avgivits av tre högerledamöter av utskottet.

Jag skall inte ingå på det stora problem, som herr Wistrand berörde i sitt anförande nyss — demokratiens stora problem. Jag är fullständigt ense med honom däri, att demokratin behöver garantier och att det blir en väsentlig uppgift för en kommande diskussion att mera på allvar och med större djuppejling ta upp detta problem. Jag kan emellertid inte finna, att 23-årsstrecket är en garanti, som kan ha någon som helst betydelse i detta sammanhang. Om jag alltså tillåter mig att beröra dagens diskussionsämne, så är det därför inte i samband med detta stora problem. Jag vill nöja mig med att diskutera den mera begränsade och isolerade fråga, som föreligger i utskottets utlåtande.

Jag kan inte finna annat än att utskottets förslag är väl motiverat. Först och främst återvänder man genom ett införande av 21-årsstrecket till en linje med gamla anor. Ända fram till 1909 var 21-årsstrecket den svenska offentliga rättens rösträttsstreck. Detta är ett historiskt skäl, som för mig inte är alldeles utan sin betydelse.

Jag måste emellertid också se denna fråga i dess sammanhang med den svenska befolkningsutvecklingen. Just i år äro tjugoettåringarna flera än de komma att vara i varje fall under många år framåt. Deras antal kommer att i fortsättningen ständigt gå tillbaka, så långt vi nu kunna överblicka. Ungdo-

Ang. sänkning av rösträttsåldern. (Forts.)

mens politiska inflytande — det tror jag mig våga säga — kommer att minskas decennium för decennium. Det förefaller mig då vara en ganska naturlig åtgärd att sänka rösträttsstrecket för att därmed bevara något av den balans mellan olika åldrar, som för närvarande utmärker den svenska valmanskåren. Jag fruktar uppriktigt sagt, att den fortgående förgubbningen av det svenska samhället annars kan få sina konsekvenser också för det svenska statslivet.

Jag anser det tillfälle, som nu föreligger, väl valt för att genomföra den reform som här föreslagits. Under de gångna decennierna har gång efter annan höjts fältropet: »Rösträtt och värnplikt», men denna tankegång har icke lett till några verkliga resultat. Hela denna historia är en historia om ständigt försummade tillfällen. Tillfället försumrades 1891—92, det försumrades 1902, och det försumrades 1914. Det gläder mig, att det av allt att döma icke kommer att försummas 1941. Genom att i detta fältrop ställa försvarsfrågan och rösträttsfrågan i sammanhang med varandra, har man sökt få fram ett intimare förhållande mellan det svenska folket och det svenska försvaret. Jag vore tacksam om det tillfälle, som nu bjuds, verkligen begagnas i detta syfte.

I reservanternas argumentering möter oss en ganska egendomlig variant av denna tanke: »försvar och reformer, rösträtt och värnplikt». Man hänvisar till det förhållandet, att det *kan tänkas*, att repetitionsövningarna även i en kommande försvarsordning måste bli förlagda just till den tidpunkt då rösträtten skall utövas av de nya årsklasserna. Ja, det kan förvisso tänkas. Men om nu detta skulle inträffa, vore det något så förfärligt, om ett par, tre procent av den svenska valmanskåren skulle utöva sin rösträtt under förhållanden sådana de gestalta sig vid ett militärt förband? Jag förmodar, att reservanterna i detta sammanhang inte alldeles ha förbisett, att det finns utländska förebilder att peka på. Det är inte i så få länder som den föreskriften funnits, att försvarsmakten icke får lov att deltaga i val. Vad är det för motiv bakom sådana bestämmelser? Jo, motivet har varit, att armén skall stå utanför partipolitiken. Men är det verkligen möjligt i den allmänna rösträttens tid att låta den allmänna värnpliktens armé stå utanför politiken? Jag tror inte det är möjligt. Jag tror inte heller att vi på denna punkt behöva göra oss några bekymmer. För övrigt vill jag framhålla, att när man utomlands försökt hindra försvarsmakten att deltaga i de politiska valen, så har konsekvensen som regel på grund av de höga rösträttsåldrarna under äldre tider varit, att det blivit officerare, underofficerare och underbefäl som hindrats att utöva sin rösträtt. Jag skulle tro, att varken major Holmström eller herr Herlitz äro riktigt beredda att ta en sådan konsekvens av den tanke, som de här utvecklat.

Det andra argument, som reservanterna anföra, är att rösträttsåldern skulle bli en annan vid valet 1942 än vid valet 1944. Kan det vara ett så tungt vägande argument? Från 1909 till 1937 ha vi genomgående haft olika rösträttsålder vid politiska och kommunala val. Jag har inte kunnat finna, att detta varit en olägenhet av så stora mått, att man därför skulle behöva avvisa det nu föreliggande förslaget. Jag finner det ur vissa synpunkter inte alldeles orimligt, att rösträttsåldern vid kommunala val är lägre än vid politiska val. Även om den ordningen bleve permanent, så skulle jag därför inte hesitera när det gäller att nu fatta definitivt beslut om en sänkt rösträttsålder vid de kommunala valen.

Jag är emellertid glad över att högerreservanterna denna gång inte velat gå fram på en rent negativ linje. Jag har varit rädd för att man, såsom förr i tiden alltför ofta varit fallet, skulle resa små tuvor i vägen för demokratiens vagn. Så har denna gång icke varit fallet. Jag tycker dock, att man har visat sig

Ang. sänkning av rösträttsåldern. (Forts.)

alltför angelägen att finna små argument gentemot en linje, som ur andra och större synpunkter är väl motiverad.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Holmström: Herr talman! I mitt anförande framhöll jag, att jag, liksom mina medreservanter, inte slutfört diskussionen om det berättigade eller icke berättigade i en sänkning av rösträttsåldern. Vi ville ha diskussionen öppen. Då nu emellertid herr Andrén har fört fram en del synpunkter i diskussionen, vill jag, bara för att visa att dessa kunna diskuteras, göra några erinringar emot vad herr Andrén anförde.

Herr Andrén ville se saken historiskt. Han påpekade, att rösträttsåldern vid politiska val tidigare varit 21 år, och att det helt enkelt bara nu vore fråga om en återgång till en förut gällande rösträttsålder. Nej, herr Andrén, så enkelt är det icke. Jag kan absolut inte godkänna herr Andréns historieskrivning i det fallet. Rösträttsåldern har varit 21 år tidigare, men då var den kringgårdad med många, många restriktioner. Det var faktiskt inte så många män i landet som hade rösträtt vid 21 års ålder. De utgjorde kanske undantagen i den stora skaran. Vill man resonera som herr Andrén och säga, liksom också utskottsmajoriteten på sätt och vis gjort, att det är fråga om en återgång, då är man reaktionär utan att riktigt veta vad det är man vill återgå till.

Då herr Andrén erinrade om de gamla striderna beträffande »försvar och reformer» och »försvar och rösträtt», kan jag inte heller i det fallet följa med. På den tiden var det icke fråga om »försvar och rösträttsålder», det gällde rösträtt överhuvud taget, »rösträtt eller icke rösträtt», ty en hel mängd av den manliga befolkningen — och det var ju bara männen, som hade rösträtt då — hade icke alls någon rösträtt. Då talades det inte så mycket om rösträttsåldern, utan frågan gällde som sagt rösträtt eller icke rösträtt. Nu, då varje man har rösträtt, är problemet betydligt enklare. Det gäller bara att avväga, vid vilken ålder rösträtten skall inträda.

Herr Andrén sade vidare: Skall det nu vara av någon betydelse, att två å tre procent av valmanskåren ligga inne i militärtjänst? Nej, så skall saken inte framställas. Frågorna skola lyda: Hur stor procent av dem, som fullgöra militärtjänst, skall ha rösträtt? Hur stor förvirring, om jag så får säga, skall den politiska agitationen åstadkomma bland de värnpliktiga?

Jag påpekar, att jag, herr talman, har yrkat avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr Herlitz: Herr talman! Herr Andrén sade något om att reservanterna varit angelägna att finna små argument för sitt motstånd. Jag känner mig därav uppförd till den förklaringen, att då jag varit med om att peka på vissa praktiska svårigheter, är detta inte ett argument, till vilket jag har kommit från en förutfattad mening. Jag gick till denna saks prövning utan någon bestämd övertygelse om den ena eller andra rösträttsålderns företräden, men de praktiska svårigheter, som sammanhånga med värnpliktstjänstgöringen, föreföllo mig av den betydelse, att jag måste inta den ståndpunkt som jag gjorde. Om herr Andrén varit närvarande i kammaren, skulle jag velat fråga honom, om han, som talade om förhållandena i främmande länder, kan åberopa något annat land, där man ordnat det på det sätt, som det enligt utskottsförslaget skall bli hos oss.

Om någon är intresserad av att veta, hur jag ser på själva sakfrågan i närvarande stund, alltså hur jag skulle bedöma den, för den händelse en blivande utredning skulle visa, att våra betänkligheter äro överdrivna, skall jag gärna

Ang. sänkning av rösträttsåldern. (Forts.)
 deklarerar det. Jag kan i mycket dela herr Wistrands principiella synpunkter. Jag är alldeles okänslig för herr Andréns resonemang om sammanhanget mellan försvar och reformer. Det har betydelse för frågan, om rösträtt överhuvud taget skall ges åt medborgarna eller inte, men det har ingenting med rösträttsåldern att göra. Å andra sidan menar jag, att frågan dock icke är av stor betydelse, och övervunnes de praktiska betänkligheterna skulle jag icke vilja sätta mig emot ett genomförande av 21-årsgränsen, om det fanns en stark stämning för den.

Om man, såsom herr Andrén gjorde, hyser bekymmer över att högern visat sin betänksamhet mot denna reform genom att avge en reservation, så kan jag lugna oron. Jag röjer inga statshemligheter, om jag talar om, att man inom konstitutionsutskottet fann en påfallande stor kallsinnighet för denna fråga inom de andra partierna också.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu föredragna punkten yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle bifalla den vid utlåtandet avgivna reservationen. Herr talmannen anförde vidare, att särskilda propositioner nu komme att framställas beträffande vardera av nämnda båda yrkanden.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner, först därpå att kammaren, med bifall till utskottets hemställan, skulle såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga det av utskottet i förevarande punkt framställda förslaget till ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen samt, då svaren utföll med blandade ja och nej, vidare därpå att nämnda förslag skulle förkastas; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Holmström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till vilande för vidare grundlagsenlig behandling antager det av konstitutionsutskottet i utlåtande nr 13 punkten 1 framställda förslaget till ändrad lydelse av § 16 riksdagsordningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, förkastas nämnda förslag.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Herr talmannen anförde, att med hänsyn till utgången av den nu verkställda omröstningen yrkandet om bifall till den vid utlåtandet avgivna reservationen finge anses hava förfallit.

Punkterna 2 och 3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckta motioner om upphävande av de vid 1936 års riksdag beslutade skärpningarna av utskyldsstrecket såsom valbarhets- och behörighetsvillkor till vissa kommunala förtroendeuppdrag.

Med föranledande av två likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motioner, nr 71 i första kammaren av herr *Wagnsson* m. fl. och nr 108 i andra kammaren av herr *Edberg* m. fl., hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om skyndsamt utredning av frågan om sådan mildring av de åren 1935 och 1936 beslutade skärpta valbarhets- och behörighetsvillkoren för vissa kommunala förtroendeuppdrag, att den, som oförvällat, i följd av arbetslöshet eller sjukdom eller av annan jämförlig orsak, kommit att häfta för kommunalutskylder för något av de senaste tre åren, icke därigenom diskvalificerades för sådana uppdrag, samt om framläggande för riksdagen av det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Ang. utskyldsstrecket såsom behörighetsvillkor för kommunala förtroendeuppdrag m. m.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Oscar Gottfrid Karlsson*, *Karl August Johanson*, *Sven Hansson*, *Andersson* i Igelboda, *Nordström*, *Nilsson* i Göteborg, *Fält* och *Hoppe*, som av angivna orsaker hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motioner för sin del ville antaga i reservationen införda förslag till

a) lag angående ändrad lydelse av 15 § lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet;

b) lag angående ändrad lydelse av 13 § lagen den 6 juni 1930 (nr 252) om kommunalstyrelse i stad;

c) lag angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 15 juni 1935 (nr 337) om kommunalstyrelse i Stockholm;

d) lag angående ändrad lydelse av 12 § lagen den 6 juni 1930 (nr 259) om församlingsstyrelse;

e) lag angående ändrad lydelse av 8 § lagen den 6 juni 1940 (nr 260) om församlingsstyrelse i Stockholm;

f) lag angående ändrad lydelse av 8 § lagen den 6 juni 1930 (nr 262) om skolstyrelse i vissa kommuner;

g) lag angående ändrad lydelse av 6 § lagen den 20 juni 1924 (nr 349) om landsting;

2) av herrar *Holmström*, *Herlitz*, *Nolin* och *Kyling*, som anförde:

»Det har uppgivits att den lagstiftning, som genomfördes 1939, icke i skälig omfattning förebyggt, att personer, som inkallats till tjänstgöring vid förstärkt försvarsberedskap eller mobilisering, på grund av härigenom uppkomna svårigheter vid erläggandet av utskylder måst frånträda av dem innehavda kommunala förtroendeuppdrag. Om så är fallet och om det finnes anledning att befara, att detsamma kommer att inträffa i fortsättningen, bör enligt vår mening en uppmjukning av 1939 års lagstiftning företagas.

Vad åter angår frågan om upphävande av gällande hinder för valbarhet för dem, som av annan anledning än sådan militär tjänstgöring som nu sagts underlåtit att erlagga utskylder, hava enligt vår mening inga skäl anförts, som kunna föranleda frångående av den ståndpunkt riksdagen i denna fråga intog 1935 och 1936.

Vi tillåta oss sålunda hemställa, att riksdagen med avslag i övrigt på motionerna I: 71 och II: 108 ville i anledning av nämnda motioner i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t med beaktande av vad ovan anförts ville föranstalta om utredning angående revision av 1939 års lag om upphävande i vissa fall av verkan av uraktlåtenhet att erlagga utskylder till kom-

Ang. utskyldsstrecket såsom behörighetsvillkor för kommunala förtroendeuppdrag m. m. (Forts.)

mun eller annan menighet med avseende å rösträtt och behörighet, i vad denna lag avser behörighet till kommunala förtroendeuppdrag, samt för riksdagen framlägga de förslag, till vilka utredningen kan föranleda.»

Herr Karlsson, Oscar Gottfrid: Herr talman! Utskottets förslag innebär, att man genom en utredning skulle försöka klarlägga, när oförmåga att betala skatt är självförvållad eller oförvållad. Vi fingo ju vid 1935 och 1936 års riksdagar en bestämmelse om att skattebetalning fordras för valbarhet till kommunala förtroendeuppdrag. Utskottet säger, att det är en rimlig fordran, att de, som erhålla kommunala förtroendeuppdrag och åt vilka sålunda överlåtitts att disponera över kommunens och skattebetalarnas medel »hava det samhällsintresse och det ekonomiska oberoende, att de för egen del både vilja och kunna fullgöra de skyldigheter till kommunen, de ålägga och utkräva av andra».

Ja, herr talman, det råder inte delade meningar bland oss reservanter om att det är en rimlig fordran, att de, som erhålla förtroendeuppdrag, också skola fullgöra sina skyldigheter mot stat och kommun. Men alldeles fränsett att det enligt vårt förmenande inte är möjligt att objektivt skilja mellan »självförvållade» och »oförvållade» skatterestantier, ha dock en hel del synnerligen besvärliga konsekvenser inträffat på olika håll i landet, trots att 1935 och 1936 års bestämmelser inte varit längre i kraft. Vi anse, att det normalt är en rimlig fordran, att alla, som inneha kommunala förtroendeuppdrag, också skola fullgöra sina skyldigheter mot samhället, men vi kunna inte förstå, hur det skall vara möjligt att skilja de »självförvållade» från de »oförvållade». Vidare ha vi svårt att förstå, åt vilket organ man skall överlåta att bestämma därom. Utskottet återger de betänkligheter, som redan 1918 framfördes i ett betänkande av särskilda kommitterade inom justitiedepartementet, när det gällde revision av fattigvårds- och utskyldsstrecken för rösträtt, och sedan fortsätter utskottet: »Men svårigheterna måste vara väsentligen mindre, då frågan endast avser utskyldsstreckets såsom valbarhetsvillkor.» Utskottet säger, att man kan fatta beslut därom vid en senare tidpunkt än då röstlängden göres upp, och då bör detta »kunna anförtros åt något för ett opartiskt bedömande av detta grannliga spörsmål särskilt kvalificerat organ». Utskottet har uraktlåtit att säga, vilket samhälleligt organ som skulle handha denna synnerligen svåra och grannliga uppgift. Enligt mitt förmenande är det omöjligt att överlåta den åt något kommunalt organ, ty detta kan inte fullt objektivt skilja »oförvållade» från »självförvållade».

Jag skall tillåta mig, herr talman, att läsa upp några rader ur en notis, som jag för någon månad sedan klippte ur en här i Stockholm utkommande tidning, Nya Dagligt Allehanda. Rubriken hette »Pikant historia i Bengtsfors», och artikeln lydde: »En pikant historia har i dagarna kommit upp på de kommunala myndigheternas bord i Bengtsfors. En av fullmäktiges ledamöter anmäldes för att ej ha betalat sina kommunala utskylder, och saken anmäldes till länsstyrelsen som fick utse en ny ledamot av kommunalfullmäktige. Den på detta sätt utslutne ledamoten, som för övrigt under förra året hade svåra ekonomiska bekymmer att brottas med på grund av arbetsbrist, sjukdom och inkallelse, anmälde ytterligare några ledamöter för obetalda skatter. Sålunda äro nu tre skatteskyldiga i Bengtsfors kommunalfullmäktige anmälda till länsstyrelsen i Vänersborg, som anmodats att företaga en ny sammanräkning. Detta medför även att en lång rad ändringar kommer att ske i den kommunala förvaltningen i samhället, och flera nämnder och styrelser få nu på detta sätt nya ledamöter. Man beklagar det inträffade mycket i de kommunala kretsarna i Bengtsfors, alldenstund saken skulle kunna ordnats redan i december förra året med

Ang. utskyldsstrecket såsom behörighetsvillkor för kommunala förtroendeuppdrag m. m. (Forts.)

litet omtänksamhet och välvilja. De skyldiga ha gjort goda insatser i det kommunala arbetet och äro väl insatta i olika frågor. Orsaken till att de ej kunnat betala sina skatter är att de drabbats av arbetslöshet, inkallelse och sjukdom. Och sådant kan ju ingen rå för.»

Jag har, herr talman, alls ingen kännedom om förhållandena i Bengtsfors, men det är helt naturligt, att jag med stort intresse tog del av denna notis, som kom några dagar efter det vi behandlat denna fråga i konstitutionsutskottet.

Utskottet har, som sagt, begärt en utredning och hemställt, att Kungl. Maj:t skall framlägga förslag om mildring av dessa bestämmelser. Vi reserveranter anse, att det inte är nödvändigt med en utredning. De erfarenheter, som vi redan gjort, äro sådana, att vi anse det vara riktigt och rimligt, att bestämmelserna återföras till vad som gällde före ändringarna vid 1935 och 1936 års riksdagar. Vi hysa den bestämda övertygelsen, att vederbörande organ i de olika orterna, trots att inga bestämmelser finnas på detta område, nog komma att se till, att det under normala förhållanden inte kommer att i förtroendeställning sitta någon, som inte vill betala sina skatter eller fullgöra sina skyldigheter överhuvud taget.

Jag skall, herr talman, med dessa ord endast hemställa om bifall till den av mig m. fl. till utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Jag har jämte några andra ledamöter av utskottet avgivit en reservation, som är positiv i ett hänseende. Vi ha nämligen funnit, att det kan vara skäl att överväga, huruvida den särskilda lag av 1939, som lindrar utskyldsstreckets verkningar för de till militärtjänst inkallade, kanske inte åstadkommit allt det som man kunde önska, och huruvida den inte kunde behöva uppmjukas i något hänseende. Detta yrka vi alltså, men i övrigt hemställa vi om avslag på de föreliggande förslagen.

Jag skall inte bli utförlig, då jag argumenterar för denna vår ståndpunkt, ty detta är ju en gammal riksdagsfråga, som tröskats många gånger förut i kamrarna. Jag skall bara säga några ord i allra största korthet.

Jag vänder mig då först mot tanken att omedelbart genomföra ett slopande av utskyldsstrecket som villkor för valbarhet till kommunala förtroendeuppdrag. Jag kan inte vara med därom, därför att jag menar, att det är äventyrligt för den auktoritet, som den kommunala förvaltningen bör äga, om på kommunala förtroendeposter kunna sitta personer, som icke fullgjort de skyldigheter mot det allmänna, som de kanske ha till uppgift att utkräva av andra. Jag kan inte tillägna mig den synen på saken, att det hela gäller frågan, om det är »synd» om vederbörande, om det är ett »ömmande» fall, om det är »förargligt» för en man att nödgas lämna ett förtroendeuppdrag. Sådana synpunkter, som utgå från de enskildas intresse, kan jag inte tillmäta någon betydelse i detta sammanhang. Inte heller vågar jag lita på att om utskyldsstrecket borttoges, vederbörande inom kommunerna skulle frivilligt iaktta, att regelmässigt inga, som häftade för utskylder, bleve valda till förtroendeposter.

Vad sedan angår förslaget om en skrivelse, må det väl sägas, att det är ett ytterst ynkligt halmstrå, som här har kastats ut på ett stormigt vatten. Det har ju många gånger om konstaterats, att hela detta företag är hopplöst. Det är hopplöst att försöka skapa någon ordning, genom vilken man skiljer ut de »oförskyllt» häftande från dem, som äro skuld till de besvärigheter, de kommit i. Jag kan i huvudsak instämma i vad herr Oscar Gottfrid Karlsson sagt därom. Jag vill bara ytterligare betona vad det gäller. Om ett kommunalt organ skall på detta vis värdesätta medborgarna, så låt oss komma ihåg vad det betyder.

Ang. utskyldsstrecket såsom behörighetsvillkor för kommunala förtroendeuppdrag m. m. (Forts.)

Ett kommunalt organ skall se på herr A:s, herr B:s eller herr C:s förhållanden och om vederbörande har kommit i svårigheter tänka efter: är det »oförskyllt» eller inte? Var det med fog han levde på så pass stor fot under förra året och kostade på sig det och det? Har han inte givit sina barn litet för dyrbar uppfostran? Förde han inte — om han var affärsman — litet för äventyrlig politik, o. s. v., o. s. v.? Ett sådant rafistulerande i de enskilda medborgarnas förehavanden kan man aldrig få några objektiva normer för, utan där stannar man nödvändigtvis vid ett rent godtyckligt avgörande av om vederbörande burit sig riktigt åt eller inte. Jag är fullt övertygad om att intet värdefullt kan komma av den föreslagna utredningen.

Jag har ytterligare ett argument mot både förslaget om omedelbart lagbeslut och förslaget om skrivelse: att väl intetdera av dem kan komma att leda till något som helst positivt resultat. Jag erinrar kammaren om att då den nu sittande regeringen bildades, avgav den en deklaration rörande sin allmänna politik, i vilken det bl. a. hette: »En förutsättning för samlingsregeringens arbete är att inrepolitiska meningsskiljaktigheter undanskjutas.» Vad som ligger däri, kan man ju tvista om, men alldeles uppenbart är, att det siktar just på sådana här frågor, som varit stående tvisteämnen mellan partierna. Det är för mig alldeles självklart, att om riksdagen för sin del beslutar en lag, kan Kungl. Maj:t i sin nuvarande sammansättning, trogen denna förklaring, inte göra annat än vägra lagen sin sanktion. Och komma vi med en skrivelse, kan Kungl. Maj:t inte göra annat än lägga den på hyllan. Jag tycker inte, att det är riktigt, att riksdagen ställer Kungl. Maj:t inför nödvändigheten att företa en så ohövlighandling mot riksdagen, och jag kan inte heller finna, att det riktigt överensstämmer med riksdagens värdighet att besluta något sådant, som alltså, för den händelse det skall vara allvar med denna regeringens förklaring, måste bli ett slag i luften.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Holmström m. fl. avgivna reservationen.

Herr Andersson, Karl: Herr talman! Jag har haft tillfälle att på närmare håll se verkningarna av de bestämmelser, som riksdagen 1936 antog om behörighet och valbarhet till kommunala befattningar. Jag vill därför vid denna frågas behandling i riksdagen med några ord skildra, hur lagen kan verka.

Då jag är bosatt inom ett område, som haft mycket stark känning av arbetslösheten, och denna bl. a. medfört svårigheter med skattebetalningen, är det uppenbart, att vi just inom detta område kunnat få vissa ganska tråkiga erfarenheter. Det är dock att märka, att på grund av bestämmelsen, att lagen inte skall äga tillämpning på val före den 31 december 1936, har lagen ännu inte hunnit verka fullt ut. Lagen kom praktiskt taget inte i tillämpning förrän beträffande de kommunala val, som ägde rum 1938. Räkna vi sedan med att det dröjer minst ett år, innan skatterestantierna komma fram, så komma vi till 1940, och fr. o. m. detta år, kunna vi säga, började lagen tillämpas i full utsträckning. Det har också visat sig i praktiken, att det är först efter denna tid, som verkningarna börjat uppstå. Det är också att märka, att denna lag trädde i full tillämpning samtidigt med inkallelserna till ökad försvarsberedskap. År 1940 kommo inkallade i vissa fall i en sådan situation, att de inte kunde erlægga de kommunala utskylderna, och då fick denna lag tillämpning på dem. Visserligen beslöt riksdagen 1939, att de inkallade skulle få en viss dispens, så att inte lagen skulle äga samma hårda tillämpning på dem som beträffande andra, som kommo på restlängd. Det har emellertid visat sig, att 1939 års beslut icke

Ang. utskyldsstreetet såsom behörighetsvillkor för kommunala förtroende-uppdrag m. m. (Forts.)

varit någon tillräcklig garanti och icke kunnat förhindra, att personer på grund av militärtjänstgöring förlorat rätten att inneha kommunala förtroende-uppdrag.

Jag har funnit det vara intressant att i någon mån undersöka dessa förhållanden, och jag har nått vissa resultat, av vilka jag här endast vill delge kammaren några få. Jag skall tillåta mig att anföra några sådana fall, i vissa avseenden typiska, som visa, hur det verkligen förhåller sig, framför allt i kommuner och orter, där man har haft långvarig arbetslöshet, men även hurusom det har verkat därhän, att vederbörande på grund av inkallelse under 1940 förlorat rätten att inneha kommunala förtroendeuppdrag, ja, man kan säga i viss mån förlorat sin medborgarrätt tack vare denna lags bestämmelser.

Jag har således gjort några undersökningar, och för att belysa de resultat, som jag har erhållit, skall jag anföra några exempel. Jag vill då förutskicka, att de fall jag här omnämner grunda sig på uppgifter, som äro bestyrkta av vederbörande kommunalordförande och som således äro att betrakta som fullt tillförlitliga. De uppgifter, som jag här anför, härröra från Göteborgs och Bohus län.

Vi ha exempelvis Bro kommun. Där har en ledamot av kommunalfullmäktige entledigats från sin kommunala befattning. Orsaken uppges vara att han på grund av sjukdom icke kunnat erlägga kommunalskatt under senast löpande år, och av denna orsak har han entledigats från sin befattning. Inom Brastads kommun har en ledamot av kommunalfullmäktige på grund av sjukdom och arbetslöshet i förening fått lämna sin befattning. Fyra ledamöter av folkskolstyrelsen i samma kommun ha likaledes entledigats, en på grund av arbetslöshet och tre efter fullgjord beredskapstjänst. En ledamot av hälsovårdsnämnden har på grund av beredskapstjänst även fått lämna sitt uppdrag. Inom Malmöns kommun, som endast har 1,200—1,300 invånare och är en typisk arbetarkommun, där man haft långvarig arbetslöshet, ha inte mindre än sex ledamöter av kommunalfullmäktige under åren 1940 och 1941 fått lämna sina befattningar.

Vid ny röstsammanräkning inför länsstyrelsen ha fyra suppleanter visats sakna valbarhet till samma befattningar. Således ha icke mindre än tio valda personer enligt lagens bestämmelser icke haft rätt att vara fullmäktige. Likaledes har en medlem av folkskolstyrelsen också fått lämna sin befattning. Inom denna kommun har orsaken till skatterestantierna i samtliga fall uppgivits vara sjukdom eller arbetslöshet.

Herr Gottfrid Karlsson har redan anfört ett utdrag ur en tidningsnotis beträffande en kommun i Älvsborgs län: Bengtsfors' köping. Då jag såg denna notis gå genom pressen, blev jag intresserad av fallet och tillskrev ordföranden i Bengtsfors' kommunalfullmäktige och frågade, om uppgifterna i tidningarna voro riktiga. Jag fick till svar, att notisen var nog riktig så tillvida, att den överensstämde med verkliga förhållandena, men den var kanske inte tillräckligt klarläggande, d. v. s. hela sanningen framgick ej av densamma. Det vore värre förhållanden i Bengtsfors än vad tidningarna egentligen hade uppgivit. Han meddelade mig, att inte mindre än fyra ledamöter i fullmäktige och en ledamot och fyra suppleanter i kommunalnämnden hade fått avgå vid årsskiftet, likaledes en ledamot och tre suppleanter i folkskolstyrelsen. Nu känner jag inte förhållandena i Bengtsfors och vet inte orsakerna i detta fall. Men i alla de fall, där jag haft tillfälle kontrollera orsakerna, har det visat sig, att dessa varit sjukdom, arbetslöshet eller militärtjänstgöring. Det har således i samtliga fall, som jag har kunnat kontrollera, visat sig vara ofövällad anledning till att en person förlorat rätten att inneha samhällseliga förtroende-uppdrag.

Ang. utskyldsstrecket såsom behörighetsvillkor för kommunala förtroendeuppdrag m. m. (Forts.)

Jag har vidare ett par fall, som jag finner vara alldeles särskilt anmärkningsvärda, för att inte säga upprörande. Det är fall, där jag personligen känner vederbörande och även har samarbetat med dem inom kommunala styrelser och nämnder under en följd av år, således fall, som jag kan uttala mig om med ganska stor säkerhet. I ett fall har en person, som var ledamot av skolstyrelsen och under en lång följd av år innehåft detta uppdrag, under år 1940 inkallats till militärtjänstgöring. Han tillhör landstormen och blev utkallad någon gång på vårsidan förra året, var ute under 120 dagar och kom således hem på eftersommaren. Han kunde under de få månaders respit han hade icke klara det löpande årets utskylder, utan uppfördes på restlängd och kunde ej före utgången av 1940 betala den således restförda kommunalskatten, med påföljd att han vid årsskiftet 1940/41 fick lämna sin befattning som ledamot av skolstyrelsen.

Jag talade vid denne person strax efteråt, och man kan ju förstå, att han inte var över sig belåten med den lön, så att säga, som han hade erhållit för de uppoffringar han under år 1940 hade gjort. Han hade alltså såsom beredskapsman gjort ekonomiska och personliga offer, och så fick han vid årsskiftet den belöningen, att han inte längre ansågs vara värd att i det allmännas tjänst nyttjas. Han ville ej tro, att samhället verkligen ville belöna hans uppoffringar på det sättet. Han ville inte heller tro, att han på något sätt skulle ha blivit sämre eller mindre kvalificerad för allmänna uppdrag på grund av beredskaps-tjänsten. Han vägrade att tro detta. Men faktum var, att han hade blivit fattigare på grund av militärtjänsten. Han hade kommit på restlängd i fråga om kommunalutskylderna och blev på grund av denna lag förhindrad att fortsätta att arbeta i den kommunala styrelse han tidigare tillhört.

Ett annat fall, där det är fråga om sjukdom, tar för lång tid att relatera. Jag skall inte göra det, men det är ett fall, som för mig åtminstone är synnerligen upprörande, och jag är övertygad om, att ingen i denna kammare, inte ens herr Herlitz, skulle vilja vara med om att neka den personen medborgerligt förtroende, om han kände till fallet. Det är historien om en person, som under åratals kämpat med sjukdom i sin familj, som gjort allt vad av honom kan fordras och kanske något mera till, men som inför svårigheterna till sist har dukat under, en person, som under åratals varit intresserad för allmänna angelägenheter, tillhört kommunalfullmäktige, skolstyrelse och arbetslöshetskommitté, men på grund av ekonomisk misär till följd av sjukdom fått lämna dessa uppdrag.

Jag måste säga, att för mig är detta en renlighetsfråga, en rättfärdighetsfråga och inte alls någon partipolitisk fråga. Det synes mig åtminstone, som om lösningen av den frågan inte skulle behöva föranleda vad herr Herlitz antydde, nämligen ett brott mot en överenskommelse att inte nu taga upp partipolitiska tvistigheter. Detta kan inte vara en partipolitisk fråga. Det är inte heller säkert, att denna lag drabbar bara ett visst partis ledamöter. Jag känner just ett fall från Malmö, där en gammal, sedan många år med förtroendeuppdrag hedrad person, tillhörande ett borgerligt parti, har fått lämna sina uppdrag vid årsskiftet.

Detta är således enligt mitt sätt att se inte någon partipolitisk fråga, utan närmast en rätts- och renlighetsfråga, huruvida vi skola ha kvar någonting i lagen, som drabbar personer, som oförskyllt råkat ut för att komma på restlängd med sin skatt, detta beroende på sjukdom, arbetslöshet eller, som det nu kommer att bli i åtskilliga fall, beredskapstjänstgöring.

Jag skall inte uppehålla mig längre vid detta. Jag tycker, att saken förefaller att vara fullkomligt klar. Jag vill erinra om, att riksdagen 1936 på

Ang. utskylsstreetet såsom behörighetsvillkor för kommunala förtroendeuppdrag m. m. (Forts.)

grund av en enskild motion kunde antaga denna lag. Den gången var det inte fråga om utredning. Skulle det nu behöva göras en utredning för att riksdagen, när vi nu med klara ögon se alla lagens verkningar, skola kunna upphäva densamma? Jag tycker det är en överloppsgärning, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Gottfrid Karlsson m. fl. avgivna reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Anderberg, Leander* och *Theodor Nilsson*.

Herr Gustavson, John: Herr talman! Vi torde väl allesamman här vara tämligen överens om en sak, nämligen att det kan verka upprörande och hårt, att dessa personer på grund av iråkade ekonomiska svårigheter skola behöva lämna en del av sina kommunala befattningar. Den saken torde vara fullkomligt klar. Men härifrån och till att taga det steg, som motionärerna och en del av reservanterna, nämligen herr Gottfrid Karlsson m. fl., vilja att riksdagen skall taga, är det enligt mitt förmenande ganska långt. Jag kan inte hjälpa att jag tycker, att motionärerna och dessa reservanter borde kunna känna sig tillfredsställda med vad utskottet här har föreslagit, när utskottsmajoriteten också säger, att det inte är bra som det är. Den säger nämligen nederst på sid. 13: »Enligt utskottets mening bör man — — söka mildra det åren 1935 och 1936 skärpta kommunala utskylsstreetet såsom valbarhetsvillkor därhän, att obehörighet till kommunala förtroendeuppdrag icke inträder därför, att vederbörande oförvållat, i följd av arbetslöshet eller sjukdom eller av annan jämförlig orsak, kommit att häfta för utskylder till kommunen för något av de tre sista kalenderåren.»

Nu talar herr Andersson om att detta är en renlighetsfråga så tydlig och klar, att den inte behöver utredas. Men det är för mig — och jag skulle tro också för herr Andersson — en renlighetsfråga att inte ha vem som helst på kommunala förtroendeposter, ty det finnes dock en kategori människor, som kunna benämnas som notoriska skattesolkare. Jag behöver inte gå in härpå mera i detalj, ty de av kammarens ledamöter, som ha något så när gott minne, torde väl känna till, att sådana ha funnits och finnas ännu. Och det är väl ett renlighetskrav, att ej dylika individer skola få inneha kommunala förtroendeposter. De här ifrågavarande reservanterna äro också fullt på det klara med, att det finnes sådana skattesolkare. När de använda ordet »skattesolkare», så förutsätter jag att de, herr Oscar Gottfrid Karlsson m. fl., inte därmed mena dem, som på grund av oförvållade svårigheter — arbetslöshet, sjukdom eller inkallelse eller vad det nu kan vara — icke ha kunnat fullgöra sina skattebetalningar. Sådana personer räknar inte heller jag som skattesolkare. Men även enligt reservanternas mening finnes det också andra, verkliga skattesolkare. Reservanterna säga nämligen i sin reservation följande: »Då det enligt vårt förmenande inte är möjligt att på ett objektivt sätt skilja de 'självförvållade' från de 'oförvållade' och då det under normala förhållanden torde vara ytterligt sällsynt att skattesolkare är innehavare av kommunala förtroendeuppdrag» etc. De erkänna alltså, att det finnes sådana, som jag här har rubricerat som skattesolkare, men de anse det omöjligt att skilja på dessa kategorier. Herr Andersson räknade här upp en del fall, men han hade ej samma svårigheter som herr Oscar Gottfrid Karlsson m. fl. att skilja på de »oförvållade» och de »självförvållade». Han sade bestämt, att i samtliga fall, som han hade undersökt, vore svårigheterna oförvållade. Han tycktes alltså inte anse, att det är så omöjligt att skilja de självförvållade från de oförvållade. Jag vill inte motsäga herr Andersson på något vis eller påstå, att hans

Ang. utskyldsstrecket såsom behörighetsvillkor för kommunala förtroendeuppdrag m. m. (Forts.)

uppgifter äro oriktiga. Jag bara konstaterar det faktum, att i fråga om svårigheten att skilja, om jag får använda det uttrycket, fåren från getterna i detta fall äro meningarna delade mellan reservanterna och en av motionärerna.

Jag nämnde, att vi väl få anse det vara ett renlighetskrav att ha vissa fordringar på dem, som skola bekläda våra förtroendeposter. Må vi tänka oss en ordförande i en kommunalnämnd på landet! Han undertecknar debetsedlarna å kommunalnämndens vägnar, han skriver under restlängden, som skickas ut — för att inte tala om de många fall, där samme person också har inflytande på taxeringarna. Och i varje fall har en dylik förtroendeman inflytande, när det gäller skattens storlek, nämligen då det är fråga om att göra upp kommunens budget. När fjärdingsmannen eller polismannen, eller vem det är, kommer och presenterar restlängden på dem, som inte betalat sina skatter, och man ser, att där finnes också kommunalordföranden upptagen, som har utfärdat debetsedlarna, vad skall man då få för känslor? Jo, man säger: »Han kommer med krav på oss, men han har inte själv betalat!» Jag bara vädjar till herrarna att tänka efter, hur ett sådant system skall verka.

Nu kan ju någon invända, att denne kommunalordförande, som jag syftar på, oförvållat drabbats av oförmåga att fullgöra sina skattskyldigheter. Det är mycket möjligt. Herr Andersson nämnde särskilt en ledamot av kommunalnämnden i Bro, som hade entledigats. Rörande även en del andra fall nämnde herr Andersson, att vederbörande fått lämna sina uppdrag. Är nu detta precis samma sak? Ha de fått lämna sina uppdrag på grund av obetalade skatter, eller ha de blivit entledigade av annan orsak? Det händer ju ibland, att en kommunal förtroendeman blir entledigad även på egen begäran. Jag vet inte, varför herr Andersson här använder växlande uttryck. Ibland säger han, att vederbörande blivit entledigad, och ibland att han fått lov att lämna sina uppdrag. Men är oförmågan att betala skatt oförvållad, kan jag inte begripa, varför inte i dessa kommuner kan tillämpas vad jag vet tillämpas längre söderut i Bohuslän, och inte minst i min hemkommun, där det ofta inträffar, att personer, som inte ha kunnat betala sin skatt, komma in med en skrivelse till kommunens beslutande organ — i detta fall kommunalfullmäktige — och begära anstånd med skatten. De kanske betala ett mindre belopp men begära anstånd med det återstående. I de allra flesta fall går vederbörande myndighet med på detta, och den, som får ett sådant anstånd beviljat, uppföres inte i restlängd och häftar sålunda inte för skatten så länge anståndet räcker.

Jag kan inte förstå, varför inte denna metod kan tillämpas på de håll, där det behöves och där fallet är ömmande. Jag skulle förmoda, att i de flesta kommuner — vi ha åtminstone ett tjugotal ledamöter från olika håll inom kommunen, och de känna ganska bra till hur vederbörande ha det — kan man i de allra flesta fall avgöra, om svårigheterna äro oförvållade eller självförvållade. Den saken torde ju herr Andersson kunna vitsorda, eftersom han i alla fall fått reda på och kunnat få avgjort, hur det är med den saken.

Ehuru utskottet har varit så pass tillmötesgående, som det har varit, att det erkänner att det inte är bra som det är, utan att alltså motionärerna haft rätt, vill det ändå inte riva upp hela gärdet och borttaga detta streck, som man kan beteckna som ett ordentlighetsstreck eller, för att begagna herr Anderssons uttryck, ett renlighetsstreck, utan utskottet begär att få utrett, huruvida det inte går att få fram någon kontrollmöjlighet för att komma tillrätta med detta problem.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. utskyldsstreckets såsom behörighetsvillkor för kommunala förtroendeuppdrag m. m. (Forts.)

Herr **Härdin**: Herr talman! När denna fråga behandlades inom utskottet, fick jag den bestämda uppfattningen, att utskottets alla ledamöter voro av samma åsikt i vad gällde att bedöma frågan huruvida en, som oförvållat blivit skyldig för skatt, skulle skiljas från sina kommunala uppdrag eller inte. Meningarna bröto sig sedan när det blev fråga om, huruvida man kan skilja på dessa fall och självförvållad skatteskolkning. Den av herr Gottfrid Karlsson m. fl. undertecknade reservationen stöder sig också på ett förmenande, att det inte är möjligt att på ett objektivt sätt skilja de självförvållat skattskyldiga från de oförvållat skattskyldiga. Jag har inte riktigt kunnat följa reservationerna i denna deras åsikt, utan jag har anslutit mig till utskottets majoritet, därför att jag anser, att innan man avger ett sådant bestämt besked, att det inte finns några möjligheter att skapa ett institut, som kan skilja på självförvållade eller oförvållade skatteskolkare så bör man låta detta gå till en utredning. Jag tror, att saken tjänar lika mycket på om vi låta det gå den vägen, ty alla äro väl ändå överens om, att dessa, som självförvållat äro skyldiga till skatteskolkning, inte skola sitta med förtroendeuppdrag. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Wagnsson**: Herr talman! Det låter ganska bestickande vad den senaste ärade talaren anförde, att man nämligen borde undersöka möjligheterna att i detta fall skilja på sådana personer, som genom oförvållade förhållanden ha blivit urståndsatta att betala sin skatt, och sådana, som försatt sig själva i detta läge. Emellertid är ju den frågan en gammal bekant i riksdagen. Under den tid, då här diskuterades utskyldsstreckets vara eller icke vara, var ju detta den springande punkten i diskussionen, och i en lång rad av olikartade utredningar ha försök gjorts att här åstadkomma en åtskillnad mellan dessa olika fall, men det har visat sig praktiskt taget omöjligt. Jag tror inte, att det för en utredningsman eller för några sakkunniga skall bli lättare nu än år 1918 att finna någon framkomlig väg. Däremot är det ju påtagligt, att det nuvarande läget, först den hårda kris, som vissa delar av vårt land haft kännning av, och sedan de förhållanden, som hänga samman med militärinkallelserna, åstadkommit, att medborgare med kommunala förtroendeuppdrag oförvållat ha blivit försatta i ett läge, som omöjliggjort för dem ett erläggande av utskylderna. Under sådana förhållanden ter det sig, efter mitt sätt att se, ganska orimligt, att man här förfar så strängt, att man tvingar vederbörande att lämna sina kommunala uppdrag. Herr Andersson i Rixö hade ju en lång rad av exempel. Naturligtvis skulle den listan kunna utökas högst betydligt, om man från olika delar av vårt land hade framskaffat tillgängligt material. Jag vill omnämna, att jag förra året från en stad i Småland fick mottaga ett brev från en framstående kommunalman där, som utvecklade sina stora bekymmer. Han hade på grund av en långvarig inkallelse kommit i det läget, att det var oerhört svårt för honom att betala sina utskylder, och han riskerade nu att få lämna sina kommunala förtroendeuppdrag.

Det finns, som jag sade, från olika delar av vårt land likartad erfarenhet. Under sådana förhållanden förefaller det mig, herr talman, såsom något ganska futtigt, att man i riksdagen överhuvud taget ägnar så lång tid till att diskutera detta problem. Det är, anser jag, här fråga om en tämligen självklar rättighet, som man bör skydda åt de män, som fått taga på sig umbäranden i samband med de nödvändiga åtgärderna för vårt försvar.

Jag ber, herr talman, att till sist få säga, att jag i regel är mycket känslig för det argument, som också framförts här, att man icke bör på grund av enskilda motioner direkt presentera riksdagen en lagtext, men i detta fall är det

Ang. utskylldsstreetet såsom behörighetsvillkor för kommunala förtroendeuppdrag m. m. (Forts.)

ju icke fråga om att skapa ett nytt läge, utan endast att återföra bestämmelserna till det innehåll, som de hade före år 1935. Det gäller således endast ett återinförande av författningsbestämmelser, som tillkommit efter noggranna undersökningar och som tidigare prövats av riksdagen och då accepterats.

Jag yrkar, herr talman, bifall till den reservation, som herr Oscar Gottfrid Karlsson i Vadstena m. fl. avgivit.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Herr Wagnsson yttrade något som jag inte ordagrant kan återge, men som gick ut på att det var orimligt att inte behärta deras svårigheter, som nödgas lämna kommunala förtroendeuppdrag på grund av sin militärtjänstgöring. Jag ber att för kammarens ledamöter få understrika, att på den punkten råder det inte heller någon som helst meningsskiljaktighet inom denna kammare, då ju även högerreservanterna ha hemställt om en uppmjukning av lagen i denna del.

Herr **Andersson, Karl**: Herr talman! Herr John Gustavson ifrågasatte, hurvida det inte kunde vara en renlighetsfråga att inte använda skattesolkare såsom funktionärer och förtroendemän inom kommunerna. Otviveltigt är det så, men jag trodde ändå, att herr John Gustavson hade någon erfarenhet om det förhållandet, att sannolikt alla partier äro synnerligen angelägna om att de notoriska skattesolkarna icke skola kunna komma in såsom kommunala förtroendemän, vilket de som regel inte heller göra. Dessa personer äro ju i allmänhet inte kommunalt intresserade, och även om de skulle vara det, blir det ju ändå alltid före valet ett urval, som är så pass starkt och betryggande, att den farhåga, som herr John Gustavson tydligen hyste, torde kunna reduceras till ett minimum. Jag vågar åtminstone göra gällande, att det är på detta sätt inom det parti, som jag tillhör. Jag har visserligen inte några förbindelser med eller någon närmare kannedom om herr John Gustavsons parti, men jag föreställer mig, att det är samma förhållande inom det partiet. Man kan därför tryggt utgå ifrån, att man icke inom något politiskt parti söker få fram notoriska skattesolkare, utan tvärtom håller dem tillbaka och att det således endast är rena undantagsfall, när en person, som inte oförvållat kommit på restlängd eller inte betalar sin skatt, blir använd till kommunala förtroendeuppdrag.

Sedan hakade herr John Gustavson upp sig på orden. Jag skall emellertid inte gå in på någon debatt med honom om ordklyverier. Jag tog detta som en sak, som är både allvarlig och — det vill jag gärna tillstå — för mig känslig. Därför lade jag inte alltför stor vikt vid ordvalet, utan såg mera till själva saken. Om herr John Gustavson såsom representant för utskottsmajoriteten inte har några starkare skäl att åberopa än rena sofismer, anser jag, att detta tyder på att utskottsmajoritetens ställning i denna fråga inte är så synnerligen stark.

Herr John Gustavson yttrade något om sin hemkommun. Jag förstår, att det där naturligtvis är rena idyllen, och kunde vi alla leva i dylika idyller, vore tydligen sådana här debatter överflödiga. Men tyvärr är det icke på det sättet. Vi ha på en hel del håll svårigheter att brottas med och därför måste vi betrakta läget med utgångspunkt från våra erfarenheter.

Vad så till sist beträffar det som herr Herlitz senast antydde om enigheten att få till stånd en uppmjukning av lagstiftningen, då svårigheterna vållats av beredskapstjänstgöring, förhåller det sig väl ändå på det sättet, att om riksdagen skulle antaga utskottsmajoritetens förslag om utredning eller herr Herlitz' reservation, kommer detta i alla fall att fördröja saken ett år, och un-

Ang. utskyldsstrecket såsom behörighetsvillkor för kommunala förtroendeuppdrag m. m. (Forts.)

der detta år få beredskapsmännen påföljder på grund av den lag, som nu gäller. Det är just nu som vi ha inkallelser och beredskapstjänstgöring och som lagen drabbar dessa medborgare. Därför finner jag det angeläget, att riksdagen redan i år skall upphäva denna lag och följaktligen besluta i enlighet med herr Oscar Gottfrid Karlssons m. fl. reservation.

Herr Wagnsson: Herr talman! När jag begärde ordet var det just för att gentemot herr Herlitz framhålla samma synpunkter som den föregående talaren.

Herr Gustavson, John: Herr talman! Endast en replik till herr Karl Andersson. Jag har icke åberopat min hemkommun såsom någon idyll i annan mån än att när människor, som vi tycka synd om, komma i svårigheter, kunna vi bevilja dem anstånd med kommunalskatten. Jag vill rekommendera herr Andersson att verka för detta, så att man kan komma fram till samma »idylliska» tillstånd även i hans hemkommun.

Herr Näsström: Herr talman! Jag ber att helt och fullt få instämma i vad herr Karl Andersson här sagt, men därutöver vill jag yttra ett par ord.

Västernorrlands län är som bekant en av de stora arbetslöshetsöarna i vårt land, och inom detta län ha vi en sorglig erfarenhet av hur denna lag verkat. Det finns många gamla oförvitliga kommunalmän, som på grund av denna lag fått lämna sina förtroendeuppdrag, och detta har inträffat inom flera olika partier. Till herr John Gustavson vill jag t. ex. säga, att en gammal god kommunalman, som tillhör hans parti, fick lämna sitt förtroendeuppdrag på grund av ren glömska. Vart skall man för övrigt hänföra bristande skattebetalning på grund av glömska? Är det »oförvållat» eller »självförvållat»? Det torde vara ganska svårt att kunna avgöra den saken.

Jag har den bestämda uppfattningen, att denna lag varit till stor skada, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som har avlämnats av herr Oscar Gottfrid Karlsson m. fl.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att därunder yrkats 1:o) att vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt skulle bifallas; 2:o) att kammaren skulle bifalla den av herr Oscar Gottfrid Karlsson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o) att kammaren skulle bifalla herr Holmströms m. fl. vid utlåtandet anförda reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Karlsson, Oscar Gottfrid*, begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga yrkandet om bifall till den av herr Oscar Gottfrid Karlsson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Herr *Herlitz* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Ang. utskyldsstreckets såsom behörighetsvillkor för kommunala förtroendeuppdrag m. m. (Forts.)

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets utlåtande nr 14 antager bifall till den av herr Oscar Gottfrid Karlsson m. fl., vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr Holmströms m. fl. vid utlåtandet anförda reservation.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Herlitz* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 42.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den av herr Oscar Gottfrid Karlsson m. fl., vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Karlsson, Oscar Gottfrid*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 47.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till fängvårdsstaten m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till visst farledsarbete;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny tåg färja å leden Malmö—Köpenhamn;

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående räntan för egnahems lån vid statens järnvägar och statens vattenfallsverk;

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till lastnings- och lossningsanordningar för sockerbeter; samt

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1941/42 till statens sockernämnd.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 41, i anledning av väckta motioner om förbättrad pensionering för sjöfolk i manskapsklass; och

nr 42, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken rörande tillämpningen av bankoreglementet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckt motion om vissa ändringar i lagen om kommunala pensionstillskott m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckta motioner om vissa jämkningar i olycksfallsförsäkringslagstiftningen.

Andra lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 163 i första kammaren av herrar *Björkman* och *Tamm* samt nr 211 i andra kammaren av herr *Skoglund* i Doverstorp m. fl.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta, att i samband med den av 1937 års riksdag begärda utredningen om olycksfallslagstiftningen — eller, om omständigheterna därtill föranledde, utan avbidan av resultatet av sagda utredning — även måtte undersökas dels möjligheterna att åstadkomma ett enklare förfarande för hjälp vid lindrigare skador, dels ock lämpligheten att vid lägre invaliditetsgrader utbyta livränta mot engångsersättning.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motioner icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Herr *Björkman*: Herr talman! Som motionär i detta ärende vill jag endast konstatera den förståelse för de synpunkter, som motionärerna framfört, som kommit till synes i utskottets utlåtande. Jag förstår även, att man inte för när-

Första kammarens protokoll 1941. Nr 31.

Om jämkningar i olycksfallsförsäkringslagstiftningen.

Om jämkningar i olycksfallsförsäkringslagstiftningen. (Forts.)
varande vill intaga en mera positiv inställning till frågan, men jag vill framhålla, att den är av den största betydelse, och jag hoppas, att motionen kommer att utgöra ett observandum för den utredning, som åberopas i utlåtandet.

Kostnaderna för de mera obetydliga olycksfallen ha under de senaste åren visat tendens till en så stor ökning, att en utredning om anledningarna härtill måste anses påkallad. Det kan knappast vara riktigt, att en skada, som är så ringa, att den inte ens medför avbrott i arbetet, skall genom långa skjutsersättningar och dylikt medföra kostnader, som inte alls stå i förhållande till skadans risker. Varje skadad bör naturligtvis erhålla vård, men det gäller att finna en form, som begränsar utgifterna till rimligare belopp än nu är fallet. Huruvida ett utbyte av livränta mot engångsersättning skall ske, kan givetvis inte vara lätt att avgöra, men jag hoppas, att utredningen även kommer att undersöka denna sak och ge svar på den frågan.

Jag har ansett, att denna fråga är så viktig, att det måste ges ett observandum till den utredning, som kommer att upptaga den i samband med den nya försäkringslagstiftningen.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr **Norman**: Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen om försäkring för olycksfall i arbete;

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 21 juni 1940 (nr 645) om skyldighet att bortföra varuförråd, m. m.; samt

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 21 september 1915 (nr 362) om behörighet att utöva läkarkonsten, m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. fridlysningen av vissa djurslag.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 47, i anledning av väckt motion angående fridlysningen av vissa djurslag.

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 12, av herrar *Lövgren* och *Jacobson*, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att upphäva den nu gällande fridlysningen av björn, lo och örn eller, om detta ansåges såsom en alltför radikal åtgärd, i vart fall tillerkänna renskötande lappar rätt att döda alla de rovdjur, som vore till hindres för deras näring.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen i anledning av motionen II: 12 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande lämpligheten av visst nedbringande av stammen av björn och lo å kronans marker samt vidtaga de åtgärder, som med anledning därav kunde ifrågakomma.

Herr **andre vice talmannen**: Herr talman! Jag brukar inte lägga mig i frågor som ligga inom jordbruksutskottets ganska helgade område, och det kan ju sy-

Ang. fridlysningen av vissa djurslag. (Forts.)

nas egendomligt, att en ledamot av kammaren tar till orda med anledning av ett tydligen i denna kammare enhälligt utlåtande. Jag anser dock, att denna sak har ett så pass stort allmänt intresse, att jag vill säga ett par ord i frågan och även framställa ett yrkande.

Jag måste framhålla, att jag är uppriktigt ledsen över det resultat, som jordbruksutskottet kommit till. Utskottet har visserligen inte tillstyrkt motionen om att fridlysningen av de djur, som det här är fråga om, skall upphävas, men har ändå velat animera Kungl. Maj:t genom gallring nedbringa bl. a. björnstammen i riket. Jag tycker, att detta är alldeles onödigt, och jag skulle snarare vara benägen att vilja något öka björnstammen. Det skall väl vara någon mening med den fridlysning, som har varit rådande nu under några år, den nämligen att man vill hindra ett utrotande av björnen, som anses vara ett så dekorativt inslag i vår fauna. Meningen är väl inte, att björnen skall hänvisas till att vara en museirelikt i någon avlägsen landsända, utan att den skall vara ett verkligt levande inslag i djurlivet i vår natur. Vill man detta, får man också taga några konsekvenser, och i varje fall taga konsekvenser inom rimliga gränser.

Människan och naturen ha varit i hård kamp i alla tider, men nu är den kampen slutförd och människans övertag säkrat. Nu har man fått börja hålla igen för att inte människan i sitt bärsärkaraseri skall förstöra naturen helt och hållet. Man tycker, att det borde vara lätt att få en nationell samling om att man skall försöka bevara de naturens värden, vi ha kvar, och skydda dem emot en meningslös åverkan. Till naturen hör inte bara sjöarna, skogarna, floderna och allt detta, som är dött, utan också djurlivet. En natur utan djur är livlös, den är utan färg och omväxling. Vi ha ju ett så stort land. Det är långt mellan gårdarna och skogarna susa av ensamhet. Det borde, tycker man, finnas plats för ett ganska rikt och flödande djurliv i dessa skogar. Tyvärr går utvecklingen som bekant i alldeles motsatt riktning. Det finns väl inget land med så stora vidder men samtidigt med en så fattig fauna, som vi ha här i Sverige. Viltet börjar bli bortskjutet. Jaktföreningarnas årsrapporter bli allt mer och mer pessimistiska. Änder och svanar söka sig en sista tillflyktsort i städernas reservat eller i skyddet av människornas gårdar, men i den så kallade vildmarken kan man få gå miltals utan att höra några andra vingslag än myggornas eller andra ljud än någon ensam kråkas kraxande. Jag anser, att detta är en beklaglig utveckling, och den vittnar om en underlig uppfattning hos människan om just naturens värden. Människan binder ris åt sin egen rygg och gör sin egen värld fattigare genom att låta den så kallade kulturen gå fram så hårdhänt, som har skett.

Jag vill inte anlägga några naturrättsliga synpunkter, men nog måste jag erkänna, att jag rördes i mitt hjärta och fick en impuls, som har varat för hela livet, när jag i min ungdom läste Karl-Erik Forsslunds dikt om Sonfjällets sista björn, där det heter, att

»en mosse
är en levande undrens värld
och björnen en gammal gosse
som har rätt till sin fribytarfärd.»

Det var inte minst tack vare Karl-Erik Forsslund, som denne »gamle gosse» icke blev Sonfjällets sista björn. Han har fått kamrater, men man kan inte säga, att de äro alltför många.

Nu går man till storms igen mot den där »gamle gossen», som beskylls för alla möjliga illdåd. Så fort man hittar en ren död i Norrland, fyllas landets alla tidningar av skildringar av det hemska blodbadet. Finns det björnspar i närheten, telegraferas det ut till Haparanda och Ystad, att nu har björnen varit

Ang. fridlysningen av vissa djurslag. (Forts.)

framme igen. Som bekant får björnen ofta alldeles oförskyllt sota för andras missgärningar. Björnen lever ju huvudsakligast på bär och växtföda överhuvud taget. Det är bara undantagsvis, när han är riktigt genomhungrig, som han anfäller andra levande varelser. Men kommer han över något dött djur i skogen, drager han sig inte för att äta upp det. Ofta är det andra, vargar och rävar, som varit framme, eller också har djuret dött av sig självt. Många av de fall, som ha satt panik i människorna tack vare tidningarnas beskrivningar om björnens härjningar, ha utan tvivel sin upprinnelse i att björnen ätit av ett kadaver, som han hittat i naturen.

Men även om man skulle taga för gott alla dessa skildringar om björnarnas härjningar, som telegraferas ut, blir skadegörelsen ändå icke av den arten, att den kan motivera det korståg, som man tydligen satt i gång mot björnen och som den här föreliggande motionen av herrar Lövgren och Jacobson utgör ett led i. Denna skadegörelse är försvinnande liten i jämförelse med all annan återverkan på de levande kreaturen uppe i Norrland. Under åren 1931—1939 t. ex. utbetalades i genomsnitt ersättning av statsmedel för tio av björn, som det hette, rivna renar per år. Hur liten roll detta spelade för renskötseln där uppe framgår ofelbart av en jämförelse med andra uppgifter om orsakerna till att renar dödats. Under vintrarna 1934 och 1935 t. ex. omkommo på grund av väderlekens inverkan inte mindre än 87,000 renar bara i Norrbotten. Detta gick ganska spårlost förbi den stora allmänheten, men om björnarna riva tio renar på ett år, blir det genast en riksskandal!

Det framgår inte minst av detta, att det är en konstlad och ganska obefogad panik, som man håller på att försöka driva fram. Vi ha på sin höjd enligt de allra mest optimistiska beräkningar ungefär 300 björnar i hela vårt land. Man kan väl inte tycka, att detta är för mycket i ett land med en halv miljon kvadratkilometers yta och med så många och så stora alldeles obebodda vidder, där björnen huvudsakligast håller till. Sverige är ju inte det enda land, där det finns björn. Den finns litet varstans i Europa. Björnen finns i länder med långt tätare befolkning än Sveriges ända ner på Balkan och till och med i det mycket tätbefolkade Italien. Där betraktar man honom som en ganska beskedlig prisse och vårdar honom som sin ögonsten. Det skulle då vara ganska egendomligt, anser jag, om vi här i Sverige med våra väldiga obefolkade vidder skulle låta håren resa sig på våra huvuden bara därför att man hittat en död ko eller ren i Norrland.

Ett upphävande av björnarnas fridlysning, som motionärerna påyrka, skulle ofelbart leda till stammens utrotande på ganska kort tid. Men också en mera kraftig gallring skulle framkalla menliga följder. Det behövs nämligen ett relativt kraftigt bestånd för att inte degenerationsfenomen skola inställa sig hos en djurgrupp som denna. Det ena som det andra fyller naturvännen med sorg och misstämning. Det finns väl inte många, som inte skulle beklaga, om vår faunas inte blott stoltaste utan även roligaste vilddjur skulle helt utrotas. Det skulle inte vara möjligt att återställa det, som gått förlorat. Det var länge sedan bävern utrotades i vårt land på grund av människans försummelse att skydda honom. Vi veta också, att man har gjort oerhört omfattande ansträngningar för att åter inplantera honom, ansträngningar som haft en viss framgång men som dock inte ha givit ett sådant resultat, att man kan vara säker på att bävern återigen kommer att tillhöra vår fauna. Jag tror, att det skulle beklagas av våra efterlevande, om vi gjorde oss skyldiga till samma försummelse i fråga om det vilt, som vi ännu ha kvar i vårt land.

Det gör en viss effekt, när man säger, att lapparna lida skada genom rovdjuren och att deras egendom måste skyddas. Jag tror emellertid inte, att det är så farligt med den saken; de, som få sina djur rivna, uppbära ju ersättning

Ang. fridlysningsen av vissa djurslag. (Forts.)

därför av statsmedel. För övrigt är det inte lapparna, som skrika, det är tydligen andra, som skrika å deras vägnar. Lappen själv tar den här saken ganska lugnt, och han skulle säkert själv beklaga, om den natur han lever i rensades från ett så dekorativt vilt som björnen.

Jag har velat säga detta, därför att jag har tyckt mig märka, att det, inte minst på grund av att tidningarna ha slagit upp alldeles för stora rubriker på de få fall av skadegörelse av björn, som verkligen förekommit, har arbetats fram en missriktad och alldeles onödigt panikstämning. Jag tycker det är på tiden, att man verkligen besinnar vad det här gäller och vilken obotlig skada, som skulle åstadkommas, om man lät denna panik leda till en sådan åtgärd, som motionärerna i detta fall ha velat förleda riksdagen till.

Då jag anser, att ifrågavarande motion, liksom många andra tecken under den senaste tiden, utgör ett inslag i en farlig reaktion mot den skyddspolitik, som statsmakterna ha fört för att så långt som möjligt bevara naturens värden från förstörelse, och för övrigt även anser, att utskottets kompromiss är en onödig eftergift åt denna reaktion, ber jag, herr talman, att få yrka avslag både på den väckta motionen och på utskottets förslag.

I herr andre vice talmannens yttrande instämde herrar *Sundberg, Tamm, Branting, Sandegård, Karl Johan Olsson, Undén, Ekman* och *Knut Petersson*.

Herr **Tjällgren**: Herr talman! Efter det anförande, som herr Åkerberg nu hållit, vill det till inte så litet mod för att uppträda och tillkännage en annan mening än den han framförde. Jag vill emellertid endast hänvisa till vad utskottet sagt i frågan.

Först skulle jag vilja nämna — vilket också framgår av utskottets utlåtande — att i den i utlåtandet behandlade motionen har hemställts, att »rikdagen måtte besluta att upphäva den nu gällande fridlysningsen av björn, lo och örn eller, om detta anses såsom en alltför radikal åtgärd, i vart fall tillerkänna rensköttande lappar rätt att döda alla de rovdjur som äro till hindern för deras näring». Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttranden över motionen från domänstyrelsen och länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Dessa yttranden finnas återgivna i utskottets utlåtande, och jag skall därför inte närmare ingå på dem nu.

Sedan vill jag med anledning av herr Åkerbergs anförande erinra om att, såsom också utskottet säger i början av sitt yttrande, björnen för närvarande enligt gällande bestämmelser är fridlyst endast på kronomark och nationalpark. På enskild mark må björnen däremot dödas av jakträttsinnehavaren, men tillfaller det dödade djuret kronan, därest ej Kungl. Maj:t annorledes förordnar.

Utskottet har inte velat tillstyrka motionen just på grund av de skäl, som anförts av herr Åkerberg. Jag tror mig vara lika stor naturvän som herr Åkerberg, och jag kan därför instämma i en stor del av vad han här yttrade om att vi böra se till, att inte våra skogar bli fullkomligt ruinerade på vilt. Därför hör jag till dem, som inte velat biträda motionen. Men å andra sidan är ju, såsom även herr Åkerberg nämnde, antalet björnar i de trakter, varom det nu närmast är fråga, inte så litet, och då måste man ju bestämma sig för om dessa områden skola vara till för vilda rovdjur eller för den befolkning, som dock finns där. Utskottet har då inte kunnat helt avslå motionen, och jag hänvisar därvidlag återigen till de yttranden, som äro intagna i utskottets utlåtande. Jag tror för min del i motsats till herr Åkerberg, att utskottet har funnit en mycket god medelväg.

Utskottet har som sagt å ena sidan inte velat bifalla motionen på grund

Ang. fridlysningsen av vissa djurslag. (Forts.)

av de skäl, som jag nyss anfört, men å andra sidan har utskottet icke helt kunnat åsidosätta de önskemål och krav, som framställts från befolkningens sida där uppe. Därför har utskottet föreslagit, att riksdagen skulle i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande lämpligheten av visst nedbringande av stammen av björn och lo å kronans marker samt vidtaga de åtgärder, som med anledning därav kunna ifrågakomma. Jag vill fästa uppmärksamheten på att utskottet alltså inte har föreslagit eller antytt, att man skulle helt utrota björnstammen, utan endast att man skulle vidtaga åtgärder för att nedbringa densamma. Jag tror det är en riktig linje, och jag kan inte annat än förvåna mig över herr Åkerberg, som jag annars sätter ett stort värde på, då han sade i sitt anförande, att han helst skulle se, att björnstammen ökades. Jag vågar säga, att om herr Åkerberg vore bosatt där uppe och skulle leva av jordbruk och skogsskötsel under de knappa omständigheter, som befolkningen gör i dessa trakter, skulle han nog ändra mening i denna fråga. Det är ett faktum, att befolkningen i dessa landsdelar har det mycket besvärligt på grund av rovdjurens förekomst.

Jag skall inte längre upptaga tiden, utan ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Näslund: Herr talman! Jag tvekade inte så litet att begära ordet, när jag hörde, med vilken sakkunskap herr andre vice talmannen yttrade sig i denna fråga. Jag tror mig emellertid inte vara alldeles obekant med förhållandena där uppe, och jag får lov att säga, att jag i långa stycken inte kunde följa herr Åkerberg, när han skildrade förhållandena där, särskilt då det gäller förlusterna genom rovdjur av kreatur, renar, smådjur o. s. v. och hans uttalande angående tidningsnotiserna, synliga gång efter annan, om att björnar gjort skada på hemdjur och renar.

Jag har haft tillfälle att varje år personligen inte bara komma i beröring med den bofasta befolkningen, som lider större eller mindre skada av rovdjuren, björnen inte minst, utan jämväl också att upprätthålla ganska nära förbindelser med lapparna, bland vilka jag har många personliga vänner. När herr Åkerberg gör gällande, att klagomålen över rovdjurens skadegörelse inte kommer från lapparnas sida, utan att det är andra, som skrika å deras vägnar, ber jag att få tala om, att då jag för några år sedan uttalade mig i en enquete i Svenska Morgonbladet rörande denna fråga, fick jag många tacksamhetskrivelser från lapparna och många varma handslag. De voro glada över att dessa förhållanden åtminstone blevo föremål för uppmärksamhet. Lapparna själva beteckna det såsom ganska upprörande, att man bagatelliserar rovdjurens skadegörelse såväl på hemdjur som på renar.

Nu hör man ofta i diskussioner om denna sak, att vi, som sträva efter att få rovdjursbeståndet något beskuret, äro blodtörstiga. Jag tar den förebråelsen med mycket stort jämnmod, men jag kan inte underlåta att säga, att jag tolkar det såsom uttryck för en ganska stark blodtörst, när herr Åkerberg gör gällande, att björnstammen och rovdjursbeståndet överhuvud taget för närvarande är så litet, att man bör akta sig för att på något sätt lägga hinder i vägen för dess fortsatta ökning.

Det är klart, att man kan diskutera denna fråga i timtal, kanske i dagar, och jag tilltror mig naturligtvis inte att kunna utöva något inflytande på den rovdjursromantik, som att döma av de många instämmandena i herr Åkerbergs anförande trängt in även i denna kammare. Men jag vill rekommendera herrar rovdjursförsvarare något mycket värdefullt: lev med befolkningen där uppe! Arrendera ett litet krononybygge eller något sådant i lappmarkerna och försök att hämta er utkomst av de begränsade möjligheterna till kreaturs-

Ang. fridlysningsen av vissa djurslag. (Forts.)

skötsel etc.! Om ni göra det, tror jag, att herrarna skola få litet större förståelse för den skadegörelse, som rovdjuren där göra.

Nu är det inte bara de materiella skadorna man bör taga hänsyn till, utan det är jämväl andra faktorer, som komma befolkningen att reagera oerhört kraftigt mot det överdrivna försvaret av rovdjuren. Ännu så länge äro ju tyvärr stora delar av framför allt lappmarkernas befolkning hänvisade till skogsbeten för sina kreatur. Det har aldrig varit brukligt att släppa i väg kreaturen utan tillsyn, utan med dem följer alltid en vårdare. I regel är det 12-, 13- eller 14-åringar, som skickas ut i skogen att traska ifrån våren till hösten för att se till sin fars och grannarnas kreatur. Tro herrarna, att det är trevligt för de människor, som under den svaga ekonomiens tryck nödgas skicka sina barn till skogen att i ur och skur, dag ut och dag in, vecka efter vecka som-maren igenom vakta kreaturen, att se dem komma hemspringande till gården och berätta, att nu har björnen tagit den och den kon, nu har björnen rivit så och så många får. Ja, den ger sig ju till och med på hästar. Försök att ett ögonblick lugna era varma känslor för rovdjuren och tänk er i stället in i de förhållanden, som jag här försökt att skildra! Man kan väl ändå begära, att kostnaderna för att upprätthålla ett rovdjursbestånd i landet skola hållas inom rimliga gränser, och man måste tänka på vilka olägenheter som uppstå för de människor, vilkas egendom är utsatt för rovdjurens skadegörelse.

Jag såg i tidningarna — och det gjorde väl även herr Åkerberg — att man i vintras hade observerat en lo nere i Kalmartrakten, vill jag minnas. Vad skedde? Jo, ortspressen var strax enig därom, att detta rovdjur måste avlivas, ty annars skulle viltbeståndet, bl. a. hararna, i en hast försvinna. Det var jaktintresset, som anmälde sig, och därför menade man, att lon ögonblickligen borde dödas. Så är det, när de egna intressena beröras! Jag skulle tro, att om björnen började lufsa omkring på herr Åkerbergs jaktmarker, om han nu har några, skulle han genast få en annan inställning till detta spörsmål.

Nu frågar herr Åkerberg — och det hör man ju ofta anföras i detta sammanhang — vad det här egentligen är att bråka om: så fort någon förlorat ett hemdjur eller en ren, som rovdjuren dödat, får ju vederbörande ersättning. Jo, jag tackar jag, mina herrar! Tro herrarna det är så synnerligen lätt att alltid få ut ersättningen? Nej, det är det inte, och detta helt enkelt därför, att det är svårt att förete bevis för att det är rovdjur, som åstadkommit skadegörelsen. Inom parentes vill jag säga, att det erkännandet böra myndigheterna och Kungl. Maj:t ha, att där bevis kunnat åvägabringas, har i regel ersättning utbetalats utan prutmän. Men det är en sak. En annan sak är besväret att framskaffa bevisningen. Ett exempel därpå kan jag anföras från min egen hemby, där för inte många år sedan 25 å 30 får blevo dödade av rovdjur. Att det var rovdjur, som uppträtt, framgick av omfånget av den slakt, som där hade skett. Men hur skulle vi kunna bevisa, att det var rovdjur, som varit framme? Rovdjur uppträda ytterst sällan i dessa trakter, och där funnos inga spår, som man kunde direkt peka på annat än hoparna av rivna får. På det sättet kan det vara. Man kan helt enkelt inte säga, att skadegörelsen inte spelar någon roll, eftersom statsmakterna betala ersättning. Det göra de, där man kan leda in bevis, att skadan uppkommit genom rovdjur, men annars inte. Och så en annan sak: även om man sedermera kan förete bevisning, tar det dessförinnan inte så liten tid att inom de vidsträckta områden, på vilka kreaturen här gå på bete, hitta det förlorade djuret, om det nu överhuvud taget är möjligt. Rovdjuren äro inte så beskedliga, mina herrar, att de riva boskapen i vittnens närvaro. Nej, de lyda sin rovdjursinstinkt och smygga sig på sitt offer, när ingen ser det, och underlåta gärna att lämna några spår efter sig.

Man skulle ju kunna tala rätt länge om detta. Jag har med det sagda velat

Ang. fridlysningen av vissa djurslag. (Forts.)

inlägga en protest från det håll, där man har mycket stor anledning att göra det. Jag vill, herr talman, sluta med att rekommendera herr andre vice talmannen och andra rovdjursromantiker — jag inlägger inte någon förarglig mening i det ordet, utan jag har tvärtom full förståelse för de herrar, som för sin inre syn se de norrländska skogarna fulla med björn och varg och lo och som ha förmågan att i det sambandet glömma att där även bo människor; denna romantik är mycket vacker, och den skingrar måhända många dystra tankar, som annars skulle tränga sig på — jag rekommenderar dessa herrar, säger jag, att läsa de yttranden, som återfinnas i utskottets utlåtande och som avgivits av bl. a. hushållningssällskapet i Västerbottens län och lappfogden i Norrbottens län. Det är dock yttranden, avgivna av myndigheter, som ha en ingående kännedom om förhållandena på detta område. Man bör väl ändå inte bara vifta bort dem med handen, och det till och med en kall hand.

Jag finner, att de varningar, som den förste ärade talaren gav Kungl. Maj:t för att gå för hårt åt björnstammen, äro alldeles överflödiga. Jag tror tvärtom, att Kungl. Maj:t bör ge direktiv om ett betydligt mer skarpt bekämpande av rovdjuren, säkerligen utan att dessa för den skull komme att utrotas. Jag ber blott att få peka på vargen, som inte varit fridlyst. Tro herrarna, att vargarnas antal har minskats? Nej, det har ökats, och denna ökning fortsätter år efter år. Sannolikt kommer även björnstammen, om björnen omgärdas av det skydd, som den i dag har, att öka i sådan grad, att det blir till ett åtlöje för människor.

Jag tycker ju inte så mycket om utskottets utlåtande och ännu mindre om dess kläm, men i den föreliggande situationen ber jag dock att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herr *Asplund*.

Herr Petersson, Knut: Herr talman! Jag kan i stort sett instämma i de synpunkter, som framfördes av herr Åkerberg; framför allt delar jag den motvilja, åt vilken han gav uttryck, i fråga om de brutala ingrepp i det svenska landskapet och den svenska djurvärlden, som förordas av motionärerna och som länge ha bedrivits här i landet under statsmaktens aktiva medverkan.

Motionens yrkande går helt enkelt ut på ett upphävande av den nu gällande fridlysningen av björn, lo och örn. Jag ber att få erinra om att två av dessa djurslag redan nu äro decimerade ända därhän att det är tvivel underkastat, om det överhuvud taget är möjligt att bibehålla en stam av dessa djur — det gäller lon och kungsörnen. Zoologerna bruka tala om något, som de kalla för riskzonen, och de äro alla ense om att såväl lostammen som örnstammen för närvarande är så liten här i landet att båda dessa djurslag måste anses befinna sig just nära denna riskzon. Under sådana förhållanden förstår jag livligt, att jordbruksutskottet icke ansett sig kunna tillstyrka motionärernas förslag i detta ämne.

Vad sedan angår björnen, var den frågan ju uppe sista gången i samband med den senaste jaktlagstiftningen, då kamrarna hade förmånen att få taga del av en utomordentligt ingående utredning av denna fråga, verkställd av en av Kungl. Maj:t tillsatt utredningsman. Resultatet av denna utredning blev sedan accepterat i den nya jaktlagstiftningen, och det är de däri inskrivna reglerna, som för närvarande äro gällande. Jag vill icke förneka, att det kan förekomma fall, då björnen är till ett stort obehag för lapparna och den i dessa trakter bofasta befolkningen, men av de tillgängliga uppgifterna måste

Ang. fridlysningen av vissa djurslag. (Forts.)

man övertygas om att de skador, som förorsakats av björn, nationalekonomiskt sett äro av fullkomligt underordnad betydelse. Jag tror att denna sak ur lapparnas synpunkt bäst skulle ordnas, om man godtog utredningsmannens förslag att avsätta ett årligt belopp som ersättning för rivna renar och framför allt för rivna renkalvar. Om man tog till detta kanske något större än vad utredningsmannen föreslagit, kunna vi vara på den säkra sidan så att man i varje fall icke begår någon ekonomisk orättvisa emot lapparna genom att vidhålla fridlysningen av björn.

Nu talas det i detta sammanhang om en myckenhet, som det förefaller mig, rätt löst prat om rovdjursromantik och rovdjursförsvare och dylikt. Jag vill ingalunda räkna mig vare sig till rovdjursromantikerna eller till rovdjursförsvarearna, men däremot är jag mycket intresserad av att man icke gör större ingrepp i den svenska faunan än som måste anses nödvändigt med hänsynstagande till människornas intressen, och jag kan icke förstå annat, än att motionärerna i detta fall ha gått betydligt längre än nöden kräver.

Herr Näslund talade om något mystiskt lodjur, som nyligen skulle ha uppträtt nere i Kalmartrakten. Det tror jag nu beror på ett misstag, i det att det icke alls gällde Kalmartrakten. Däremot misstänker jag, att det gällde Alingsåstrakten, som jag också känner en smula till. Och eftersom jag hör till inbyggarna i den trakten, kanske jag får göra ett vittnesmål även i den saken. Man bör inte tro att vi, som ha våra bostäder där nere i trakten, blevo förskräckta därför att det rapporterades att det i skogarna norr om Alingsås uppträdde ett lodjur. Nej, vi voro tvärtom alla kolossalt intresserade av en så egendomlig händelse som att ett lodjur vågat sig ända ned i våra bebyggda trakter, och skulle vi åter få en fast stam av lodjur där nere, tror jag inte att herr Näslund kommer att få höra klagovisor från vårt håll.

Detta missnöje från norrlänningarnas sida mot en rationaliserad naturskydds- och jaktvårdslagstiftning är ingenting nytt. Jag ber få erinra om att, när man år 1912 införde ett förbud mot att använda sax vid fångst av däggdjur, detta framkallade en liknande opposition från Norrlandsbefolkningens sida som den vi i dag ha bevittnat, men jag tror inte att någon av kamrarnas ledamöter i denna stund beklagar, att vi den gången icke rättade oss efter missnöjet ifrån Norrland utan följde mera rationella och mindre romantiska synpunkter på dessa frågor.

Nu är jag som sagt fullkomligt ense med herr Åkerberg om hans allmänna synpunkter på denna fråga, men jag är icke viss om att det skulle vara klokt att i dag följa det rent negativa yrkande, som han har framställt. Jag tror nämligen icke att naturskyddet i längden är betjänt med att man ställer sig på den rent negativa ståndpunkten. Ett rationellt naturskydd kan icke stanna bara vid fridlysning, utan jag tror att man måste räkna med att staten bör åtaga sig även en viss kontrollerande uppgift beträffande de fridlysta djurstammarna. Jag ser här av jordbruksutskottets utlåtande, att överjägmästaren i Mellersta Norrlands distrikt framhållit att en viss reglerad och kontrollerad avskjutning synes vara ofrånkomlig, och då har han främst björnen i åtanke. Om detta är en fackmans syn på saken, har jag svårt att bestrida den, och jag menar att man i framtiden bör fatta de jaktvårdande uppgifterna så, att det icke bara är fråga om att skydda villebrådet och sörja för dess fortsatta tillväxt utan även att hålla villebrådet inom rimliga gränser, så att det icke tränger in på odlingsgränserna.

Under sådana förhållanden tycker jag det är svårt att frångå jordbruksutskottets yrkande, ehuru jag som sagt livligt instämmer i de synpunkter, som här framförts av herr Åkerberg.

Ang. fridlysningsen av vissa djurslag. (Forts.)

Herr **Mannerskautz**: Herr talman! Under debatten här har man kunnat lägga märke till två ytterlighetsriktningar, som icke ha berört varandra i annan mån än att företrädarna för de båda riktningarna beskyllt varandra för blodtörst. Denna blodtörst har varit företrädd på precis samma sätt inom jordbruksutskottet och enkannerligen i dess andra avdelning, som har haft denna fråga till föremål för mycket noggrann behandling. Vi ha hållit på med den i nästan fyra dagar.

Den ställning, som jag närmast intager i denna fråga, sammanfaller betydligt mer med herr andre vice talmannens än med representantens för Norrland, men jag har gått med på utskottets ståndpunkt närmast i björnens intresse, och jag har gjort det egentligen av två skäl.

Det ena skälet är, att man har fått ganska säkra belägg på att björnen på vissa platser i Norrland gör en, kan man nästan säga, onödigt stor och till och med orimligt stor skada just där man med mycket begränsade åtgärder skulle kunna förminska verkningarna därav. Det är nämligen fråga om sådana platser som äro renarnas kalvningsland, där renarna regelmässigt uppehålla sig om vårarna. Om det råkar vara så att ett sådant kalvningsland är beläget i en trakt, där björnstammen är rätt stor, kan man säga, att det är onödigt att björnarna skola få ostörda hålla på att plocka renkalvar.

Det andra skälet är, att det icke är lämpligt att naturskyddet och jaktvården arbeta i motvind hos just de människor som bo i dessa trakter där man vill ha björnen kvar. Man kan nog icke räkna med att få det gynnsammaste resultatet om man handlar tvärt emot önskingarna och tankarna hos hela den befolkning, som lever däruppe, och av denna anledning menar jag att man måste göra någonting, som stämmer deras opinion åtminstone i någon mån mildare och därigenom möjliggör att björnstammens framtid blir litet ljusare.

En variant av detta andra skäl är, kan man säga, den tanke som har föresvävat oss inom utskottet, som vilja hålla på en relativt stor björnstam, nämligen att sådana här frågor ha visat sig vara utsatta för risken att bli avgjorda rent slumpmässigt. Det beror ofta på hur dags på dygnet frågan kommer före. Vi ha sett exempel under denna riksdag på att frågor, som man icke alls räknat med skulle få en sådan utgång, ha avgjorts tvärt emot vad utskottet tänkt sig. Så var förhållandet för en tid sedan beträffande en fråga som rörde Norrland, och för att undvika ett upprepande av något sådant samt även på grund av andra synpunkter tyckte vi nu i utskottet, att det kunde vara värt att söka få ett enhälligt utskottsutlåtande i denna fråga. Det var icke så lätt att få det, och det förslag som nu föreligger är i så måtto ologiskt, att klämman ju knappast kan sägas direkt svara emot motiveringen. Jag kan nu avslöja, att klämman först var formulerad på ett annat sätt för att passa just till motiveringen men att i de sista stadierna av förslaget behandling på avdelningen det visade sig att man kunde riskera, att halva utskottet skulle gå på en reservation — åtminstone föreföll det ligga så till i avdelningen — och därför fingo vi lov att göra en modifikation och ändra klämman till den lydelse den nu har. Såväl avdelningen som utskottet har avsett, att Kungl. Maj:t skulle tolka denna kläm och denna motivering så, att det skall uppdragas åt vissa ansvarskännande personer, som skulle få i uppdrag att på de områden i landet, där det verkligen är särskilt behövt ingripande sker, antingen nedlägga ett visst antal björnar eller att nedlägga vissa individer, som visat sig vara mest specialiserade på kött diet. Ty det är så med björnar som med många andra rovdjur, att långt ifrån alla äro lika blodtörstiga. De allra flesta björnar livnära sig sannolikt mest på vegetabilier, särskilt bär under somrarna, men det kan finnas en och annan individ, som har fått smak på kött, och sådana björnar borde man söka reda på och oskadliggöra. Däremot ha vi

Ang. fridlysningsen av vissa djurslag. (Forts.)

icke tänkt, att Kungl. Maj:t skulle ge tillstånd till ett allmänt nedsättande av björnstammens numerär, utan majoriteten inom utskottet, det kan jag med bestämdhet säga, är av den uppfattningen att en sådan nedsättning endast skulle ske i speciella fall och där det visat sig att de av björn orsakade skadorna blivit särskilt stora.

Bland de saker, som anförts av herr Näslund, är det en, som kan föranleda en liten gensaga. Han försökte bibringa kammarens ledamöter den uppfattningen, att huvuddelen av befolkningen där uppe i Norrland levde i ständigt skräck för att björnen skulle antingen äta upp deras kreatur eller deras barn, eller att örnar skulle röva bort dem, och det är en egendomlighet, som ser ut som en tanke, att samma dag som utskottets utlåtande skulle justeras i jordbruksutskottet det råkade stå åtminstone i alla stockholmstidningar upprörande skildringar över hur små barn hade blivit bortrövade av örnar m. m. Det visade sig sedan, att vad man försökte hänvisa till var något som hade skett 1905. Sedan dess hade man icke kunnat uppleta något liknande, och även i det fall, som omtalades, var bevisningen långt ifrån sådan att man kunde godtaga den. Men vi skola också tänka på att, även om det kan kännas obehagligt för föräldrar att ha sina barn ute i skogen och veta att det kan komma björn, så lär det faktiskt icke vara så att denna skräckkänsla, som det talas om här, är någon allmän företeelse, utan personer, som ha forskat i dessa saker där uppe i Norrland, säga att befolkningen är rätt medveten om att björnen är ungefär sådan som han beskrives i »Mors lilla Olle». Och tänk så många faror de människor, som bo däruppe, slippa utsätta sig för mot dem som äro bosatta i Stockholm eller på andra mera »civiliserade» platser! Något litet får man väl offra allsidigt här i landet på kulturens altare, och det är nästan dessa människors skyldighet att av hänsyn till den allmänna uppfattningen om vad som menas med djurskydd tolerera ett visst bestånd av rovdjur i de trakter där de bo.

Beträffande påståendet om lodjuret i Kalmарtrakten, lär det ju för det första icke ha varit i Kalmарtrakten utan i Alingsåstrakten som man trott sig ha sett ett lodjur. Men för det andra, var det icke ett lodjur utan en järv — annars tror jag det var rätt! Jag har nog också hört talas om det där rovdjuret, men det var för sju, åtta år sedan som det förekom ett sådant i Kalmарtrakten, och det var en järv, som slog sig ned på en holme. Den hade kommit med ett isflak från Finland, trodde man. När denna järv ledsnade på att vara kvar på holmen, sam den i land, och det var då verkligen en människa, som var ute i en roddbåt, som mötte den simmande i sjön och slog ihjäl den med en åra. Men inte slogs den ihjäl på grund av någon skräck för rovdjur. Ty hade människorna i den bygden kunnat förhindra, att järven slogs ihjäl med åran, tror jag att de skulle ha gjort det. Man kan således icke anföra detta såsom ett bevis för att vi, som sitta i lugn och ro i södra delarna av Sverige, vilja utsätta norrlänningarna för faror som vi själva ej vilja ha.

Jag tror, att Kungl. Maj:t har all anledning att låta denna fråga om björnstammen och dess beskattning ingå såsom en del av den allmänna jaktvården enligt de nya jaktlagarnas princip, så att man griper in i speciella fall och reducerar stammen där sådan reducering behövs. Men där det icke behövs, må gärna björnstammen ökas, och detta bör gälla, tycker jag, alla djurslag. Det är en logisk konsekvens av det beslut, som riksdagen fattade 1938. För björnstammens bestånd och för att slippa alltför färgade skildringar i framtiden om björnens farlighet är det nog bäst att göra ingripanden emot den i överensstämmelse med vad utskottet här föreslagit, vilket gagnar såväl björnstammen som lapparnas och andra norrlänningars intresse.

Jag ber därför att få ansluta mig till yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Ang. fridlysningen av vissa djurslag. (Forts.)

Herr Sundberg: Herr talman! Efter det i mitt tycke utmärkta anförande, som herr andre vice talmannen höll här i dag, hade jag icke tänkt uppträda i debatten. Jag är emellertid föranlåtten därtill av en passus i det yttrande, som framfördes av jordbruksutskottets ärade ordförande.

Jag vill gentemot denna passus göra gällande, att det icke finns några områden i detta land, som motivera en sådan frågeställning som den jordbruksutskottet i detta fall synes hava gjort: skola vi upplåta dessa områden åt människorna, eller skola vi upplåta dem åt rovdjuren? Detta är en överdrift så stor, att jag anser att man måste reagera emot den.

Jag tror mig i viss mån i likhet med herr Näslund vara sakkunnig på detta område, därför att jag under många år levat och verkat i de trakter, där denna fråga är aktuell, och sedan jag flyttat därifrån nästan varje år besökt just dessa områden, där vår björnstam kanske är som allra talrikast. På grund därav har jag också haft tillfälle att personligen tala med såväl lappar, bland vilka jag liksom herr Näslund tror mig ha många vänner, som den bofasta befolkningen, men jag har fått den uppfattningen, att någon egentlig animositet mot dessa djur icke förekommer hos dessa människor. Vad de däremot reagera emot, och enligt mitt förmenande reagera emot med fog, äro de svårigheter som för dem äro förbundna med att få ersättning för rivna djur. Den bevisföring, som i det sammanhanget ålägges dem, är många gånger för dem omöjligt att kunna förebringa, och därför tror jag den bästa lösningen av detta problem vara att tillämpa en större generositet vid utgivandet av ersättningar. Det kan icke hjälpas att det härvid begås ett eller annat misstag, men en generös tolkning är enligt min mening nödvändig, om vi överhuvud taget vilja i vår fauna ha kvar dessa djur. Ty så länge det finns en björn kvar i landet och denne uthungrad kommer i kontakt med en renkalv eller ett får, så river han dem, om han kan. Med ett strikt tillämpande av den mentalitet — jag skulle vilja säga motsatsen till den romantik — som herr Näslund talade om, skulle vi gå in för att så småningom utrota björnen. Låt oss i stället gå in för att ordentligt betala de människor som därav äro berörda för de besvär och förluster, som de tyvärr måste underkasta sig därför att hela nationen vill slå vakt om bibehållandet av vissa i utdöende stadda djurslag.

Hård kommer domen en gång att falla över vår generation, om vi låta sådana dyrgripar i vår fauna försvinna som björn, lo och örn.

Nu har ju icke utskottet föreslagit ett sådant utrotande av dessa djur, men trots uttalande i motsatt riktning befarar jag att dess förslag skulle komma utvecklingen att tendera i den riktningen, och därför ber jag att få yrka bifall till herr andre vice talmannens förslag.

Herr andre vice talmannen: Jag begärde ordet med anledning av den beskyllning, som jag och andra fick för att ha idkat »vilddjursromantik». Det är sant, att vi förbinda naturen med vissa romantiska föreställningar, och dessa föreställningar omfatta också djuren ute i naturen, men även om jag på grund därav kan beskyllas för rovdjursromantik, måste jag returnera denna beskyllning till statsmakterna, ty det är naturligtvis precis samma romantiska föreställningar som ligga bakom hela den skyddslagstiftning, som herr Näslund vänder sig emot. Denna föreställning delas också synbarligen i viss mån av herr Tjällgren. I annat fall tycker jag att det är egendomligt, att utskottet icke föreslagit bifall till motionen om att fridlysningen skulle upphävas, ty då finge man ju bort dessa rovdjur och den romantik, som svävar omkring dem.

Om man skall ha ett skydd för vilddjuren i markerna, får man avgöra, hur långt man vill gå. Vill man ha djuren något så när talrika ute i markerna, så

Ang. fridlysningen av vissa djurslag. (Forts.)

att man verkligen kan träffa på dem, när man någon gång går ut i skogen, eller skall man bara ha en och annan ensam nalle sittande på en fjälltopp uppe i Norrland? Det senare anser jag icke vara så nödvändigt. Då kan man ju lika gärna nöja sig med att ha några stycken björnar på Skansen, som stockholmarna få gå och titta på. Men skall man verkligen skydda björnarna i naturen, bör man kunna tillåta att de bli några stycken till antalet så att man verkligen kan säga att björnen tillhör vår fauna.

Herr Tjällgren sade att man skall avgöra, huruvida människan eller rovdjuren skall bo i dessa norrländska vidder. Men han är själv med på att det skall finnas rovdjur där. Jag tror för min del att det finns plats både för människorna och för björnarna där uppe i Norrland.

När herr Näslund råder mig att ta reda på hur befolkningen tänker — »lev bland befolkningen!», som han sade — så får jag svara, att jag tror mig ha någon liten aning om det också, och jag tror icke att herr Näslund är någon sådan där alldeles ensamstående tolk för denna befolkning. Dessa människor ha ju bosatt sig där uppe i medvetande om de risker, som äro förenade med att bo i vildmarken. När herr Näslund skildrade de fasor, som barnen ute i vildmarken, vilka vaktade kreaturen, fingo uppleva, så överdrev han väl ganska väsentligt. De människor, som skicka ut barn i en skog, där de veta att det finns björn, äro nog, såsom någon talare här nyss framhöll, icke gripna av skräck för björnen. De veta att faran är praktiskt taget ingen.

Vad sedan skadegörelsen på kreaturen beträffar, talade jag i mitt förra anförande om renarna. Herr Näslund tycks mena, att det skulle vara mycket värre i fråga om de tama kreaturen. Jag kan då lämna den upplysningen att det enligt statistiken under tio år betalats ut ersättningar för 13 hästar och 9 kor, och det visar således att det i hela Norrland i genomsnitt är två djur om året, som blivit rivna av björn. Ägarna till dessa kreatur kanske beklaga förlusten, fastän de fått ersättning därför, men man kan icke säga, att denna statistik visar så förfärligt överväldigande siffror beträffande antalet rivna kreatur.

För övrigt är det ju ganska egendomligt att uppgifter om rivna djur bara komma uppifrån Norrland. Vi ha ju en björnstan även längre söderut, i Dalarna och i Härjedalen, och där ligga gårdarna tätare. Men därifrån hör man aldrig några uppgifter om att björnar varit framme och rivit kreatur. Detta styrker mig i min uppfattning att det finns något av psykos i den rörelse, som man försöker driva fram uppifrån Norrland.

Herr Näslund rådde mig att läsa yttrandena över motionen. Det har jag verkligen gjort, och jag har fått det bestämda intrycket, att de flesta yttrandena gå emot motionen och i den riktning jag har talat för här.

Herr Knut Petersson ansåg min ståndpunkt vara alltför negativ. Den beskyllningen vill jag värna mig för. Jag intar icke någon negativ ståndpunkt i denna fråga, utan jag kan mycket väl tänka mig en viss avskjutning av björnstanmen, framför allt om det skulle visa sig att den på någon viss plats blir alltför talrik eller att någon enstaka individ blir alltför närgången. Det är ju så med björnar som det är med t. ex. tjurar och även älgar, att somliga äro beskedliga och hyggliga men en och annan individ är så där argsint, och den kan man inte komma till rätta med på annat sätt än genom att nedlägga den. Det är likadant med människorna också — ja, jag har inte velat rekommendera samma recept mot herr Näslund som mot björnarna och älgarna. Mitt anförande ville vara en varning för att vid dessa överväganden, som böra utgå från rent praktiska förutsättningar, icke hamna i panik och psykos, som man i hög grad gjort. Jag skulle kunna gå så långt, att jag kunde ansluta mig till utskottets motivering; det är mot klämman som jag vänder mig, därför att

Ang. fridlysningen av vissa djurslag. (Forts.)

jag har den uppfattningen, att som man läser den är den en signal till en mera vittgående nedskjutning av björnstammen uppe i Norrland, en förvandling av stammen till en usel och degenererad rest, som inte kan anses vara ett inslag i naturen, utan, som jag uttryckte det i mitt förra anförande, en museirelikt, som mycket väl kunde skickas till Skansen.

Jag är mycket nöjd med denna debatt. Jag har som sagt vänt mig emot utskottets kläm. Om denna kläm får tolkas i den anda som genomgick herr Mannerskantz' anförande och denna tolkning även kommer att anammas av dem som skola utföra saken i verkligheten, så är jag fullt nöjd med resultatet. Där emot är jag icke säker på att den tolkningen hade blivit anammad, om vi inte hade slagit alarm i denna debatt.

Herr von Stockenström: Herr talman! Jag är nog en smula medskyldig i utformandet av utskottets kläm, men jag har inte alls det intrycket att utformandet skedde under någon sorts panik eller psykos, åtminstone inte för egen del, och jag tror inte det gäller för kamraternas del heller. Jag vill egentligen erinra särskilt herr andre vice talmannen om att vad utlåtandet framför allt tar sikte på, särskilt i motiveringen, är att avvisa motionerna, som gå ut på att fridlysningen helt och hållet skulle upphöra, eller som ett alternativ att de renskötande lapparna skulle få rätt att skjuta björn. Båda de alternativen ha vi bestämt avvisat, och därför tycker jag, att vi även här i kammaren i stort sett borde kunna vara överens i den frågan.

Nu är det olika meningar, om man överhuvud taget skall skriva i saken eller om man skall nöja sig med att, sedan man deklarerat sin uppfattning, avvisa motionerna. Läget är ju det, att vi veta att björnstammen varit stadd i en icke så liten ökning under de senaste tio åren, och så vitt jag vet gäller detta även lostammen. Det har företagits en björnräkning, som visat att man torde ha en stam på mellan tvåhundra och trehundra stycken björnar. Det är alltså åtminstone inte ännu på det sättet, att det bara finns en och annan björn som sitter ensam på en fjälltopp, utan det är ganska många som ströva omkring både på fjällen och i skogarna. Jag kan försäkra herr andre vice talmannen, att vi som varit med om att diktera detta utlåtande icke alls ha haft för avsikt att stammen skall utödas. Vi veta ju att regeringen har meddelat tillstånd till länsstyrelserna i tre län att låta nedlägga ett visst antal björnar — tjugufem stycken — men detta har icke skett, utan det är ett mycket litet antal som skjutits. Att vi i alla fall ha stannat för att föreslå en skrivelse, berodde egentligen på att vi ville betona detta förhållande att stammen har ökats. Det har visat sig att ersättningarna för dödade djur också ha ökats. Herr Åkerberg nämnde försiktigtvis bara siffrorna beträffande hästar och nötkreatur och inte beträffande får och renar, som ju också dödas i ganska stor omfattning. Det är tydligt att skadorna här ökats, och detta gäller både skador av björn och skador av lo. Regeringen har därför beslutat, att ett visst nedbringande av stammen skall ske, men detta har icke kommit till stånd, kanske på grund av att man icke bedrivit jakten med tillräcklig energi. Vi påpeka just den saken och hemställa att Kungl. Maj:t måtte överväga, om det icke kan behövas vissa åtgärder utöver dem som redan vidtagits för att i någon mån bringa ned stammen. Det är ju inte på något sätt meningen, att stammen skall bringas ned så långt att den kommer i verklig fara. Jag skulle snarast vilja instämma i vad herr Mannerskantz och herr Knut Petersson anført, att just den åtgärden kanske i det långa loppet är mera ägnad att verkligen konservera stammen.

Herr Sundberg antydde, att han ansåg den riktigaste vägen vara att visa mycket stor generositet, då det gällde att lämna ersättning för djur som blivit

Ang. fridlysningen av vissa djurslag. (Forts.)

rivna. Jag vet emellertid att man redan gör detta. Det är mycket svårt med bevisningen i sådana fall. Om en ren ligger riven och delvis uppäten och man finner björnsår, är det tydligt att det är en björn som varit framme, men man vet inte om det är björnen som från början rivit renen eller om denne dukat under av andra skäl, vilket sker i mycket stor omfattning särskilt med renarna. Det är därför mycket svårt att bevisa något, men jag vet att de myndigheter som skola pröva dessa frågor bruka visa så stor liberalitet som gärna kan tänkas.

Det har sagts, att man kanske lika väl kunde låta bli att skriva, men jag vill ännu en gång understryka vad som står i motiveringen. Det antyddes av herr Mannerskantz, att motiveringen och klämman inte hänga så väl ihop, men i motiveringen framhålles just, att när Kungl. Maj:t beslutat att en viss minskning av björnstammen skall få genomföras, bör man också se till att detta beslut blir effektuerat och att en viss utgallring sker antingen på det sätt som antyddes, att hela stammen i en viss trakt i någon mån nedbringas, eller så att vissa särskilt skadliga individer bli skjutna. Det är egentligen bara detta som är innebörden. Vi ha velat betona att dessa åtgärder böra vidtagas, och jag skulle därför för min del anse, att vi särskilt efter herr andre vice talmannens senaste anförande skulle kunna enas icke blott om motiveringen utan även om klämman, till vilken jag yrkar bifall.

Herr Tjällgren: Sedan jag begärde ordet har ju åtskilligt sagts av vad jag tänkte säga, men jag skall likväl be att få säga några ord eftersom jag har tillfälle därtill. Herr Sundberg tycktes vara mycket upprörd över att jag i mitt anförande nämnde, att man måste välja mellan om det på dessa trakter skulle finnas människor eller vilda djur. Det är alldeles riktigt, att jag yttrade det. Jag vill då bara fästa uppmärksamheten på att för närvarande finns det, såsom herr Sundberg nämnde, båda slagen, både människor och vilda rovdjur, men jag menade med mitt yttrande, att om till exempel björnstammen skulle få förökas, utan att man gjorde någonting åt det, skulle det nog inom en inte alltför avlägsen framtid bli ganska omöjligt för människorna att bo där uppe.

Nu vill jag säga, att jag tycker herrarna här resonera som om utskottet skulle ha hemställt om bifall till motionerna. Som herr von Stockenström nyss nämnde är ju detta ingalunda fallet utan tvärtom, och därför tycker jag man skulle kunna enas om utskottets utlåtande.

Jag skall inte längre upptaga tiden och yrkar fortfarande bifall till utskottets hemställan.

Herr Näslund: Endast ett kort beriktigande med anledning av herr Knut Peterssens anförande. Jag syftade i mitt förra anförande inte på lon i Alingsås utan på järven som simmade i Kalmarsund, såsom herr Mannerskantz erinrade om. Vad som från mina utgångspunkter i det sammanhanget hade betydelse för bevisföringen, det var den reaktion som ortspressen förde emot att det fanns ett rovdjur där. Det var det jag pekade på. Då var man färdig att i jaktvårdens intresse yrka på att det där inte skulle få finnas något rovdjur, men när det gäller lappmarkerna och Norrland gör man anspråk på att rovdjurens skola få ett utrymme som alltför mycket inkräktar på människornas lovliga näring.

Herr Åkerberg var ju vänlig nog att undantaga mig från de ilska varelser som böra skjutas, och jag skall därför inte vara för besvärlig mot honom, men då han såsom en polemik mot oss som reagera mot en alltför stark ökning av rovdjursstammen säger att människorna dock ha slagit sig ner där uppe och då väl också få finna sig i förhållandena, sådana de äro, vill jag svara, att

Ang. fridlysningen av vissa djurslag. (Forts.)
människorna slogo sig ner däruppe, herr Åkerberg, när människornas kamp emot vilddjuren var tillåten, men sedan människorna slagit sig ner där kommer man och kringgårdar vilddjuren med alltför starkt skydd.

Herr talman! Jag skall sluta med att säga, att vi kanhända å ömse sidor i iveren ha drivit upp debatten till alltför hög temperatur, men det är självfallet att man icke kan låta en argumentering av sådant art som låg i herr andre vice talmannens första anförande stå oemotsagd.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de där- under förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägan- de ja besvarad.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 48, i anledning av väckta motioner angående ändring av gällande bestämmelser rörande arrendevillkoren för krono- och andra av det allmänna ägda arrendehemman m. m.;

nr 49, i anledning av väckt motion om upprättande av kontrollgårdar för belysande av jordbrukets produktionsförhållanden m. m.; samt

nr 50, i anledning av väckta motioner om utredning och förslag rörande ordnandet av kontrollen över handeln med utsäde.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. den elektriska konsulentverksamheten å landsbygden.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 51, i anledning av väckta motioner om utredning angående den elektriska konsulentverksamheten å landsbygden.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 21 av herr *von Horn* m. fl. samt II: 49 av herr *Staxäng*, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående befrämjandet av den elektriska konsulentverksamheten på landsbygden.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att de likalydande motionerna I: 21 och II: 49 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Gabrielsson*, *Mannerskantz*, *von Stoc- kenström* och *Janson* i Frändesta, vilka ansett, att utskottets motivering bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 21 och II: 49 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning angående befrämjande av konsulentverksamheten för landsbygdens elektrifiering samt för riksdagen framlägga de förslag i ämnet, som därav kunde föranledas.

Herr *von Horn*: Herr talman! Redan under det föregående världskriget började ju elektrifieringen av vårt lands landsbygd, och då bildade man på olika ställen i landet, praktiskt taget i varje län, länsföreningar för att ha konsulenter som rådgivare. Dessa konsulenter fingo under loppet av ett antal år anslag av statsmakterna på vissa villkor, som jag inte här skall ingå på. Emel-

Ang. den elektriska konsulentverksamheten å landsbygden. (Forts.)

lertid blev den första elektrifieringen av rikets landsbygd verkställd, och därefter ansåg man sig icke behöva lämna några statsanslag åt länskonsulenter utom i de tre norrländska länen, där man allt intill denna dag har statsanslag för detta ändamål.

Nu ber jag att få konstatera, att behovet av sådan konsulentverksamhet icke, som man antagit, har upphört i stora delar av riket i övrigt. I det län där jag bor kan jag konstatera ett sådant behov och likaså i flera andra län, vilka jag känner närmare till. Visserligen har man ju trasslat sig fram inom länen och på ett eller annat sätt försökt ordna så att det skall finnas en konsulent, som man kan vända sig till, men en ordentlig organisation härutinnan förefinnes ännu icke på landsbygden. Man får inte glömma, att i detta avseende äro landsbygdens folk konsumenter, och på alla övriga områden ha ju konsumenterna i allmänhet slagit sig ihop, men det har varit synnerligen svårt att få denna konsumentgrupp att slå sig ihop till någon sorts enhet. Behovet förefinnes, men det är svårt att få denna verksamhet ekonomiskt bärkraftig. Konsulentverksamhet på landsbygden är som vi veta aldrig ekonomiskt bärkraftig, och verksamheten på det elektriska området utgör härvidlag intet undantag.

Man har ordnat saken på olika sätt. Somliga ha försökt göra det genom att anlita hushållningssällskapen, andra genom anslutning till ångpanneföreningar och dylikt, men det förefinnes dock en grupp av län, där verksamheten fortfarande bedrivs självständigt, och där har den visat sig vara mycket svår att ordna. Motionen innebär ju önskemålet, att det skulle göras en utredning för att konstatera, i vad mån man för framtiden skulle kunna befrämja denna konsulentverksamhet. Utskottet har emellertid gått emot detta förslag, under motiveringar som jag sedermera skall be att få något ventilera, under det att ett mindretal av utskottets medlemmar har reserverat sig till förmån för den åtgärd som är föreslagen i motionen.

Utskottet har över denna fråga låtit höra kommerskollegium, lantbruksstyrelsen och jordbrukstekniska föreningen. Lantbruksstyrelsen har ju instämt med kommerskollegium, och så vitt jag kunnat utläsa äro alla yttrandena positiva beträffande denna konsulentverksamhet. Jag skall be att få citera några ord.

På sidan 14 i utskottsutlåtandet står följande uttalande av kommerskollegium: »Även sedan de egentliga elektrifieringsarbetena avslutats torde emellertid alltid komma att kvarstå arbetsuppgiften att tillse, att det i anläggningarna nedlagda kapitalet» — och det kapitalet går på många hundra miljoner kronor — »förräntas på ett tillfredsställande sätt och att de fördelar, som den elektriska kraften erbjuder, verkligen komma landsbygdsbefolkningen tillgodo. Länskonsulenter ha här ett arbetsfält av stor betydelse. Tillgången till en organiserad länskonsulentverksamhet skulle även vara av betydelse för de statliga myndigheterna, bland annat för kollegii elektriska byrå och statens elektriska inspektion. Sälunda skulle bl. a. den rådgivning i allmänna tekniska frågor, granskning av koncessionsansökningar m. m., som nu utövas av berörda statsinstitutioner, till viss del kunna övertagas av konsulenter, och även den statliga tillsynen över anläggningarna underlättas.» Denna verksamhet har ju pågått i ungefär tjugu år, och kommerskollegium säger också, att erfarenheterna av verksamheten varit ganska växlande men till övervägande delen kunna betecknas såsom goda och att där goda förutsättningar förefunnits, konsulenterna också ha utträttat ett betydande arbete till fromma för landsbygdens planmässiga elektrifiering. Jordbrukstekniska föreningen har funnit mycket önskvärt att en sådan utredning som föreslås i motionen kommer till stånd. Jag kan alltså icke se annat än att yttrandena i stort sett stödja kravet på denna utredning. Kommerskollegium avstyrker den inte heller men säger att kollegium av olika

Ang. den elektriska konsulentverksamheten å landsbygden. (Forts.)
skäl anser tveksamt, huruvida en utredning i det av motionärerna avsedda syftet kan väntas leda till några praktiskt realiserbara förslag, och det är på denna uttalande tvekan som utskottet stöder sig, när det framställer sitt avslagsyrkande.

Om jag nu övergår till utskottets motivering för avslag på framställningen, så har jag icke kunnat finna annat än att utskottet har tre skäl: Det som jag nyss nämnde, att kommerskollegium av olika skäl anser tveksamt, huruvida utredningsarbetet kunde förväntas leda till positiva resultat, vidare att den pågående hushållningssällskapsutredningen i viss utsträckning skulle upptaga till behandling frågan om behovet av elektrifieringskonsulenter och slutligen att riksdagen beviljat 10 miljoner kronor till främjande av landsbygdens elektrifiering under de två sista riksdagarna.

Beträffande det första skälet säger visserligen kollegium, att det av olika skäl hyser tvekan, men om man undantar det samarbete med brandstodsbolagen som påyrkas i motionen kan jag inte utläsa att kollegium egentligen har angivit några skäl för sin tvekan. Man frågar sig då, vilka de skälen skulle vara. Kanske det är intressemotsättningen emellan leverantörerna till landsbygdens kraftemottagare och jordbrukarna och deras konsulentverksamhet. Det är ju självklart, att leverantörerna av vissa anledningar icke önska få den kontroll, som en fristående och opartisk länskonsulent förmår utöva, utan själva vilja avgöra vad som skall levereras och vilket pris som skall sättas på kraften. Leverantörerna äro ju också mera fast organiserade och kunna därför utöva en lätt oss säga skickligare press för sina synpunkter än den splittrade landsbygden kan göra på detta område. Om detta möjligen kan vara ett av skälen, har jag gärna velat angiva det. I övrigt kan jag praktiskt taget inte hitta något skäl.

Den andra punkten var den om hushållningssällskapsutredningen. Jag kan inte finna annat än att om hushållningssällskapsutredningen skall taga upp denna fråga, måste ändå en utredning i detta avseende äga rum, och varför vore det inte då möjligt att redan nu verkställa denna utredning, som hushållningssällskapsutredningen i så fall skulle få rent till skänks? Jag undrar om hushållningssällskapsutredningen kan undgå att taga upp denna fråga, men man vet ju inte, när hushållningssällskapsutredningen med de nuvarande förhållandena kan framlägga sitt förslag, medan denna konsulentverksamhet skulle behövas mycket snart för att konsulenterna just i dessa kritiska tider skulle kunna lägga in all sin kraft och hela sitt arbete på en förbättring av förhållandena på landsbygden i detta avseende.

Beträffande slutligen de 10 miljoner kronorna har man efter vad jag har hört nu efter ett halvt års erfarenhet kommit underfund med att den kopparbrist som kriget har medfört utgör ett hinder för begagnandet av detta anslag, och enligt underrättelser som jag erhållit lär det verkligen ha inträffat, att utredningar om elektrifiering med hjälp av statsbidrag ur detta belopp ha måst inhiberas i avvaktan på bättre koppartillgång. Fortsätter kriget, kan det hända, att dessa 10 miljoner kronor bara bli ett vackert gyllene sken. Det vore då kanske inte så dumt att passa på under denna tid att organisera länskonsulentverksamheten ordentligt, i synnerhet därför att arbetet på detta område som jag nämnde inte är avslutat utan dag för dag fortsätter. Man sysslar med att förbättra ledningarna för att dessa skola kunna taga emot nya konsumentgrupper. Ledningarna måste förstärkas och ombyggas, och allt detta tarvar planering. Likaså behövs det särskild sakkunskap för installationerna. Jag tror därför att en organisation av denna länskonsulentverksamhet vore en synnerligen god gärning i dessa tider.

Så skall jag be att få påpeka en annan sak, som jag tycker är rätt egendomlig. I propositionen nr 43 till föregående urtima riksdag står det på sid. 8, att vattenfallsstyrelsen har givit stöd åt landsbygdselektrifieringen genom

Ang. den elektriska konsulentverksamheten å landsbygden. (Forts.)
lämpliga taxeformer, successiva taxesänkningar, valfrihet mellan bygde- och industritaxa samt genom rådgivande verksamhet i fråga om föreningarnas såväl tekniska och ekonomiska som administrativa angelägenheter. Detta bestyrkes också av kommerskollegii utredning i denna fråga. Då ställer man sig den frågan: Hur stor del av landet är det, som vattenfallsstyrelsen har under sin rayon beträffande elektrifieringen? Jag har inte kunnat få någon direkt siffra, men det torde väl vara omkring en tredjedel, troligen något mera. De övriga två tredjedelarna ligga icke under vattenfallsstyrelsen. Denna tredjedel, som har förmånen att höra under vattenfallsstyrelsen, åtnjuter alltså förmånen att få rådgivande verksamhet vid administrativ, teknisk och ekonomisk planläggning. Och vem bekostar detta? Jo, det är staten som bekostar denna rådgivning, under det de andra två tredjedelarna av landet — jag tillhör dem som bo där — icke få denna förmån men få bidra att betala kostnaden. Detta innebär en ojämnhet, som jag med dessa ord har velat påpeka.

Jag är synnerligen tacksam mot de herrar i jordbruksutskottet, som ha varit vänliga att sätta sig in i min tankegång, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Gabrielsson, herr Mannerskantz m. fl. avgivna reservationen i detta ärende.

Herr Franzon: Herr talman! Jag har begärt ordet för att giva min anslutning till det förslag, som framkommit i den avlämnade reservationen. Jag har en viss erfarenhet på det ifrågakommande området, men det är inte det jag stöder mig på utan på de yttranden, som kommit in från olika myndigheter och främst då kommerskollegium. Det är den myndighet, som har överinseendet över all elektrisk verksamhet, det utför besiktningar och därunder sortera våra statsinspektörer.

Kommerskollegium tillstyrker den utredning som här skulle ifrågakomma, även om det är tveksamt. Jag ber att få hänvisa till att kommerskollegium säger, att erfarenheten visar att till övervägande del har konsulentverksamheten visat mycket goda resultat.

Jag är övertygad om att för den händelse en sådan konsulentverksamhet hade varit bättre och mera organiserad hade man säkerligen nu varit tacksam, i synnerhet inom industrikommissionen, då det nu gäller att på ett praktiskt och rationellt sätt använda den materiel som det är ont om.

Nu säger man i betänkandet att elektrifieringen kanske är avslutad. Det förhåller sig inte så. Skall man förbruka dessa 11 miljoner — det är inte 10 utan 11 miljoner kronor — som Kungl. Maj:t har anslagit för elektrifiering och även för installationsarbeten, kommer arbetet med hänsyn till bristen på metall, i synnerhet koppar, att pågå ganska länge.

Skola nu, som utskottet gör gällande, dessa anslag även användas till konsulentverksamhet, torde det väl ganska snart gå att åstadkomma en sådan utredning som motionärerna åsyfta.

Utskottet hänvisar till att frågan om behovet av konsulenter på landsbygden skall behandlas i samband med hushållningssällskapsutredningen. Det kan kanske vara en lämplig åtgärd, men själv har jag den uppfattningen att denna fråga såväl tekniskt som praktiskt är av den natur att det med hänsyn till vad en dylik utredning skulle komma att omfatta knappast är lämpligt att låta utredningen ingå som en del i den pågående hushållningssällskapsutredningen. Kontakt mellan de båda utredningarna skulle säkerligen kunna komma till stånd utan svårigheter, och det skulle antagligen bli ett mycket intimt samarbete. Om jag inte är fel underrättad är en av motionärerna även ordförande i utredningen rörande hushållningssällskapens omorganisation, och han

Ang. den elektriska konsulentverksamheten å landsbygden. (Forts.)
torde väl bäst ha reda på om denna utredning sysslar med de problem som här ha andragits.

Jag vill endast tillägga att för den elektriska anläggningsverksamheten samt den elektriska energiens distribuering och praktiska utnyttjande på landsbygden kräves numera årligen en mycket betydande omsättning av kontanta medel. De belopp, som tagas i anspråk härför, äro av sådan storleksordning, att en möjligast rationell användning av desamma är av icke ringa betydelse även i statsfinansiellt avseende. Att utvecklingen dock i detta hänseende lämnar rätt mycket övrigt att önska, är bland initierade allmänt känt. Såväl yttre som inre anläggningar utföras ej sällan till betydligt högre kostnad, än som vid en ändamålsenligare planläggning av desamma skulle erfordras. Även med avseende på själva energidistributionen torde i många fall en bättre rationalisering kunna medföra ur såväl praktisk som ekonomisk synpunkt gynnsammare förhållanden än de nuvarande.

Då jag har erfarenhet av konsulentverksamheten, särskilt sådan den bedrevs tidigare, känner jag till att konsulenterna borde hava ett statligt ekonomiskt stöd för att rätt kunna utföra sitt ansvarsfulla arbete. I det avseendet bör det bli ett bättre sakernas tillstånd.

Med dessa ord, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationen.

Herr Tjällgren: Herr talman! I de motioner som det här är fråga om har hemställts att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående befrämjandet av den elektriska konsulentverksamheten på landsbygden. Såvitt jag förstått motionerna rätt, skulle önskemålet hos motionärerna vara, att man skulle tillsätta några statliga befattningshavare som skulle ha hand om denna verksamhet. Nu är det en gammal god praxis här i riksdagen att om en utredning i ett visst ärende pågår, brukar riksdagen inte besluta att föreslå en ny utredning i samma ärende. Det framgår av utskottets utlåtande, och det citerades av herr von Horn, att enligt vad utskottet inhämtat kommer den s. k. hushållningssällskapsutredningen att syssla med dessa spörsmål. Det är ett skäl varför utskottet inte ansett sig böra tillstyrka motionerna. För det andra förhåller det sig på det sättet, vilket också finnes anmärkt i utskottsutlåtandet, att för innevarande och nästkommande budgetår har riksdagen anvisat anslag på tillhoppa 10,000,000 kronor till befrämjande av landsbygdens elektrifiering. Denna mening citerades också mycket riktigt av herr von Horn, men han slutade utan att citera fortsättningen, som lyder: »Enligt de för sistnämnda båda anslag gällande bestämmelserna få av anslagen disponeras behövliga medel även för undersökningar och planläggningar rörande elektrifieringsföretag.» Det glömde herr von Horn att citera, vilket jag beklagar.

Vidare framgår det utav kommerskollegii yttrande, som finnes intaget i utskottsutlåtandet, att i en del län, nämligen i Stockholms och Uppsala län, Jönköpings, Kronobergs, Blekinge, Kristianstads, Hallands, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län finnes det s. k. elektriska länsföreningar. Såvitt jag har mig bekant, finnes hos varje sådan länsförening anställd en konsulent, och, som det säges i det berörda yttrandet, äro i flera fall dessa länskonsulenter anknutna till vederbörande ångpanneförenings elektrotekniska avdelningskontor.

Det är i huvudsak de skäl som varit avgörande för utskottet, då utskottet beslutat avstyrka motionerna. Framför allt vill jag än en gång betona, att då en utredning i ärendet praktiskt taget pågår, har utskottet inte velat tillstyrka motionerna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. den elektriska konsulentverksamheten å landsbygden. (Forts.)

Herr von Stockenström: Herr talman! Det är nog riktigt att hushållningssällskapsutredningen möjligen i viss omfattning kommer att behandla denna fråga. Men det är inte alldeles säkert att frågan i sin helhet kommer att tagas upp till behandling, och det är inte heller säkert att de konsulenter, som vi enligt min mening behöva, komma att vara anknutna till hushållningssällskapen. De kunna tänkas samarbeta med brandstodsbolag eller ångpanneföreningar eller vara verksamma på annat sätt.

Elektrifieringen har fortskridit ganska långt i vårt land, men det finns en hel del trakter som inte äro elektrifierade. Det finns en hel del fläckar som behöva fyllas i, och det pågår just nu en ganska intensiv elektrifieringsverksamhet.

Men även i trakter där man redan har elektrifierat sker ett ständigt vidgat utnyttjande av elektriciteten. Jag vet själv av erfarenhet att det alltid finnes något att göra i en elektrisk distributionsförening, ommonteringar, fortsatt utbyggande, ianspråktagande av kraften för nya ändamål, och man behöver därvid många, många gånger en sakkunnig, opartisk rådgivning. Man kan visserligen få råd av installatörer och genom elektriska firmor och på annat sätt, men jag tror att det är av särskild vikt att man har tillgång till den opartiska sakkunskap som en konsulent eller vad man nu vill kalla honom besitter.

Det finns visserligen konsulenter i vissa delar av landet, men det vore önskvärt att man finge sådana rådgivare tillgängliga praktiskt taget överallt. Jag tror därför att det finns fullt fog för en utredning, och jag tycker inte att det är för mycket begärt att en sådan kommer till stånd, vare sig genom särskilda direktiv till hushållningssällskapsutredningen eller genom att man uppdrager utredningen åt någon annan kommitté.

Jag har därför, herr talman, anslutit mig till reservanterna och ber att få yrka bifall till reservationen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr von Horn begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 51, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Ang. den elektriska konsulentverksamheten å landsbygden. (Forts.)

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 44;

Nej — 40.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid ånyo skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till avlönande av mejerikonsulenter m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. reglering av handeln med färsk strömning m. m. Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss reglering av handeln med färsk strömning och sill m. m.

I detta utlåtande hade utskottet, med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 131 framlagda förslag, hemställt, att riksdagen måtte

1) till Bidrag till reglering av handeln med strömning och sill m. m. för budgetåret 1941/42 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 155,000 kronor;

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med två såsom bilagor till statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för den 28 februari 1941 fogade utkast till kungörelser om viss reglering av handeln med färsk strömning och sill ävensom om viss reglering av priset å strömning och sill utfärda erforderliga bestämmelser i dessa ämnen, att gälla från och med den 1 juli 1941 till och med den 31 december 1942.

Herr Ohlin: Herr talman! Jag reser mig endast för att göra ett kort uttalande i denna mycket viktiga fråga, d. v. s. rörande önskvärdheten av att strömningen blir på bästa möjliga sätt utnyttjad såsom det värdefulla näringsmedel den utgör.

Varken av propositionen eller utskottsutlåtandet framgår det, vilka verkningarna utav strömmingsregleringen äro. Inom vissa distrikt tyckes det ofta bli överskott på strömning, som då användes till framställning av gödningsmedel eller fodermedel eller export, medan samtidigt inom andra distrikt det kan vara ett relativt högt pris på strömningen. Många tro kanske att detta endast var fallet före kriget och att under nuvarande knappa tillgång på livsmedel detta icke längre förekommer. Redan ett studium av propositionen visar, att det alltjämt sker. Statens fiskenämnd uttalar t. ex. att det är mycket »svårt att avgöra, huruvida icke en förhållandevis större del av fångstmängden inom dessa föreningar skulle kunnat vinna avsättning inom landet för konsumtion i färskt tillstånd». Och statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet förklarar, att han inte kan vara med om att man begränsar subventionen till producentföreningarna vid framställning av gödningsmedel eller utfodringsmedel o. d. till att endast gälla 35 procent av den genomsnittliga fångsten inom distriktet. Han anser att möjlighet bör finnas till subvention med statsmedel, så att upp till 50 procent av fångsten kan få användas till sådana ändamål.

Producentföreningarna inom överskottsdistrikten ha måhända ett intresse av att då överskott uppkommer föra över denna mängd strömning till angränsande distrikt. Men man kan undra vad producentföreningarna i angrän-

Ang. reglering av handeln med färsk strömming m. m. (Forts.)

sande distrikt ha för intresse att plötsligt få över sig en stor mängd strömming, varigenom partipriset från att ha varit en krona plötsligt går ned till exempelvis 60 öre. Det är mänskligt om föreningarna äro rätt obenägna att taga emot denna överskottsströmming och i stället förorda, att föreningen i distrikt med överskott använder detta inom distriktet t. ex. till framställning av fodermedel och gödningsmedel. Man kan inte draga någon parallell med jordbrukets producentföreningar, ty på det området är prisbildningen i stort sett centralt reglerad.

Nu finnes en fiskenämnd som skall övervaka regleringen, och det sker också utan tvivel i viss utsträckning. Statsrådet uttalar att han anser att man bör utreda frågan om vilken nytta olika kategorier av fiskare haft av den hittillsvarande regleringen och att en sådan utredning bör ske genom fiskenämndens försorg. Jag vill med anledning härav framhålla önskvärdheten av att man inte bara betraktar denna fråga ur fiskarnas synpunkt utan även ur konsumenternas, att man tänker på hur viktigt det är att ett så förstklassigt livsmedel som strömmingen verkligen blir om möjligt till fulla utnyttjat som näringsmedel.

Jag kom i går tillbaka från vårt grannland Finland, där jag erfarit hur oerhört mycket strömmingen betytt under en tid av knapp livsmedelsförsörjning. Det torde vara anledning för oss att se till, att detta livsmedel så väl som möjligt utnyttjas till människoföda.

En annan synpunkt som jag skulle vilja framhålla är att den ifrågasatta utredningen knappast helt och hållet bör anförtros åt fiskenämnden. Det är dennas uppgift att se till, att allt löper på bästa möjliga sätt, och det är endast mänskligt om nämnden då tycker att i stort sett har det varit bra som det är.

Jag tillåter mig alltså uttala de önskemålen, att den utredning, som skall igångsättas eller redan påbörjats, för *det första* utvidgas från att endast omfatta fiskerinäringens synpunkter till att även avse detta viktiga näringsmedels utnyttjande för konsumtion och att för *det andra* vid utförandet av denna utredning även andra sakkunniga än fiskenämnden tagas i anspråk.

Herr talman, jag har intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en statlig lånefond för byggande av skogsvägar (skogsväglånefonden).

Ang. inrättande av en skogsväglånefond.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 186 gjorda framställning hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte till skogsväglånefonden å riksstatens kapitalbudget under rubriken statens utlåningsfonder för budgetåret 1941/42 anvisa ett reservationsanslag av 900,000 kronor.

Reservation hade anmälts av herrar *Gabrielsson* och *Janson* i Frändesta, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **Björkman**: Herr talman! Emot vad utskottet i detta sitt utlåtande anfört har jag egentligen ingen erinran. Åtgärden att stödja anläggandet av med motorfordon farbara vägar i skogar synes väl motiverad i synnerhet i nuvarande läge, då bränsleproblemet intar en så framträdande plats i folkhushållet.

Ang. inrättande av en skogsväglånefond. (Forts.)

Av utlåtandet framgår att Kungl. Maj:t i sin proposition nr 2 å tilläggsstat II till årets riksdag föreslagit, att ett belopp av 1,000,000 kronor skulle anvisas till bland annat byggande av skogsvägar.

I anledning av sagda proposition hemställde jordbruksutskottet i sitt utlåtande nr 2 under hänvisning till angelägenheten och behovet av bättre kommunikationer i skogarna, att bidrag till byggande av skogsvägar, som enligt tidigare bestämmelser varit maximerade till 25 procent av anläggningskostnaden, efter prövning nu borde få utgå med upp till 50 procent av kostnaden. I anslutning härtill hade utskottet med anledning av en av mig m. fl. väckt motion hemställt, att Kungl. Maj:t måtte medgivas rätt att av anslaget även bevilja bidrag till anläggandet av skogskojor eller därmed jämförliga förläggningar. Riksdagen biföll vad utskottet hemställt och avlät den 18 mars i år en skrivelse till Kungl. Maj:t med anmälan om vad sålunda riksdagen beslutat.

I en kungl. kungörelse nr 187 av den 8 april i år ha föreskrifter utfärdats beträffande anslaget till väganläggningar, men vad riksdagen beslutat beträffande kojor eller förläggningar har icke kommit till uttryck i sagda kungl. kungörelse.

Jag vill därför efterlysa anledningen härtill samt även framställa en förfrågan, i vilken ordning de av riksdagen i utsikt ställda anslagen till kojbyggnader kunna sökas, då någon anvisning därom icke finnes i kungörelsen.

För oss alla som syssla med skogen och dithörande spörsmål torde det stå klart att förläggningar i skogarna äro minst lika viktiga som vägar, om något arbete skall kunna utföras. Då skogsbruket för närvarande har brist på arbetskraft, är det ännu angelägnare att förläggningar finnas för att man skall kunna överföra arbetskraft från överskottsområden till skogsbruket. Jag hoppas att departementschefen måtte ägna dessa spörsmål sin uppmärksamhet, då de äro av den största betydelse för skogsbruket, så att bidrag såväl som lån måtte kunna utgå jämsides till vägar och till förläggningar i skogarna.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtande och memorial:

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Mälarens reglering m. m.; samt

nr 56, angående ersättning åt av utskottet anlitat biträde.

Vad utskottet i dessa betänkannden hemställt bifölls.

Om tryggande av barnens näringsbehov. Föredrogos ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion om utredning angående barnens skydd i händelse av skärpt kris beträffande vår livsmedelsförsörjning.

I en inom riksdagens första kammare väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 64, hade herrar *Aronsson* och *Bror Nilsson* hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Konungen anhålla om skyndsamt utredning angående barnens skydd i händelse av skärpt kris beträffande vår livsmedelsförsörjning.

Om tryggande av barnens näringsbehov. (Forts.)

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr Aronsson: Herr talman! Det föreliggande utlåtandet från första kammarens andra tillfälliga utskott utgör ett typiskt exempel på hur man med en välvillig motivering dräper en motion. Utskottet säger nu: »Utskottet delar till fullo motionärernas uppfattning om den stora betydelsen av att, i händelse av skärpt läge i fråga om vår livsmedelsförsörjning, åtgärder i tid vidtagas för att i möjligaste mån trygga tillgången på viktiga näringsmedel för det uppväxande släktet.» Vidare säger utskottet: »I anslutning till vad medicinalstyrelsen anfört i fråga om betydelsen av en upplysningsverksamhet bland allmänheten rörande olika födoämnen värde ur närings synpunkt samt bästa sätt för deras tillvaratagande, vill utskottet understryka vikten av att denna synpunkt uppmärksammas vid den fortsatta behandlingen av ifrågavarande spörsmål.»

Skälet för avslag på motionen, vilken just innebär hemställan om en skrivelse till Konungen med anhållan om skyndsamt utredning i dessa betydelsefulla spörsmål, anger utskottet vara att »i den mån utredningar och åtgärder på förevarande område i fortsättningen må finnas påkallade, synas de lämpligen böra handhavas av de myndigheter vilka redan nu syssla med näringsproblemen». Utan tvivel kan det vara lämpligt att åt dessa myndigheter anförtro en sådan utredning. Men här är frågan, om riksdagen anser utredningen vara av sådan vikt att riksdagen vill göra ett bestämt uttalande i saken. Därmed uttrycker riksdagen icke allenast sin vilja att denna viktiga fråga i tid ordnas utan åtar sig också själv ett ansvar för densamma, och det blir möjligt för både riksdag och regering att av myndigheterna kräva ett visst ansvar. Det är det som i detta fall behöves. Vi kunna helt enkelt icke såsom medansvariga för vad som här i riket sker eller underlåtes nöja oss med mindre än att det här bestämt säges ifrån, att någonting måste göras. Vi vilja inte ännu en gång uppleva den förra krisens bittra erfarenhet att se barn och unga människor märkta för livet av bristfällig eller olämpligt sammansatt föda, såvitt detta står i mänsklig makt att förhindra.

En motion i saken följd av ett välvilligt uttalande av ett tillfälligt utskott är icke tillfyllest, lika litet som vissa myndigheters utsagor att saken av dem överväges. Här bör riksdagen med hela den makt och myndighet den har uttrycka sin vilja att frågan beaktas, och det kan lämpligen ske genom en riksdagsskrivelse. Här finns intet reellt skäl, varför icke en sådan skrivelse borde avlåtas.

Samtliga de hörda myndigheterna understryka frågans oerhörda vikt och betydelse. Medicinalstyrelsen, svenska läkaresällskapet samt svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet tillstyrka reservationslöst en skyndsamt utredning i ärendet. Statens institut för folkhälsan och statens livsmedelskommission säga sig med uppmärksamhet följa frågan och anse sålunda icke ett särskilt utredningsorgan vara behövt. Jag säger än en gång att det mycket väl kan ordnas så, att utredningen lägges i händerna på något av dessa organ, ja, måhända ha de en utredning redan klar. Det är en sak för sig, en annan är den om riksdagen vill uttala sig för att våra barn skola erhålla en god och lämplig föda, kosta vad det kosta vill.

I förhoppning att riksdagen har en god vilja och att den också vill se denna förverkligad tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till den i ämnet väckta motionen.

Om tryggande av barnens näringsbehov. (Forts.)

Herr **Wohlin**: Herr talman! Denna motion är enligt min uppfattning ett ord i rättan tid och den trycker på en mycket betydelsefull punkt i vårt samhällsliv. Genom de förhållanden som inträtt under den rådande krisen ha svårigheterna för barnrika familjer att erhålla näringsrika födoämnen väsentligt ökats, och ställningen torde för närvarande mängenstädes inom landet vara ganska förtvivlad. Att låta det uppväxande släktet drabbas av krisens tryck mer än som är absolut nödvändigt är icke försvarligt, och statsmakterna måste därför göra sitt yttersta för att se till, att de barn, som nu växa upp, icke på grund av näringsbrist eller andra omständigheter utvecklas till fysiskt klenare människor, vilket kan komma att medföra följder för hela deras återstående liv.

Sällan har väl en motion blivit så välvilligt behandlad hos de sakkunniga myndigheter, vilka utskottet på ett förtjänstfullt sätt låtit höra i ämnet. Socialstyrelsens utlåtande andas stor välvilja, men styrelsen skjuter frågan i ett väsentligt avseende till ett annat ämbetsverk, nämligen medicinalstyrelsen, dit den också i första rummet hör. Och medicinalstyrelsen, som ju är det ansvariga organet för hälsovården inom riket, tillstyrker in amplissima forma en skyndsamt utredning av den natur som motionärerna begära. Statens institut för folkhälsan, vars förtjänstfulla arbete alla torde påminna sig, erinrar om vissa åtgärder som redan vidtagits eller pågå men framhåller att även mera omfattande utredningar äro önskvärda eller kunna bli nödvändiga. Vidare erinrar statens livsmedelskommission om de åtgärder, kommissionen vidtagit med avseende å prisrabatteringar beträffande en del livsmedel, och om vad kommissionen ytterligare ämnar göra, och den ställer sig ävenledes självfallet ytterligt välvillig till den utomordentligt viktiga sak som motionärerna beröra. Svenska läkarsällskapet tillstyrker motionen utan vidare och svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet likaså.

Då är frågan, huruvida riksdagen bör åtnöja sig med en välvillig motivering och ett därpå följande avslag, eller om riksdagen icke bör anse denna fråga om barnens skydd beträffande deras livsmedelsförsörjning i händelse av en skärpt kris vara av natur att riksdagen bör, sedan motion i ämnet väckts, understryka frågans vikt genom att besluta den riksdagsskrivelse som motionärerna ha begärt. Något särskilt utredningsorgan för denna fråga lär inte behövas, vilket också institutet för folkhälsan framhåller. Det finns redan utredningsorgan, kompetenta att handhava detta ämne, och det råder ett gott samarbete mellan de myndigheter som skulle komma att samarbeta i denna fråga. För några veckor sedan inlämnades en stor petition i befolkningsfrågan av ett fyrtiotal representativa sammanslutningar, företrädande alla opinionsriktningar inom landet, och i denna petition understrykes icke minst den stora betydelsen av åtgärder till skydd för de uppväxande barnens hälsotillstånd eller vad man kallar den kvalitativa sidan av befolkningsfrågan. Om denna petition, som vi måste hoppas leder till ett initiativ från Kungl. Maj:ts sida, få vi kanske häri genom en naturlig instans för behandlingen av ett ämne som detta.

Jag tror att det måste göra ett nedslående intryck på de tusentals krafter runt om i landet, som dagligen se förhållandena sådana de för närvarande gestalta sig i fattiga familjer, att finna att riksdagen, visserligen med en välvillig motivering som dock aldrig kommer närmare till deras kännedom, sagt nej till en motion som den förevarande. Jag skulle finna det vara en klok handling och ett gott handtag åt myndigheterna, om första kammaren skulle vilja, med all honnör för utskottsmajoritetens behandling av ämnet, vilken som jag nyss nämnde varit grundlig och respektabel, likväl bifalla motionen, och jag ber, herr talman, att få instämma i yrkandet om bifall till motionen.

I herr Wohlins yttrande instämde herrar *Andrén, Bror Nilsson, Bergman och Friggeråker*.

Om tryggande av barnens näringsbehov. (Forts.)

Herr Heüman: Herr talman! Utskottet har, såsom framgår av dess utlåtande, beaktat den vikt som ligger uppå de frågor som framförts i motionen. Att utskottet inte stannat för ett bifall till kravet på en utredning är en följd av att utskottet, som i denna punkt är enhälligt, ansett en särskild utredning på detta område icke vara av behovet påkallad under nuvarande förhållanden. De yttranden, som inkommit, tyda ju på att samtliga de myndigheter, som beröras av hithörande problem, ha sin uppmärksamhet riktad på frågan och att åtgärder redan vidtagits i den mån sådana ansetts nödvändiga. Man har också sagt ifrån, att man kommer att följa utvecklingen på området i fortsättningen och om det skulle visa sig nödvändigt också taga de initiativ, som förhållandena kunna kräva. Jag vet därför inte om det kan vara nödvändigt att följa herr Aronssons rekommendation att riksdagen här skulle visa sin makt och myndighet gent emot dessa myndigheter. Jag tycker för min del, att ha de myndigheter som arbeta på detta område sagt ifrån, att de följa frågans utveckling och komma att taga de initiativ som anses nödvändiga, så bör riksdagen ha så pass mycket förtroende för dessa myndigheter, att den icke visar sin makt och myndighet emot dem i enlighet med herr Aronssons rekommendation.

Socialstyrelsen, som enligt vad herr Wohlin nyss förklarade hyste ett mycket stort intresse för frågan, har bl. a. yttrat: »Styrelsen kommer för sin del att med uppmärksamhet följa utvecklingen på området för att i fall av behov hos Kungl. Maj:t påkalla vidtagandet av längre gående åtgärder. Möjligen erfordras åtgärder för att kunna bättre följa utvecklingen i fråga om barnens hälsotillstånd. Därvidlag torde det ankomma på medicinalstyrelsen att om så erfordras påkalla utredning.»

Socialstyrelsen säger således att det i de fall, som speciellt röra barnens hälsotillstånd, bör ankomma på medicinalstyrelsen att påkalla utredning.

Statens institut för folkhälsan säger bl. a., att »institutet ävensom socialstyrelsen och livsmedelskommissionen genom fortlöpande konsumtionsundersökningar följa näringsförhållandena i mindre bemedlade hushåll» — just den sak som herr Wohlin berörde — »i städer och industriorter samt å landsbygden. Ett intimt samarbete beträffande näringsförhållandena äger även i övrigt regelbundet rum mellan institutet och livsmedelskommissionen. På initiativ av livsmedelskommissionen har därjämte tillskapats en särskild vitaminkommitté i vilken även medicinalstyrelsen är representerad och varigenom i en viktig del av näringsfrågan regelbundet samverkan även med sistnämnda myndighet upprättats.»

Så säger statens institut för folkhälsan, som också åberopades av herr Wohlin, till slut: »Att tillskapa ett särskilt utredningsorgan härför synes emellertid vara opraktiskt. Ett dylikt uppdrag torde däremot kunna anförtros åt statens institut för folkhälsan i samråd med medicinalstyrelsen och livsmedelskommissionen.»

Statens livsmedelskommission förklarar, att »föreliggande fråga sedan lång tid tillbaka varit föremål för kommissionens uppmärksamhet». Den säger också, att »det torde i detta sammanhang böra nämnas, att kommissionens planering i fråga om livsmedelsförsörjningen omfattar en relativt lång tidrymd». Till sist heter det: »I den mån åtgärder av annan art än nu nämnts» — det är de åtgärder som i viss mån redan vidtagits — »kunna finnas behövliga till skydd för barnen i händelse av en skärpt kris beträffande livsmedelsförsörjningen, har kommissionen självfallet för avsikt att verkställa utredning härom och avgiva de förslag, vartill utredningen kan föranleda. På grund av vad sålunda anförts torde enligt livsmedelskommissionens behov icke föreligga av att verkställa en särskild utredning beträffande de spörsmål, som behandlas i motionen.»

Om tryggande av barnens näringsbehov. (Forts.)

Det är såsom framgår av yttrandena alldeles riktigt, som herr Wohlin här framhållit, att samtliga myndigheter som yttrat sig varit mycket välvilliga mot motionen. Det har också utskottet varit. Men så gott som samtliga myndigheter ha även sagt ifrån, att det icke kräves någon speciell utredning, och att det ligger i dessa myndigheters skön, som syssla med dessa frågor, att taga de initiativ, som kunna anses vara behövliga. Det är således på grund därav, som utskottet kommit till den uppfattningen att det icke kräves en begäran om en direkt utredning från riksdagens sida. Och som jag tidigare betonat tror jag att man har all anledning att hysa förtroende för myndigheterna i den utsträckning, att de komma att göra vad på dem ankommer i denna fråga.

Dessutom ligga en hel del av dessa problem under Kungl. Maj:ts prövning. Speciellt det problem, som herr Wohlin var inne på och som rör försörjningen för barnens vidkommande inom barnrika och fattiga familjer, har befolkningskommissionen, som herr Wohlin själv tillhör, tagit upp. Dess förslag ligger hos Kungl. Maj:t, som också vidtagit vissa åtgärder. Kungl. Maj:t har sålunda i år begärt 400,000 kronor för barnbespisning, och man har vidare en reservation på 100,000 kronor, vilket anses räcka för det kommande budgetåret. Jag är övertygad om att Kungl. Maj:t, därest det befinner sig nödvändigt, också skall vidtaga de övriga åtgärder, som äro behövliga. Det förtroendet böra vi hysa för regeringen.

Utskottet har sålunda yrkat avslag på motionen utan att hysa någon motvilja mot den — tvärtom har det uttalat sin stora välvilja för motionens syfte. Men utskottet anser icke, att det varit av behovet påkallat att begära en särskild och speciell utredning på detta område.

Herr von Heland: Herr talman! Jag har den uppfattningen att riksdagen, om den är intresserad av att en fråga skall bli utredd, icke bör nöja sig med ett sådant skrivsätt, som utskottet här har föreslagit.

Jag måste, herr talman, tillåta mig att taga ett exempel på vad som kan bli följden av ett sådant skrivsätt, och jag tar då en motion, som jag själv väckte år 1938 — den berör just nuläget, och därför tar jag den. Motionen gick ut på att få till stånd en utredning för att komma fram till ett fördelaktigare mobiliserings- och rullföringssystem i syfte att på bästa sätt utnyttja arbetskraften vid en mobilisering. Alla myndigheter hade då liksom nu uttryckt sin synnerliga förståelse för motionen. De förklarade, att de hyste ett mycket stort intresse för att få frågan utredd, och man hoppades till och med att få ett litet anslag av regeringen för att kunna utreda frågan. Precis som nu förklarade utskottet i ett mycket välvilligt utlåtande, att frågan givetvis komme att bevakas av befintliga myndigheter och sakkunniga, och på den grunden gjorde man på samma sätt som här, man avslög motionen och dess krav på utredning.

Detta visade sig ha mycket tråkiga konsekvenser, kan jag tillägga. Ty förra våren, när mobiliseringen sattes i gång, befanns det att någon utredning inte förelåg. Det gamla systemet fick tillämpas, och när det gällde arbetskraftens användning blev resultatet mycket dåligt. Jag har den uppfattningen — och jag vet det för resten — att det dåliga skörderesultatet i måhända liten men dock någon utsträckning kan anses bero på att man inom jordbruket inte hade tillräckligt med arbetskraft under vårsådden. Nu först sätter man i gång och gör den utredning, som jag förordade 1938, men som blev avslagen trots samma välvilliga motivering, som utskottet nu består den här föreliggande motionen.

Jag har alltså den uppfattningen, att om riksdagen är intresserad av att under liknande förhållanden som den nu behandlade få en fråga löst bör man

Om tryggande av barnens näringsbehov. (Forts.)

skriva på ett helt annat sätt än här. Man bör förorda en utredning, gärna hänvisa till vem som skall göra utredningen, men i varje fall förorda den direkt och sedan förklara, att motionen anses besvarad med vad utskottet har yttrat. Då blir läget ett annat. Då har riksdagen direkt uttalat önskvärdheten av att det blir en utredning i frågan.

Vad sedan själva den nu föreliggande sakfrågan beträffar, herr talman, måste jag tillägga, att jag tidigare här i riksdagen framhållit den uppfattningen, att regeringen och myndigheterna ha en alltför optimistisk uppfattning när det gäller vår livsmedelsförsörjning. Det ser ut som om man hade den uppfattningen, att kriget skulle bli kortvarigt. Jag tror att det vore klokt om regering och myndigheter i stället inrättade sig för en lång avspärrning av landets gränser och alltså övervägde, vilka åtgärder man bör vidtaga för att kunna ordna livsmedelsförsörjningen på lång sikt. Det går inte att handla lika optimistiskt som man gjort hittills.

Jag kan också tillägga beträffande förra världskrigets inverkan på folkhälsan, närmast följderna för det då uppväxande släktet av bristen på livsmedel, att man kan finna ett uttryck för detta i kassationsprocenten på de värnpliktiga, som drabbades av denna kristid. Det är att märka att denna kassationsprocent är relativt stor i förhållande till kassationsprocenten för det uppväxande släktet av andra årgångar. Detta är någonting som det synes mig att riksdagen bör uppmärksamma.

Herr talman! Jag hade alltså helst velat ha en annan formulering av utlåtandet, vari man direkt tillstyrkt motionen med en hänvisning till att den begärda utredningen kunde göras av redan befintlig myndighet. Då emellertid utlåtandet icke är skrivet på det sättet, finner jag mig föranledd att yrka bifall till motionen.

Häri instämde herr *Ström, Fredrik*.

Herr *Andrén*: Herr talman! Jag är redan delvis förekommen genom herr von Helands yttrande och kan därför fatta mig mycket kort.

I likhet med utskottets talesman är jag övertygad om att det problem, som här föreligger, är av allra största betydelse. Det har också utskottet i sitt utlåtande öppet erkänt. Jag är också övertygad om att de olika myndigheter, som ha med dessa centrala frågor att skaffa, icke undandraga sig plikten att med intresse följa utvecklingen och göra vad som bör göras i denna sak. Men jag är rädd för att det skulle göra ett mycket dåligt intryck i landet, ifall riksdagen och dess kamrar förhöllo sig fullkomligt negativt i denna fråga, och på dessa grunder, herr talman, ber jag att få yrka bifall till motionen.

Jag kan tillägga att jag förutsätter, att man icke behöver skapa något särskilt utredningsorgan, utan kan anlita de myndigheter som redan finnas och som redan nu syssla med frågan.

Herr *Näsström*: Herr talman! Jag tror att till syvende og sist är den fråga, som det här gäller, en inkomstfråga. Ge familjeförsörjarna arbete och en skälig lön, så kommer också denna sak att ordnas. Mjölken exempelvis är inte ransonerad, men frågan är om vederbörande familjeförsörjare har råd att köpa tillräckligt med mjölk åt sina barn. I många fall är det nog inte på det sättet.

När vi behandlade denna fråga i utskottet togo vi all möjlig hänsyn till motionärernas önskemål. Men vi trodde inte att man skulle kunna nå själva kärnan i saken på något bättre sätt genom att bifalla motionen. Vi hade den övertygelsen, att livsmedelskommissionen med flera institutioner komma att följa dessa frågor mycket uppmärksamt ändå.

Om tryggande av barnens näringsbehov. (Forts.)

Men jag vill än en gång upprepa, att detta är i främsta rummet en inkomstfråga. Och på det området ha vi många möjligheter att påverka utvecklingen i rätt riktning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Heüman: Herr talman! Det är ju i allmänhet så att när riksdagen vet med sig vid behandlingen av en fråga, att utredning på området i viss utsträckning redan pågår och att myndigheterna ha sin uppmärksamhet riktad på problemet och själva förklara, att de komma att vidtaga de åtgärder, som kunna anses vara behövliga, så brukar riksdagen aldrig göra en hemställan om en utredning. Då låter man förstå, att myndigheterna ha sin uppmärksamhet riktad på frågan, och så säger man detta till motionärerna och föreslår avslag på hemställan om utredning.

I det fall, som herr von Heland framdrog, låg ju saken helt annorlunda till, och det kan icke vara jämförbart med det fall, som vi nu behandla. Då var det fråga om igångsättande av en utredning i en fråga, som man tidigare icke sysslat med. Här gäller det tvärtom en fråga, där man sedan en lång tidrymd tillbaka har gått problemen in på livet och gjort allt för att försöka lösa dem och där man noggrant i fortsättningen kommer att följa utvecklingen för att vidtaga de åtgärder, som kunna anses nödvändiga. Jag vet ju inte, varför riksdagen här skulle frångå en princip, som den tidigare har tillämpat, nämligen att icke begära en utredning om man känner med sig att den fråga, i vilken man begär en utredning, följes med intresse av de myndigheter, som beröras av densamma.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nordborg: Herr talman! Man kan i en fråga som denna givetvis anslå känsloträngar, och det kan då vara mycket svårt att motsätta sig vad som kräves, ty alla äro vi besjälade av tanken att det bästa möjliga skall göras för barnen i händelse av ökade svårigheter i livsmedelsförsörjningen. Men då man ser vad statens livsmedelskommission har framhållit, vilket redan anförts av herr Heüman, måste man fråga sig, om man egentligen kan komma längre. Kan man tänka sig den möjligheten, att regeringen skulle försöka att på något sätt hålla emot, om det visar sig behövt att ytterligare göra någonting? Det tror jag icke, helst med den sammansättning som vår nuvarande regering har.

Å andra sidan säges det, att skrivsättet är felaktigt; om riksdagen har intresse för frågan, så skall den också yttra sig i jakande riktning. Men jag vill ju säga, att det måste väl bli ett väldigt dubbelarbete om vi i riksdagen, så snart det är något som vi sympatisera med, inte skulle vara nöjda med att saken redan är ordnad och att det är sörjt för att så blir fallet i fortsättningen också, utan att vi dessutom skulle skriva om saken. Och varför? Jo, emedan man ute i landet skulle observera detta och få klart för sig, att riksdagen intar en negativ ställning till så viktiga problem. Jag undrar om någon människa ute i landet egentligen tror, att Sveriges riksdag på något vis vill motverka att man eftersträvar bästa möjliga försörjning för barnen i händelse av svårigheter. Skulle vi fortsätta på vägen att skriva till Kungl. Maj:t om allting, så blir resultatet ett dubbelarbete, och jag tycker sannerligen att det skrivs nog vid denna riksdag utan att man skall skriva någonting i onödan.

Här har nu åberopats, att läkarsällskapet och statens institut för folkhälsan tillstyrkt motionen. Ja, men kunna de göra annat? Vem som helst, som frågar om detta, måste de naturligtvis ge ett jakande svar, till och med utan att undersöka vad som redan är gjort och vad som planeras. Ser man förnuftigt på

Om tryggande av barnens näringsbehov. (Forts.)

denna sak skall man finna, att utskottet ställt sig välvilligt till motionen, det är ju inte tu tal om den saken, men utskottet har ansett att vad som bort göras redan har gjorts. Och här har från livsmedelskommissionen, om jag nöjer mig med att åberopa bara den institutionen, utlovats att ytterligare utredningar skola ske och åtgärder vidtagas, så snart det anses vara nödvändigt. Efter vad jag förstår har utskottet intagit den ståndpunkten att ett tillfälligt utskott, som det ju många gånger inte anses vara så mycket bevänt med, ändå inte bör göra sig skyldigt till att tillstyrka en motion, då det redan är sörjt för vad som i motionen begäres.

Jag kan inte hjälpa, att jag har denna synpunkt på saken, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Herlitz, Tamm* och *Ekströmer*.

Herr von Heland: Jag måste vidhålla, herr Heüman, att det exempel jag drog fram är precis analogt med det här föreliggande fallet. Den utredning, som jag förordade i min motion, var föranledd av att jag som officer varit inkallad till tjänstgöring vid rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap för att göra en utredning om hur en mobilisering komme att inverka på Sveriges jordbruk. Det var den tråkiga bild, som jag då fick av hela detta problem, som gjorde att jag kom fram med ett utredningskrav motionsledes. Det fanns då flera olika myndigheter, som redan sysslade med frågan och hade till uppgift att ordna den, precis som i detta fall, ty här är det också många myndigheter, som allihop förklara att de äro intresserade av frågan. Om inte riksdagen nu säger ifrån, att den ena eller andra myndigheten bör göra en utredning, är det möjligt att myndigheterna lita på varandra, och då kanske det i själva verket blir mycket litet gjort.

För min del tror jag ju inte, att man behöver intaga en sådan ställning till denna fråga som att det skulle gälla att taga hänsyn till vad svenska folket skulle tänka. Inte heller tror jag att det är någon känslofråga, som herr Nordborg tycktes anse. Men det är en utomordentligt viktig praktisk fråga, som det gäller för riksdagen att lösa. Jag har med mitt anförande bara velat ge en liten varning, ty om inte denna fråga löses kommer kanske svenska riksdagen att om ett år få på ett obehagligt sätt erfara, att det varit klokt om frågan verkligen blivit utredd i god tid.

Herr Wohlin: Herr talman! Herr Nordborg råkade bland annat säga, att statens institut för folkhälsan helt naturligt tillstyrkt själva saken »utan att undersöka vad som redan är gjort». Det var kanske ett litet misstag. Är det någon institution som vet vad som är gjort på detta område så är det statens institut för folkhälsan.

Vad den ärade utskottsordföranden anförde om riksdagens ställning till de administrativa ämbetsverken och de statliga kommissionerna ger mig endast anledning till påpekandet, att medicinalstyrelsen är det ämbetsverk som i första rummet skulle komma i fråga som organ för en utredning av detta spörsmål, visserligen tillsammans med statens institut för folkhälsan och livsmedelskommissionen. Och medicinalstyrelsen har själv begärt att få till stånd en sådan utredning. Likaså anser statens institut för folkhälsan, att ett dylikt uppdrag bör kunna anförtros åt detta institut i samråd med medicinalstyrelsen och livsmedelskommissionen.

När alltså myndigheterna själva begära en utredning, kan det väl icke vara på något sätt ofinkänsligt mot dem, att riksdagen i en skrivelse till Kungl. Maj:t understryker vikten av denna fråga.

Om tryggande av barnens näringsbehov. (Forts.)

Herr **Ström, Fredrik**: Herr talman! Jag har ofta lagt märke till att utskotten avslå riksdagsledamöternas motioner på huvudsakligen två grunder. Antingen äro de hörda ämbetsverken och myndigheterna för saken, och då anses det, att man på den grund icke behöver göra någonting åt saken. Då är det till fyllest att myndigheterna ha samma uppfattning. Eller också avstyrka de hörda myndigheterna det förslag som väckts, och då anse utskotten, att detta är tillräcklig anledning för att avslå en motion. På det sättet kan ju aldrig annat än i några sällsynta undantagsfall riksdagens mening via motionsvägen verkligen komma till uttryck. Hur man än gör, blir det de administrativa, de byråkratiska myndigheterna, som få ha det avgörande ordet. Det tycker jag är att ställa riksdagen åt sidan. Riksdagen excellerar faktiskt i att själv sätta sig åt sidan. Utskottsledamöterna sätta sin största ära i att finna skäl för att avslå varandras motioner, inte för att bifalla dem, om det än finns mycket starka skäl som tala för det.

Det tror jag är en oriktig väg. Den nu föreliggande motionen har starka skäl för sig. Flera betydelsefulla statliga myndigheter ha yrkat bifall till densamma. Jag tycker därför att vi borde kunna bifalla motionen. Något ont kan icke åstadkommas genom ett bifall men väl något gott, ty om det är en allvarlig mening från myndigheternas sida att snabbt utreda denna sak, så få de endast ett starkare stöd för detta sitt syftemål genom att riksdagen har understrukt behovet. Men om riksdagen avstyrker, så kan detta tagas till intäkt för, och i varje fall psykologiskt ha den verkan, att riksdagen inte funnit denna sak vara viktig. Därför kunna vi gott vila på den.

Av dessa skäl kommer jag för min del att rösta för motionen, ehuru jag helst skulle ha sett, att utskottet hade gått den väg som herr von Heland anvisade och som är den riktiga, d. v. s. att icke avslå motionen utan finna den genom de sakliga upplysningar, som lämnats i yttrandena, besvarad i positiv riktning. Då hade man kunnat gå på utskottslinjen. Nu kan man det inte. Jag anser det vara ett ganska stort äventyr att göra det i en så viktig sak och i en så allvarlig situation.

Herr **Heüman**: Herr talman! Om man har den uppfattningen, som herr Fredrik Ström tydligen ville ge uttryck åt, att man i riksdagen och dess utskott inte bör hysa något förtroende för de statliga myndigheterna och Kungl. Maj:t, så är det klart att det rent av kan synas vara ett äventyr att avslå denna motion och att det i varje fall innebär en viss risk att låta saken handhas av de myndigheter, som redan syssla med näringsproblemen.

Jag ber herr von Heland om ursäkt, om jag missuppfattade hans relation av det tidigare fallet. Det kanske kan vara i någon mån jämförbart, men jag vidhåller mitt tidigare yttrande, att det ändå inte är fullt jämförbart. Herr von Heland hade genom sin tjänstgöring på berörda område fått en mycket mörk syn på förhållandena, och detta hade gjort att han motionerade, men här ha vi hitintills inga tråkiga erfarenheter. Här ha vi erfarenheten att myndigheterna ha gjort så gott de kunna. Så till vida äro inte dessa båda fall jämförbara på något som helst sätt.

Det är riktigt som herr von Heland säger, att samtliga de hörda myndigheterna ha hyst ett levande intresse för frågan, men samtliga ha inte tillstyrkt en utredning. Så gott som samtliga ha sagt, att det inte fordras någon speciell utredning på berörda område.

Herr Wohlin yttrade, att det närmast blir medicinalstyrelsen som kommer att få denna fråga under utredning. Det blir väl knappast medicinalstyrelsen enbart, utan livsmedelskommissionen kommer nog att få lika mycket med frågan att göra. Motionen är skriven så, att det gäller att efter en skyndsam ut-

Om tryggande av barnens näringsbehov. (Forts.)

rédning framkomma med förslag beträffande barnens försörjning under en eventuell skärpt kris. Den frågan kan knappast medicinalstyrelsen handlägga, utan det blir närmast livsmedelskommissionen, som får syssla med de problemen. Medicinalstyrelsen har tillstyrkt motionen, men medicinalstyrelsens motivering spänner vida utöver det fält, som motionen har berört. Medicinalstyrelsen talar om förebyggande mödra- och barnavård, om skyddsfödoämnen för skolbarnen, om upplysningsverksamhet o. s. v. Medicinalstyrelsen har således vidgat ut hela problemet i förhållande till vad som finns i motionen och där-efter yrkat bifall till densamma.

Jag har redan förut framhållit och jag vill återigen betona, att utskottet har varit mycket välvilligt, men på grund av vad som framkommit i yttrandena ha vi inte kunnat tillstyrka motionen.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets utlåtande.

Herr Nordborg: Herr talman! Herr Wohlin menade, att jag hade gjort ett misstag då jag yttrade mig om statens institut för folkhälsan. Jag uttryckte mig kanske litet ottydligt, men jag skall då bara be att få meddela, att min mening var, att när läkaresällskapet och statens institut för folkhälsan anmodades att inge yttrande om motionen, så var det för dem någonting naturligt och självklart att yttra sig i tillstyrkande riktning även utan att undersöka, huruvida andra åtgärder voro vidtagna redan förut.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Aronsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens andra tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Aronsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha-va utfallit sålunda:

Ja — 41;

Nej — 30.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Då alla ärenden på föredragningslistan nu blivit behandlade, medgav kammaren, på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdet fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner hänvisades dessa, nr 252 till bankoutskottet samt nr 254 och 255 till statsutskottet.

Herr *Bondeson* avlämnade nedannämnda av honom m. fl. undertecknade motioner:

nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för landsfiskaler m. m.; och

nr 227, i samma ämne.

Motionerna hänvisades till statsutskottet.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen i riksdagens första kammare och de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjäning, den 20 maj 1941.

På därom gjord ansökning beviljade herrar deputerade vaktmästaren hos kammaren C. G. Kjellberg för fullgörande av militärtjänstgöring tjänstledighet, räknat från och med den 19 innevarande maj tills vidare.

Är och dag som ovan.

In fidem

G. H. Berggren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 6.15 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.

Lördagen den 24 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 5 e. m.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

- nr 237, med förslag till förordning om varuskatt m. m.;
  - nr 256, angående anslag under femte huvudtiteln för budgetåret 1941/42 till dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst och till kristillägg;
  - nr 257, angående anslag till kostnader för årlig taxering för budgetåret 1941/42;
  - nr 259, angående åtgärder till befrämjande av ökad tillverkning av bränn-torv m. m.;
  - nr 260, angående vissa anslag till kontrollstyrelsen m. m.;
  - nr 261, angående anslag till besparingsberedningen;
  - nr 262, angående pension åt vissa i statens tjänst anställda personer; samt
  - nr 263, med förslag till förordning om avdrag å skatt på grund av militär tjänstgöring under år 1940.
-

Justerades protokollen för den 17 och den 20 innevarande månad.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 249, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 21 juni 1940 (nr 645) om skyldighet att bortföra varuförråd, m. m.; och

nr 250, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 21 september 1915 (nr 362) om behörighet att utöva läkarkonsten, m. m.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 256, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 1 mom. förordningen den 15 december 1914 (nr 436) angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner hänvisades propositionen nr 237 till bevillningsutskottet, varemot propositionerna nr 256, 257 och 259—263 nu bordlades.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 4, angående regleringen för budgetåret 1941/42 av utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till försvarsdepartementet;

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa spörsmål rörande kustartilleriets ställning i försvarsorganisationen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för försvarsväsendets fastighetsfond för budgetåret 1941/42;

nr 120, i anledning av väckt motion om beredande av möjlighet för Stockholms värnpliktiga befolkning att erhålla sin militära utbildning i Stockholm;

nr 121, i anledning av väckt motion angående utbildning i hemorten i vissa för den militära utbildningen erforderliga färdigheter;

nr 122 i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande övertidsersättning för försvarsväsendets civila icke-ordinarie tjänstemän;

nr 123, i anledning av väckt motion om provisorisk arvodesförstärkning åt viss personal vid försvarsväsendet;

nr 124, i anledning av väckt motion om anslag till humanitär hjälp till behövande i Finland och Norge;

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1941/42 till avlöningar vid universiteten i Uppsala och Lund m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet samt till avlöningar vid karolinska mediko-kirurgiska institutet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriska avlöningsbestämmelser under budgetåret 1941/42 för lärare vid folk- och småskolor m. m.;

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till folkskoleväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1941/42 till folk- och småskoleseminarier m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:t proposition angående ändring i vissa delar av civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8) m. m.;

nr 131, i anledning av väckt motion om ändring i vissa delar av civila avlöningsreglementet;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus;

nr 133, i anledning av väckt motion angående ordnandet av vården av svårskötta obildbara sinnesslöa;

nr 134, i anledning av väckt motion angående vården av sinnesslöa med smittosam tuberkulos;

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att med stiftelsen Göteborgs Welanderhem träffa avtal om upplåtande av stiftelsens fastighet i Göteborg för vård av barn, som lida av reumatisk sjukdom;

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse till Stockholms stad av det s. k. Bellevueområdet i Stockholm m. m.; samt

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om inrättande av en statlig brandskola;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1941, m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om arvsskatt och gåvoskatt m. m.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 43, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om uppflyttning i högre lönegrad av tjänsten såsom biträdande sekreterare i riksbanken;

nr 44, i anledning av väckt motion om installerande i riksdagshuset av ett fullt tidsenligt telefon- och signalsystem; samt

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 15 december 1939 (nr 850) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv;

första lagutskottets utlåtande nr 35, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad ordning för tillsättning av pastor primarius i Stockholm m. m.; dels ock i ämnet väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtande och memorial:

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillsyn å radiologiskt arbete m. m. samt lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 29 juni 1912 (nr 206) om arbetarskydd; samt

nr 26, angående ersättning åt hovrättsrådet Gösta Walin, vilken inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av visst ärende;

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 9, i anledning av återremiss av utskottets utlåtande nr 7 över väckt motion angående inrättande av ett nordiskt institut med uppgift att fördjupa och stärka den nordiska samhörigheten; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 7, i anledning av väckt motion om undersökning rörande sådana missförhållanden, som onödigtvis fördyra varor under deras överförande från producent till konsument; samt

nr 8, i anledning av väckt motion om utredning rörande bostäderna i svenska fartyg m. m.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.10 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 24 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Anmäldes och bordlades bevillningsutskottets betänkande nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om varuskatt m. m.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 8.01 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.